

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT TARİHİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**18. YÜZYIL ŞER'İYYE SİCİLLERİNDE YER ALAN
246 NO'LU MUHASEBE DEFTERİNE GÖRE
EYÜP VAKIFLARI (1769-1773)**

Baha Mücahid ŞAHİN
2501160297

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ÖMER KARAOĞLU

İstanbul 2018

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : BAHA MÜCAHİD ŞAHİN

Numarası : 2501160297

Anabilim/Bilim Dalı : İKTİSAT TARİHİ

Tez Savunma Tarihi : 16.01.2019

Danışman : DOÇ. DR. ÖMER KARAOĞLU

Tez Savunma Saati : 14:00

Tez Başlığı : 18. YÜZYIL ŞER'İYYE SİCİLLERİNDE YER ALAN 246 NO'LU MUHASEBE DEFTERİNE GÖRE EYÜP VAKIFLARI (1738-1775).

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. KAYA BAYRAKTAR		Kabul
2- DOÇ. DR. ÖMER KARAOĞLU		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ ŞEVKET KAMİL AKAR		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DR. ÖĞR. ÜYESİ YAKUP AKKUŞ		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ KENAN DEMİR		

ÖZ

18. YÜZYIL ŞER'İYYE SİCİLLERİNDE YER ALAN 246 NO'LU MUHASEBE DEFTERİNE GÖRE EYÜP VAKIFLARI (1769-1773)

BAHA MÜCAHİD ŞAHİN

Bu çalışma, vakıf muhasebesi kayıtlarından hareket ederek belirli bir bölgede ve belirli bir zaman aralığında Osmanlı vakıflarının mali durumlarına odaklanmış, vakıfların iktisadi açıdan yaşadıkları zorluklar karşısında mali durumlarının nasıl etkilendiğini ve bu zorluklar karşısında nasıl refleksler gösterdiklerini tespit edebilmeyi amaçlamıştır.

Araştırma sonucunda vakıfların dönemsel olarak elde ettiği muaccelle gelirlerinin ve vakıf görevlilerinin ücretlerinin ödenmesinde takip ettikleri usulün (rakabe usulü), ortaya çıkan bir zararı tazmin etmekte oldukça etkili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vakıflar, Havass-ı Refia (Eyüp) Bölgesi, Rakabe Usulü, 246 No'lu Muhasebe Defteri

ABSTRACT

ACCORDING TO THE ACCOUNTING BOOK IN THE 18TH CENTURY SHARIA RECORDS EYUP WAQFS (1769-1773)

BAHA MÜCAHİD ŞAHİN

This study that based on Ottoman waqfs the accounting records centers on the financial situation of the Ottoman waqfs in a certain region and at a certain time period and aims to determine how the financial situation of waqfs is affected by the economic difficulties and what are reflexes of waqfs in the face of these difficulties.

In consequence of the research, it was determined that waqf's periodically attained muaccele revenues and rakabe method; i.e. the payment procedure of the waqf officials and the muaccele revenues are quite effective in compensate for a damage.

Keywords: Waqfs, Havass-ı Refia (Eyüp) Region, Rakabe Method, 246
Numbered Accounting Book

ÖNSÖZ

18. yüzyılın ikinci yarısında 5 yıllık bir zaman kesitini ve belirli bir bölgeyi inceleyen bu çalışma, söz konusu dönemde ve bölgede cari vakıfların mali durumlarına odaklanmıştır. Odak noktasından hareketle mali açıdan sıkıntılı dönemlerde vakıfların aldıkları tedbirlerin ve bu tedbirlerin vakıfların mali durumlarına etkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada birincil kaynak olarak Şer'iyye sicillerinde yer alan 246 no'lu vakıf muhasebesi defteri kullanılmıştır. Vakıf gayrimenkullerin tamiri için vakıfların yeterli gelire sahip olmadıkları zamanlarda başvurdukları bir uygulama olarak bilinen rakabe usulünün pratikte aldığı farklı şekillerin tespiti, araştırmanın öne çıkan sonuçlarından birisidir.

Bu çalışmanın başlangıcından sonuna kadar her safhasında emeği olan, tez danışmanım ve çok kıymetli hocam Doç. Dr. Ömer Karaoğlu'na sonsuz teşekkürler. Ayrıca çalışmamı hazırlarken geçen sürede değerli görüşlerini esirgemeyen sevgili hocalarım Prof. Dr. Tevfik Güran ve Dr. Öğr. Üyesi Şevket Kamil Akar'a teşekkürü bir borç bilirim. Birçok açıdan destekleri ve çok kıymetli yönlendirmeleri için Arş. Gör. Dr. Üzeyir Serdar Serdaroğlu'na ve Dr. Öğr. Üyesi Taha Eğri'ye, çalışmanın teknik boyutundaki yardımları için Arş. Gör. Dr. İlker Aykut'a, çalışmayı hazırlarken her zaman yanımda olan kıymetli dostlarım Arş. Gör. Tuğrul Eroğlu, Ahmet Sedat Akel ve Rahym Orazberdiyev'e değerli yardımları ve hoş sohbetleri için çok teşekkür ederim. Son olarak hiçbir zaman desteğini benden esirgemeyen başta anne ve babam olmak üzere ailemin her bir ferdine ayrı ayrı minnettarlığımı ifade etmek isterim.

Baha Mücahid ŞAHİN

İSTANBUL, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
EKLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VAKIFLARIN GELİRLERİ

1.1. Murabaha Gelirleri	12
1.1.1. Borçluların Cinsiyetlerine Göre Murabaha Gelirleri	17
1.1.2. Borçluların Mesleklerine Göre Murabaha Gelirleri	19
1.1.3. Borçluların Dini İnanışlarına Göre Murabaha Gelirleri	22
1.1.4. Vakıfların Borç Verirken Aldıkları Teminatlar	23
1.1.5. Tahsili Mümkün Olmayan Murabaha	24
1.1.6. Vakıfların Mal-i Vakf (Asl-i Mal) Durumları	25
1.2. Kira (İcare) Gelirleri	28
1.2.1. Kiracıların Cinsiyetlerine Göre Kira Gelirleri	31
1.2.2. Kiracıların Mesleklerine Göre Kira Gelirleri	32
1.2.3. Kiracıların Dini İnanışlarına Göre İcare Gelirleri	34
1.2.4. Vakıfların Kiraya Verdikleri Gayrimenkuller ve Türlerine Göre Elde Edilen Gelirler	35
1.2.5. Muaccelle Gelirleri	37
1.2.6. Mukataa Gelirleri	38

İKİNCİ BÖLÜM

VAKIFLARIN GİDERLERİ

2.1. Mesarif (Masraflar)	40
2.1.1. Aydınlatma	45
2.1.2. Muhasebe ve Harç Masrafları	46
2.1.4. Satın Alınan Gayrimenkuller	48
2.1.5. Tamirat ve Temizlik	49
2.1.6. Diğer Masraflar	52
2.2. Vezâif (Vazifeler).....	56
2.2.1. Vakıf İdaresinde Görevliler.....	59
2.2.2. Eğitim Görevlileri	60
2.2.3. Cami Görevlileri.....	61
2.2.4. Kıraat Görevlileri	63
2.2.5. Diğer Görevliler	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VAKIFLARIN GELİR-GİDER DENGESİ

3.1. Rakabe Uygulaması	73
SONUÇ	78
KAYNAKÇA.....	82
EKLER.....	87

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Gelir Türlerinin Toplam Gelirler İçinde Oransal Dağılımı	11
Şekil 2. Farklı Ribh Oranları ile Sermaye İşleten Vakıf Sayısının Toplam Vakıf Sayısı İçinde Oransal Dağılımı.....	17
Şekil 3. Murabaha İşleminden Elde Edilen Ortalama Gelirin Cinsiyetlere Göre Oransal Dağılımı.....	19
Şekil 4. Murabaha İşleminden Elde Edilen Ortalama Gelirin Borçluların Mesleklere Göre Oransal Dağılımı	21
Şekil 5. Murabaha İşleminden Elde Edilen Ortalama Gelirin Borçluların Dini İnançlarına Göre Oransal Dağılımı.....	23
Şekil 6. Elde Edilen Ortalama Kira Gelirinin Kiracıların Cinsiyetlerine Göre Oransal Dağılımı.....	32
Şekil 7. Ortalama Kira Gelirinin Kiracıların Dini İnançlarına Göre Oransal Dağılımı	35
Şekil 8. Gayrimenkul Türlerinden Elde Edilen Yıllık Ortalama Kira Gelirinin Oransal Dağılımı.....	36
Şekil 9. Gider Gruplarının Giderler Toplamı İçinde Oransal Dağılımı	40
Şekil 10. Gider Gruplarının Masraflar (Mesarif) Toplamı İçinde Oransal Dağılımı	44
Şekil 11. Görev Gruplarına Ödenen Ücretlerin Ücretler Toplamı İçinde Oransal Dağılımı	59
Şekil 12. Gelir-Gider Toplamlarının Senelere Göre Değişimi (1183-1187) (Akçe).....	68
Şekil 13. Kar-Zarar Toplamlarının Senelere Göre Değişimi (1183-1187) (Akçe).....	72

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Vakıfların Murabaha Gelirleri (Akçe)	13
Tablo 2. Murabaha Gelirlerinin Borçluların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı (Akçe)..	18
Tablo 3. Murabaha Gelirlerinin Borçluların Mesleklerine Göre Dağılımı (Akçe)	20
Tablo 4. Murabaha Gelirlerinin Borçluların Dinin İnançlarına Göre Dağılımı (Akçe)	22
Tablo 5. Murabaha Geliri Elde Eden Vakıfların Nakit Sermayeleri (Akçe).....	25
Tablo 6. Vakıfların Kira Gelirleri (Akçe).....	29
Tablo 7. Kira Gelirlerinin Kiracıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı (Akçe).....	32
Tablo 8. Kira Gelirlerinin Kiracıların Mesleklerine Göre Dağılımı (Akçe)	33
Tablo 9. Kira Gelirlerinin Borçluların Dini İnançlarına Göre Dağılımı (Akçe)	34
Tablo 10. Gayrimenkul Türleri ve Kira Gelirleri (Akçe).....	36
Tablo 11. Vakıfların Muaccelle Gelirleri (Akçe)	37
Tablo 12. Vakıfların Masrafları (Akçe).....	41
Tablo 13. Aydınlatma Masrafları (Akçe)	45
Tablo 14. Muhasebe ve Harç Masrafları (Akçe)	46
Tablo 15. Satın Alınan Gayrimenkuller (Akçe)	48
Tablo 16. Tamirat ve Temizlik Masrafları (Akçe)	49
Tablo 17. Diğer Masraflar (Akçe)	53
Tablo 18. Vakıfların Vazifelilerine Ödediği Ücretler (Akçe)	56
Tablo 19. Vakıf İdaresinde Görevliler İçin Ödenen Ücretler (Akçe).....	60
Tablo 20. Eğitim Görevlileri İçin Ödenen Ücretler (Akçe)	61
Tablo 21. Cami Görevlileri İçin Ödenen Ücretler (Akçe).....	62
Tablo 22. Kıraat Görevlileri İçin Ödenen Ücretler (Akçe)	63
Tablo 23. Diğer Görevliler İçin Ödenen Ücretler (Akçe)	64
Tablo 24. Vakıfların Gelir ve Gider Toplamları (Akçe)	65
Tablo 25. Rakabe Uygulamasından Önce ve Sonra Ücretler (Akçe).....	74
Tablo 26. Bir Önceki Muhasebe Döneminden Devreden Borç (Deyn-i Vakf bâ Muhasebe-i Evvel) (Akçe).....	76

EKLER LİSTESİ

EK 1. BİR MUHASEBE KAYDI ÖRNEĞİ VE TRANSKRİPSİYONU.....	87
EK 2. ÇALIŞMA KAPSAMINA ALINAN VAKIFLAR.....	89
EK 3. MUHASEBE KAYITLARININ MESARİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (Akçe)	92
EK 4. MUHASEBE KAYITLARININ VEZAİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (Akçe)	103
EK 5. VAKIFLARDAN BORÇ ALANLARIN CİNSİYETLERİ VE ALDIKLARI BORÇ MİKTARLARI.....	108
EK 6. VAKIF GAYRİMENKULLERİNDE KALAN KİRACILARIN CİNSİYETLERİ VE ÖDEDİKLERİ KİRA MİKTARLARI	109
EK 7. GİDER GRUPLARININ SENELERE GÖRE DEĞİŞİMİ.....	110

KISALTMALAR

A.e.	Aynı eser
A.g.e	Adı geçen eser
ABD	Ana Bilim Dalı
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
s.	Sayfa
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	Türk Diyanet Vakfı
T.E.	Tespit Edilemeyen
TTK	Türk Tarih Kurumu
Vol.	Volume
Vs.	Vesaire

GİRİŞ

Vakıf müesseselerini değişik perspektiflerden araştırma kapsamına alan çalışmalara bakıldığında bu çalışmaların zengin bir literatür oluşturduğu söylenebilir. Ancak müstakil olarak muhasebe kayıtlarından hareketle yapılan çalışmalar görece sınırlı sayıda kalmaktadır. Son yıllarda günümüze kadar olan dönem için hem konu ile ilgili yeterli miktarda çalışma yapılmamış olması hem de konunun popüler bir yönü olması gibi sebeplerle özellikle para vakıflarını konu edinen çalışmalarda niceliksel bir artış yaşanmıştır. Bununla birlikte Osmanlı'da vakıf kurumun yüzyıllar boyunca işlerliğini sürdürdüğü göz önünde bulundurulduğunda tarihsel süreç içerisinde bu kurumda yaşanan dönüşümler ve yapının nasıl işlediği konusunda ayrıntılı bilgiye sahip olabilmek için farklı dönemleri kapsayan ve farklı bölgelere ait çok sayıda çalışmaya ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü kısa dönemlerle sınırlandırılan bölgesel çalışmaların sayıları arttığı takdirde görece daha uzun bir dönemi kapsayan çalışmalar için söz söylemek kolaylaşacaktır.

Bu çalışmada da 18. yüzyılın ikinci yarısında Eyüp bölgesinde işlerliğini sürdüren vakıfların muhasebe kayıtlarından hareketle, söz konusu bilgi ihtiyacının ortaya çıkardığı boşluk doldurulmaya çalışılacaktır. Konunun teorik çerçevesi bu çalışmanın öncelikli bir konusunu oluşturmamaktadır. Çalışma, meselenin teorik veya hukuki boyutundan ziyade kapsamına aldığı dönem içerisinde işlerliğini sürdüren vakıfların mali durumlarına, iktisadi açıdan yaşanan sıkıntılara karşı gösterdikleri reflekslere ve bu zorluklar karşısında mali yapılarının nasıl etkilendiğine odaklanmaktadır. Çalışmanın kapsamına ve takip edilmesi öngörülen yöntemin izahına geçmeden önce günümüze kadar yapılan çalışmalara kısaca bir göz atmak faydalı olacaktır.

Mehmet Fuad Köprülü'nün Osmanlı vakıfları ile ilgili yaptığı çalışmalar Osmanlı'da vakıf hukukunun ve işleyişinin ana hatları itibariyle anlaşılması ve meseleye ilk kez bir tarih yazımı perspektifinden yaklaşılması açısından önemlidir. Nitekim Köprülü 1938 tarihli makalesinde¹ daha önce konu ile ilgili çalışma

¹ Mehmet Fuat Köprülü, "Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihi Ehemmiyeti", **Vakıflar Dergisi**, No. 1, 1938, ss. 1-6.

yapılmamış olmasından veya o tarihe kadar yapılan çalışmaların “dar bir hukuki çerçeve içerisinde dogmatik tetkikler” olmasından yakılarak bundan sonra vakıflar tarihinin aydınlatılabilmesi için başvurulabilecek arşiv malzemesini tanıtmaya çalışmıştır. Yine Köprülü bir başka çalışmasında² vakıf kurumunun İslam dünyasında arz ettiği önemin üzerinde durarak, İslam hukukçularının vakıf konusu üzerinde nasıl önemle durduklarını ve sistemleştirdiklerini göstermek için çeşitli mezheplerin perspektiflerinden yazılmış fıkıh kitaplarını zikretmiştir. Ayrıca bu çalışmada 19. ve 20. yüzyıllarda ortaya konmuş ve vakıf müesseselerini inceleyen Batı kaynaklı çalışmalara da yer verilerek, bu çalışmalar vakıf kurumlarını hangi yönlerden ele aldıkları göz önünde bulundurularak çeşitli kısımlara ayrılmıştır. Çalışmanın diğer bölümlerinde vakıf kurumunun menşei hakkında çeşitli görüşlere yer verilmiş, İslam’da vakıf kurumunun ortaya çıkışı incelenmiş, Türk-İslam devletlerinde vakıf kurumlarının işleyişi ve bu kurumların İslam toplumları üzerindeki etkisi tetkik edilmeye çalışılmıştır.

Vakıf tarihi araştırmalarında ön açıcı diğer bir isim ise Ömer Lütfi Barkan’dır. Barkan, İstanbul evkaf defterlerinden alınan belgelerden hareketle ortaya koyduğu çalışmasında³ evlatlık vakıflar ve şer’i miras hukuku meselelerini incelemiştir. Ayrıca bu çalışma ortaya çıktığı dönem göz önünde bulundurulduğunda hem birincil kaynaklardan yararlanılarak meydana getirilmiş olması hem de ele aldığı dönem ile ilgili önemli rakamsal bilgiler içermesi sebebiyle önemlidir. Barkan’ın çeşitli cami ve imaretler için kurulmuş vakıflara ait muhasebe defterlerini neşrettiği çalışmaları⁴ da hem yukarıda bahsi geçen özellikleri haiz olması ile hem de söz konusu muhasebe kayıtlarının Osmanlı iktisat tarihi açısından ne anlama geldiğini ve bu kayıtlardan

² Mehmet Fuad Köprülü, “Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü”, **Vakıflar Dergisi**, No. 2, 1942, ss. 1-35.

³ Ömer Lütfi Barkan, Şer’i Miras Hukuku ve Evlatlık Vakıflar, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 6, No. 1, 1940, ss. 165-181

⁴ Ömer Lütfi Barkan, “Edirne ve Civarındaki Bazı İmâret Tesislerinin Yıllık Muhasebe Bilançoları”, **Belgeler**, C. I, No. 2, 1964, ss. 235-377; Ömer Lütfi Barkan, “Fatih Cami ve İmareti Tesislerinin 1489-1490 Yıllarına Ait Muhasebe Bilançoları”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. XXIII, No. 1-2, 1963, ss. 297-341

hareketle yapılacak çalışmaların önemini vurgulaması açısından oldukça dikkate değerdir.

Vakıf kurumlarının hukuki mahiyetini inceleyen bir çalışma ise Bülent Köprülü'nün 1952 tarihli makalesidir.⁵ Bu çalışmada vakıf kurumlarının tetkikine geçilmeden önce Osmanlı Devleti'nin toprak düzeni incelenmiş, H. 1274 tarihli Arazi Kanunnamesi göz önünde bulundurularak 5 kısım toprak tespit edilmiştir. Daha sonra vakfın meydana gelebilmesi için gereken şartların tespiti yapılmış ve sahih vakıf türlerine yer verilmiştir. Sahih vakıf türlerinin incelendiği son bölümde icareteynli vakıflar bahsine de yer verilmiştir.

Daha önce ismi geçen ve nispeten erken tarihli çalışmalardan sonra zamanla daha çok arşiv malzemesine erişim imkânının çoğalması ile beraber özellikle nakit para işletme yolu ile gelir elde eden vakıflar hakkında yapılan çalışmaların sayısı da artmıştır. Bu çalışmalar arasında Murat Çizakça'nın para vakıflarını odak noktasına alarak Osmanlı'da erken dönem kapitalizmin izlerini aradığı, çalışmaları⁶, İsmail Kurt'un İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivini tarayarak vakfiyelerin bulunduğu yerleri, bu vakfiyelerin unsurlarını, para vakıfları ile ilgili diğer belgeleri ve para vakıflarının içeriğini ortaya koyduğu çalışması⁷ zikredilebilir. Ayrıca Kurt bu çalışmasında para vakıflarının sicillere göre bir listesini de oluşturmuştur. Yine konu ile ilgili Tahsin Özcan'ın para vakıflarının vakıf sistemi içerisindeki yerine ve fonksiyonuna, bu vakıfların işleyişine ve teorik tartışmalara yer verdiği ve Kanuni döneminde Üsküdar'da faaliyet gösteren vakıfları incelediği kapsamlı çalışması⁸ önemlidir.

⁵ Bülent Köprülü, "Evvelki Hukukumuzda Vakıf Nev'iyetleri ve İcareteynli Vakıflar", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. XVII, No. 3-4, 1951 ss. 685-716.

⁶ Murat Çizakça, **İslam Dünyasında Vakıflar**, çev. Elif Süreyya Genç, Konya, KTO Karatay Üniversitesi, 2017.; Murat Çizakça, **Risk Sermayesi, Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları**, İstanbul, İslami İlimler Araştırma Vakıfı, 1993, Murat Çizakça, **A History of Philanthropic Foundations the Islamic World the Seventh Centurt to the Present**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi, 2000

⁷ İsmail Kurt, **Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1996.

⁸ Tahsin Özcan, **Osmanlı Para Vakıfları: Kanûni Dönemi Üsküdar Örneği**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.

Tevfik Güran, Kayhan Orbay ve Suraiya Faroqhi ise vakıfların mali tarihini inceleyen çalışmaları⁹ ile öne çıkan isimler olmuştur. Ana kaynağını vakıf muhasebesi vesikalarının teşkil ettiği diğer çalışmalar¹⁰ arasında Cafer Çiftçi, Süleyman Kaya, Cenk Reyhan, Çiğdem Gürsoy, Fatma Şensoy, Dilek Demirhan, Türker Susmuş,

⁹ Tevfik Güran, **Ekonomik ve Mali Yönleriyle Vakıflar: Süleymaniye ve Şehzade Süleyman Paşa Vakıfları**, İstanbul, Kitabevi, 2006; Kayhan Orbay, “The Waqf of Saruca Pasha in Gallipoli and Agricultural Economy in 17th Century Thrace”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, No: 27, 2011, ss. 143-163.; Kayhan Orbay, “Bursa’da Sultan II. Murad Vakfı’nın Mali Tarihi (1608-1641)”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. LX, No. 2, 2011, ss. 293-322.; Kayhan Orbay, “Structure and Content of the Waqf Account Book as Sources for Ottoman Economic and Institutional History”, **Turcica**, C. XXXVIII, 2007, pp. 3-47.; Kayhan Orbay, “Vakıf Muhasebe Defterlerinde Aynî Toplanan Tarımsal Gelirler ve Aynı Giderlerin Fiyatlandırılması ve Tarihsel Fiyatlar Endekslemeleri Konusunda” **Osmanlı Araştırmaları**, C. XXIV, No. 24, 2004, ss. 289-305.; Kayhan Orbay, “The Financial Administration of an Imperial Waqf in an Age of Crisis: A Case Study of Bâyezîd II’s Waqf in Amasya (1594-1657)”, **Unpublished Master Thesis**, Bilkent University The Institute of Economics and Social Sciences Department of History, Ankara, 2001.; Suraiya Faroqhi, “Vakıf Administration in Sixteenth Century Konya: The Zaviye of Sadreddin-i Konevi”, **Journal of the Economic and Social History of the Orient**, C. XVII, No. 2, ss. 145-172.

¹⁰ Cafer Çiftçi, **Bursa’da Vakıfların Sosyo-Ekonomik İşlevleri: Avarız Vakıfları, Hirfet Vakıfları, Para Vakıfları, Selatin Vakıfları**, Bursa, Gaye Kitabevi, 2004.; Süleyman Kaya, **Osmanlı Hukukunda İcareteyn**, İstanbul, Klasik, 2014.; Süleyman Kaya, “XVIII. Yüzyıl Sonlarında Üsküdar Vakıflarının Gelir Kaynakları”, **Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi**, C. XV, No. 29, 2010, ss. 95-132.; Süleyman Kaya, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kredi İlişkilerinin Hukuki Boyutu”, **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No. 3, 2007, ss. 13-41. Süleyman Kaya, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri” **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE İlahiyat ABD, İstanbul, 2007.; Cenk Reyhan, **Osmanlı’da Kapitalizmin Kökenleri: Kent-Kapitalizm İlişkisi Üzerine Tarihsel-Sosyolojik Bir Çözümleme**, yay. haz. Harun Turgan, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008.; Çiğdem Gürsoy, “Osmanlı’da Para Vakıflarının İşleyişi ve Muhasebe Uygulamaları: Davudpaşa Mahkemesi Para Vakıfları” **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İÜ SBE İktisat Tarihi ABD, İstanbul, 2015.; Çiğdem Gürsoy, “Şeyhü’l-İslâm Ömer Hüsameddin ve Kazasker Mehmed Vahid Efendilerin Para Vakıflarına Dair Meşihat Arşivi’ndeki 1698 Numaralı Defterin Değerlendirilmesi”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İÜ SBE İktisat Tarihi ABD, İstanbul, 2011.; Fatma Şensoy, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Vakıfların Ekonomik Boyutları, Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi, No. 10, 2016, ss. 41-63.; Fatma Şensoy, “Muhasebe Defterlerinden Vakıfların Vakıfların Çok Yönlü Boyutlarını İzlemek: Bir Örnek XVIII. YY.”, **Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi**, No. 7, 2014, ss. 76-103.; Dilek Demirhan, Türker Susmuş, Seçkin Gönen, “Cash Waqfs and Their Accounting Applications at End of the 18th Century in the Ottoman Empire”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. XXVI, No. 3-4, 2012, ss. 101-124.; Hacer Heybeli, Tanju Demir, Ertan Gökmen, “Şer’iye Sicillerindeki Muhasebe Kayıtlarına Göre XVIII. Yüzyılda Manisa Vakıfları”, **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XIV, No. 3, 2016, ss. 274-324.; Muhammed Emin Durmuş, “Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyıl Son Çeyreğinde Üsküdar Para Vakıfları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2016.; İsmail Bektaş, “Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyılın İlk Yarısında Üsküdar Para Vakıfları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2017.; Arif Akkaya, “18. Yüzyılın Sonlarında Muhasebe Kayıtları Işığında Üsküdar Para Vakıfları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2018.

Seçkin Gönen, Hacer Heybeli, Tanju Demir, Ertan Gökmen, Muhammed Emin Durmuş, İsmail Bektaş ve Arif Akkaya'nın çalışmaları zikredilebilir.

Çalışmada takip edilen yöntemin anlatımına geçmeden önce vakıf muhasebesi defterleri hakkında ve çalışmanın temel kaynağı olan 246 No'lu vakıf muhasebesi defteri hakkında kısaca bilgi vermek, takip edilen yöntemin anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

Vakıf muhasebesi defterleri vakıfların mütevellileri ya da kâtipleri aracılığıyla yıldan yıla tutulmuş defterlerdir. Bu defterler daha sonra belirli aralıklar ile kadılar ve şahitler huzurunda kontrol edilmekte ve şer'iyye sicillerine kaydedilmektedir.¹¹ Çalışmanın ana malzemesini teşkil eden defter de kadıların muhasebe defterlerini kontrol ederken kayıt altına aldıkları defterler arasında yer almaktadır. Söz konusu defter İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicili Arşivlerinde Havass-ı Refia Mahkemesine ait sicillerde 246 numara ile kayıtlıdır. Defter toplam 150 varaktır. Ancak son 7 varağında herhangi bir kayıt yer almamaktadır. Defterde yer alan her bir muhasebe kaydı merdiven yöntemine göre tutulmuştur.¹² Kayıtlar kadılar tarafından çoğunlukla bir hicri yıl göz önünde bulundurularak kontrol edilmiştir. Bununla birlikte bazı sıra dışı durumlarda (mütevellinin ölmesi, müteveli değişikliği vs.) daha uzun ya da daha kısa dönemleri kapsayan sürelerde de muhasebe kayıtlarının kontrol edilebildiği durumlara rastlanmıştır.¹³ Bu kayıtlar ihtiva ettikleri bilgilere göre künye, gelirler (irad), giderler (mesarif ve vezâif), borçlular (zimem) ve şerh gibi kısımlara ayrılmaktadır. Künye bölümünde genellikle vakfın konumu, adı, vâkîfı, mütevellisi, muhasebesinin kontrol edildiği zaman aralığı, gibi bilgiler yer almaktadır. Gelirler bölümü vakıfların elde ettiği gelirler ve bu gelirler ile ilgili detaylardan oluşmaktadır. Giderler bölümünde ise vakıfların çeşitli giderleri için yaptıkları harcamalar ve vakıf görevlileri için ödedikleri ücretler kaydedilmektedir. Borçlular bölümünde vakıfların nakit olarak borç verdiği kişiler ile ilgili bilgiler (murabahaya verilen toplam mal-i

¹¹ Çiftçi, a.g.e, s. 36-37

¹² Merdiven yöntemi hakkında detaylı bilgi için bkz.; Oktay Güvemli, **Türk Devletleri Muhasebe Tarihi**, 4 c., C. 2 İstanbul, YMO Odası, 2000.

¹³ Çalışma kapsamına alınan 34 vakıf için toplamda 104 muhasebe kaydı incelenmiştir. Muhasebe kaydı sayısı ve vakıf sayısı göz önünde bulundurulduğunda 5 yıl içinde her bir vakfın muhasebesinin ilgili kadı tarafından ortalama 3,05 defa kontrol edildiği anlaşılmaktadır.

vakf miktarı, borçlunun ismi, borçlunun mesleği, borç verilirken alınan teminat vs.) yer alırken son olarak şerh bölümünde kontrol edilen muhasebe kaydı ile ilgili bilgiler (vakfın ilgili dönemde kâr ya da zarar etmesi durumunda neler yapıldığı, muhasebe kaydında yapılan işlemlerin özetlenmesi vs.) yer almaktadır.¹⁴ Bununa birlikte sicillerdeki vakıf muhasebe defterlerinde yer alan bu kayıtlar tutulurken riayet edilen şekilsel özellikler farklı dönemlere göre küçük birtakım değişiklikler gösterebilmektedir. Örneğin, 16. yy. Bursa Şer'iyye Sicillerindeki vakıf muhasebesi defterlerinde giderler bölümü el-vezaif, el-ihracat ve el-meremmat gibi 3 farklı kısım halinde kaydedilmiştir.¹⁵ Buna göre 16. yüzyılda vakıf gayrimenkullerinin tamiri için yapılan harcamalar gelirler bölümü altında ayrı bir başlığa kaydedilirken 18. yüzyıl sicillerinde yer alan vakıf muhasebe defterlerinde böyle bir durum söz konusu değildir. Çalışmanın temel kaynağı hüviyetinde olan 246 numaralı sicilden örnek bir muhasebe kaydı ve transkripsiyonu Ek 1 ve Ek 2'de gösterilmiştir.

Defter temin edildikten sonra muhasebe kayıtlarındaki vakıf künyelerinin transkripsiyonu yapılarak defterde yer alan bütün künyelerin içerdiği bilgiler tablolastırılmıştır. Böylece vakıf isimleri, hangi varakta ve hangi künyede kaç tarihli vakıf muhasebesinin tutulduğu, vakıfların yer bilgileri ve ilgili dönemde görev yapan mütevellî bilgisi tespit edilmiştir. Buna göre defterin 36. varasına kadar olan bölümde muhasebe kayıtlarının düzenli bir tarih sırası takip etmediği anlaşılmıştır. Buraya kadar olan kısımda 1144 senesi ile 1189 senesi arasında farklı dönemlerde tutulmuş muhasebe kayıtlarının defterin farklı varaklarında yer aldığı gözlemlenmiştir. 36. varaktan sonra ise 1172-1190 seneleri arasında tutulan muhasebe kayıtlarının, defterin sonuna kadar düzenli bir sıra takip ettiği anlaşılmıştır. Muhasebe kayıtlarında yer alan vakıfların künyeleri, muhasebe tarihleri ve varak numaraları tespit edildikten sonra bu bilgiler tarih sırasına konularak dönemlendirme yapılmıştır. Daha sonra ise belirlenen tarih aralığında işlem yapan vakıfların muhasebe kayıtlarında yer alan diğer bilgilerin transkripsiyonu yapılmıştır. Bu bilgilerde vakıfların gelir bilgileri, gider bilgileri,

¹⁴ Şer'iyye sicillerinde yer alan muhasebe defterlerindeki kayıtlar ile ilgili kapsamlı bir çalışma için bkz.; Muhammed Emin Durmuş, İsmail Bektaş, "Osmanlı'da Muhasebe Usûlü ve Vakıf Muhasebe Kayıtları Okuma Kılavuzu", **Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. III, No. 2, 2017 ss. 196-209.

¹⁵ Çiftçi, **a.g.e.**, s. 96

borçlular ve kiracılar ile ilgili bilgiler ve muhasebe kayıtlarının sonunda yer alan şerh bölümleri yer almaktadır ki şerh bölümleri, ilgili muhasebe döneminde yapılan işlemleri ve kar ya da zarar durumunda ne yapılacağı gibi durumları yazılı olarak aktarması açısından önemlidir. Bir sonraki aşamada ise transkripsiyonu yapılan bütün bilgiler tabloleştirilmiştir. Böylece bu bilgiler analiz edilebilmeye uygun hale getirilmiştir. Murabaha gelirleri tablosu oluşturulurken muhasebe kayıtlarının irad ve zimem bölümlerinden yararlanılmıştır. Bir hicri yılı kapsayan muhasebe kayıtlarında yer alan bilgiler tablolara aynen aktarılmıştır. Birden fazla yılı kapsayan muhasebe kayıtlarında ise toplu olarak verilen bilgiler muhasebe kaydında belirtilen zaman aralığına bölünmüş, ortaya çıkan veriler analize dahil edilmiştir.¹⁶ Borçluların cinsiyet bilgileri, meslek bilgileri, dini inanışları analiz edilirken borç alan kişi sayıları yerine murabaha işlemi sayıları dikkate alınmıştır. Çünkü vakıflar aynı kişilere birbiri ardına gelen senelerde borç para verebilmektedirler. Bu kişileri yalnızca isim bilgileri üzerinden ayırt edebilmek oldukça güç olacağı için böyle bir yöntemle başvurulmuştur. Ancak kira gelirleri bölümünde kiracıların yukarıda sözü geçen bilgileri için bu durum söz konusu değildir. Muhasebe kayıtlarının kira gelirlerinin ayrıntılı olarak gösterildiği bölümlerinde birbiri ardına gelen senelerde rastladığımız isimler muhtemelen aynı kiracıları ifade etmektedir. Çünkü insanlar çok sık ev değiştirmezler ve çalıştığımız dönem 5 sene ile sınırlıdır. Bu yüzden çalışmada kiracıların cinsiyet bilgileri, meslekleri, dini inanışları analiz edilirken bu durum göz önünde bulundurularak kişi sayıları dikkate alınmıştır.

İncelediğimiz defterde yer alan muhasebe kayıtlarında vakıfların uyguladığı ribh oranı bilgileri çok sık yer almamaktadır. Murabaha gelirleri tablosunda ribh oranı

¹⁶ Çalışmada yer alan 34 vakıftan yalnızca “Rüstem Çelebi Vakfı”nın 5 sene için ayrı ayrı muhasebesi tutulmuştur. Diğer vakıflarda ise bazı yıllarda 1 senelik muhasebe tutulmuş, bazı yıllarda ise geriye dönük olarak birkaç yılın birden muhasebesi toplu olarak verilmiştir. (Bu bilgiler Ek 2’de yer alan tablonun muhasebe tarihi sütununda gösterilmiştir.) Bu yüzden diğer vakıfların toplu olarak tutulan muhasebelerinden elde edilen verilerin - analize dahil edilirken - ortalamaları kullanılmıştır. Mesela “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”nın 89b-1 varak numaralı muhasebe kaydı 1181-1185 seneleri arasında kapsamaktadır; muhasebe kaydında yer alan bilgiler toplu bir biçimde verilmiştir. Dolayısıyla 1183,1184 ve 1185 senelerindeki verilerin elde edilebilmesi için muhasebe kaydında toplu olarak verilen bilgiler ilgili tarih aralığına (1181, 1182, 1183, 1184, 1185 seneleri olmak üzere toplam 5 yıl) bölünerek ortalamaları alınmıştır. Bu yöntem kullanılarak elde edilen bilgilerin tutarlılığı ile ilgili bir örnek 1.1. Murabaha Gelirleri bölümünde verilmiştir.

sütununda yer alan bilgiler, murabaha miktarlarının işletilen nakit sermaye miktarlarına bölünmesiyle elde edilmiştir. Bununla birlikte bazı vakıflarda muhasebe kayıtları görülürken ribh oranı açık bir şekilde kaydedilmiştir. Örneğin “Belgradi Musa Çelebi Vakfı”nın 1187 tarihli muhasebe kaydında¹⁷ vakfin sermayesini işletirken uyguladığı %12,5’luk ribh oranı “onu onbir rub’u” ifadesi ile kaydedilmiştir.

Kiracıların ödedikleri kira miktarları ve kiracıların sosyal açıdan analizi yapılırken ise şu durum göz önünde bulundurulmuştur: Bazı vakıfların irad bölümünde kiracılar, kiracısı oldukları gayrimenkule “ber vech-i iştirak” ibaresi yazılarak ortak olarak kaydedilmiştir. Bu kayıtlarda yer alan bir kişiden elde edilen kira miktarı, yine kayıta yer alan toplam kira geliri miktarının ortak sayısına bölünmesiyle elde edilmiştir. Kira gelirleri bölümünün alt başlıklarında yer alan tablolar bu yöntem kullanılarak elde edilen veriler ile oluşturulmuştur.

Vakıfların giderleri incelenirken, öncelikle her bir vakıf için transkripsiyonda yer alan bilgiler ortak bir tabloda toplanmıştır. Bu tablodaki bilgiler daha sonra harcama amaçları göz önünde bulundurularak uygun gider grupları altında sınıflandırılmıştır. Muhasebe kayıtlarının mesarif ve vezaif bölümlerindeki bilgiler Ek. 5 ve Ek. 6’da gösterilmiştir. Aynı yöntem vakıf görevlilerinin ücretleri analiz edilirken de takip edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümündeki tablolar, yukarıda bahsi geçen eklerdeki tablolarda yer alan veriler aracılığı ile oluşturulmuştur.

Gelir ve gider miktarları analiz edilirken ise birinci ve ikinci bölümde tespit edilen bilgilerden yararlanılmıştır. Öncelikle vakıfların her bir senede toplam gelir ve gider miktarları ve senelere göre değişimler tespit edilmiş, daha sonra görece daha büyük ölçekte değişim yaşanan seneler daha yakından incelenmiştir.

Çalışmanın tamamında, muhtelif kalemlerde (gelir-gider miktarları vs.) yaşanan değişimler nominal artış ya da azalışları ifade etmektedir. Çalışmanın bir yüksek lisans tezi olması ve seçilen zaman aralığının 5 sene ile sınırlı olması sebebiyle reel değişimler üzerinde durulmamıştır. Muhasebe defterinin ilgili bölümlerinde vakıfların sahip oldukları nakit sermayeler genellikle kuruş cinsinden belirtilmektedir

¹⁷ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 108a-1

Bu çalışmada ise bir standart sağlamak amacıyla çalışmada yer alan tüm tablolarda defterden elde edilen veriler akçe cinsinden gösterilmiştir. Kuruş akçe dönüşümlerinde 1 kuruş=120 akçe formülü kullanılmıştır.¹⁸

Çalışmanın zaman sınırı belirlenirken defterin kapsadığı tarih aralığında gerçekleşen olağanüstü durumlar göz önünde bulundurulmuştur. Çünkü bu tip durumlarda vakıfların zarar etme ihtimallerinin yüksek olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle hem 1768-1774 Osmanlı- Rus savaşlarını kapsayan hem de 1179/1766 senesinde İstanbul'daki binalara önemli ölçüde hasar veren depremde 3 yıl sonraya tekabül eden 1183-1187/1769-1773 seneleri arasındaki dönem seçilmiştir. Böylece söz konusu zaman aralığı incelendikten sonra vakıfların zarar etme durumlarında hangi yollara başvurdıkları ile ilgili çok sayıda örnek incelenebilecektir. Çalışmanın mekân sınırı belirlenirken ise çalışmaya kaynaklık edecek malzemenin kapsadığı alan ve çalışılması düşünülen bölge ile ilgili daha önce bu konuda bir çalışma yapılmamış olması belirleyici olmuştur. Araştırma kapsamına alınan vakıflar¹⁹, bu vakıfların muhasebelerinin defterde hangi varak numaralarında yer aldığı, vakıfların mütevellileri ve yer bilgisine ulaşabildiğimiz vakıfların hangi mahallelerde faaliyet gösterdikleri Ek 3'de gösterilmiştir.

Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde çalışma kapsamına alınan vakıfların 5 sene içinde elde ettiği gelirler değerlendirilecektir. Öncelikle vakıfların ribh oranları ve murabaha gelirleri tespit edilecek; murabaha gelirlerinin senelere göre değişimleri incelenerek vakıflardan borç para alan kişiler, sosyal açıdan analize tabi tutulacaktır. Daha sonra vakıfların 5 sene içinde elde ettikleri icare (kira) gelirleri

¹⁸ Söz konusu dönemde kuruş-akçe karşılıkları için bkz.; Şevket Pamuk, “Kuruş”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXVI, ss. 458-459

¹⁹ Çalışma kapsamına alınan vakıfları kuruluş amaçlarına göre incelediğimizde, bu vakıfları cami görevlilerinin ücretlerini ve camilerin harcamalarını karşılamak üzere kurulan vakıflar, mektep görevlilerinin ücretlerini ve mektep masraflarını karşılamak üzere kurulan vakıflar, çeşme vakıfları ve avarız vakıfları olarak 4 başlıkta toplayabiliriz. Buna göre 26 vakıf camiler ve cami görevlileri için, 3 vakıf mektep ve mektep görevlileri için, 4 vakıf çeşmeler için, 1 vakıf da avarız vakfı olarak kurulmuştur. Kayıtlarda yer alan künyelerdeki vâkıf isimleri incelendiğinde de bu vâkıflar tarafından kurulan vakıfların genellikle saray çevresinden ya da bürokrasiden olmayan, sıradan insanlar tarafından kuruldukları anlaşılmaktadır. Vakıfların iktisadi büyüklükleri de bu durumu doğrulamaktadır. Örneğin çalışmada yer alan 34 vakfın 5 yıl içinde elde ettiği toplam gelir, aynı tarihlerde Süleymaniye Vakfı'nın bir yılda yalnızca mukataalardan elde ettiği gelirin yedide biri kadardır. (Bkz.; Tefik Güran, **Ekonomik ve Mali Yönleriyle Vakıflar: Süleymaniye ve Şehzade Süleyman Paşa Vakıfları**, İstanbul, Kitabevi, 2006, s. 25)

değerlendirmeye alınacak; yine bu gelirlerin de söz konusu zaman aralığı içinde değişimleri incelenecektir. Vakıf gayrimenkullerinde kiracı olarak kalan kişilerin sosyal açıdan analizi yapılacak, bu gayrimenkuller türlerine göre sınıflandırılarak her bir gayrimenkul türünden ne kadar kira geliri elde edildiği tespit edilecektir. Birinci bölümde son olarak vakıfların mukataa ve muaccele gelirleri incelenecektir.

İkinci bölümde ise 34 vakfın giderleri analiz edilecektir. Öncelikle defterde “mesarif” ve “vezaif” başlığı altında tutulan, vakıfların çeşitli ihtiyaçlarına istinaden yaptıkları harcamalar ve vakıf görevlileri için ödenen ücretler değerlendirilecek, bu harcamaların 5 yıllık süre zarfında her bir sene için miktarları tespit edilip değişimleri incelenecektir. Daha sonra bu harcamaları oluşturan masraf kalemleri uygun üst başlıklar altında sınıflandırılarak her bir masraf kalemi ayrı ayrı değerlendirilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise gelir-gider dengesi incelenecek; kar-zarar analizi yapılarak kar etme ya da zarar etme durumunda vakıfların nasıl hareket ettikleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu doğrultuda vakıfların tamirat masrafları için başvurageldikleri bir uygulama olan rakabe uygulamasına yakından bakılacak, bu uygulamanın pratikte aldığı şekiller incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

VAKIFLARIN GELİRLERİ

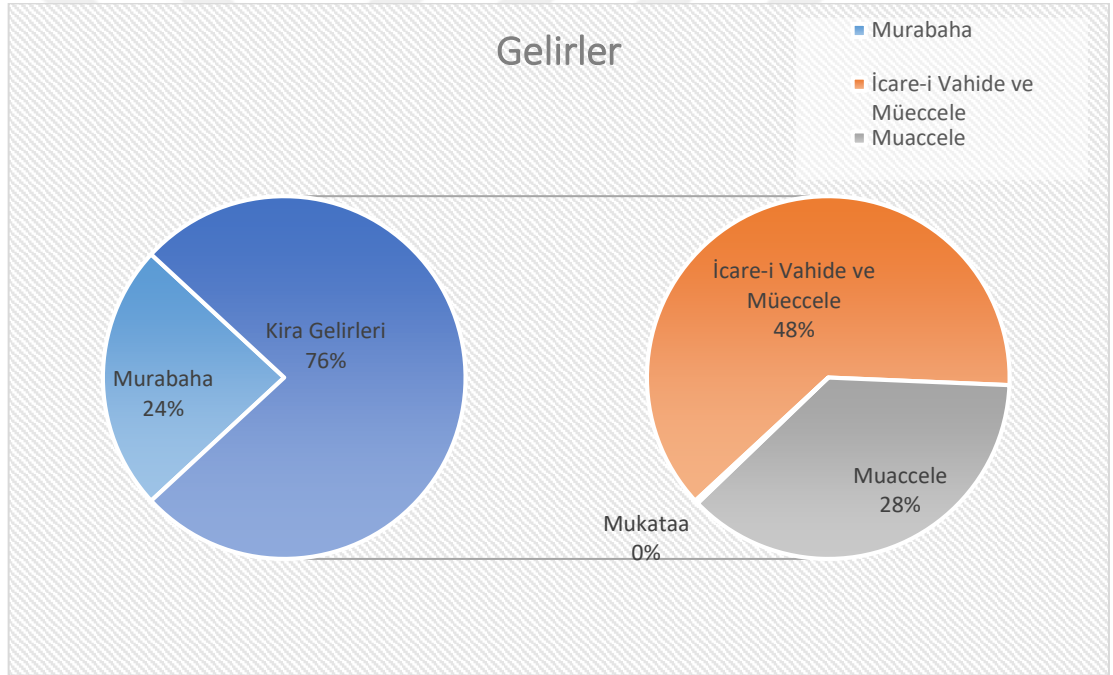
Vakıfların elde ettiği gelir türlerini genel olarak murabaha gelirleri (menkul sermaye gelirleri) ve icare gelirleri (kira gelirleri) olarak iki grupta sınıflandırabiliriz. Kelime anlamı olarak “artma, kar, ticari kazanç” gibi anlamlara gelen murabaha kelimesi, alış fiyatı veya maliyet üzerine belli bir kâr ilavesiyle yapılan bir tür güvene dayalı satış sözleşmesi anlamında bir fıkıh terimidir.²⁰ İcare kelimesi ise “iş karşılığı verilen şey, amelin ivazı” gibi anlamlara gelmektedir. Bununla birlikte “kiralamak” anlamında yaygın bir biçimde mastar olarak da kullanılmaktadır. İslam borçlar

²⁰ İbrahim Kafi Dönmez, “Murabaha”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. XXXI, ss. 148-152.

hukukunda ise faydanın ücret karşılığında temlik edilmesini konu alan günümüzde kira, iş ve kısmen de istisna' akdine tekabül eden bir akittir.²¹

34 vakfın 5 senede elde ettiği toplam gelir miktarı olan 1.558.035 akçenin 370.459 akçesini murabaha gelirleri, 1.187.576 akçesini kira gelirleri oluşturmaktadır. Kira gelirlerinin 742.895 akçelik kısmını icare-i vahide ve müeccele gelirleri, 441.081 akçelik kısmını muaccele gelirleri, 3.600 akçelik kısmını da mukataa gelirleri oluşturmaktadır. Bu gelir türlerinin toplam gelir miktarı içinde oransal dağılımı Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Gelir Türlerinin Toplam Gelirler İçinde Oransal Dağılımı

Kaynak: Tablo 1, Tablo 6 ve Tablo 11.

²¹ Ali Bardakoğlu, “İcare”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C: XXI, ss. 379-388

1.1. Murabaha Gelirleri

İslam hukukundaki faiz yasağı sebebiyle Osmanlı vakıfları nakit sermaye işletme yolu ile gelir elde ederken muamele-i şer'iyye (bey'ul i'ne), bey bi'l istiğlal, ferağ bi'l istiğlal gibi fıkhi işlemlere başvurmuşlardır. Daha önce de ifade edildiği gibi konunun hukuki boyutu bu çalışmanın kapsamı dışında kalmaktadır. Yukarıdaki akit türleri ile ilgili daha önce yapılmış ve konu ile ilgili ayrıntılı bilgiler ihtiva eden çalışmalar incelenebilir.²²

Çalışma kapsamına alınan 34 vakıftan 20 tanesi murabaha geliri elde etmektedir. Bu vakıflardan 8'i yalnızca murabaha geliri elde ederken geri kalan 12 vakıf hem murabaha hem kira (icare) geliri elde etmektedir. Tablo 1'de vakıfların 5 senede işlettikleri nakit sermaye, her bir vakfın uyguladığı ribh oranı ve yapılan işlemler neticesinde elde edilen gelirler gösterilmiştir.

²² Tahsin Özcan, **Osmanlı Para Vakıfları: Kanûni Dönemi Üsküdar Örneği**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.; Süleyman Kaya, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri" **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE İlahiyat ABD, İstanbul, 2007.; Muhammed Emin Durmuş, "Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyıl Son Çeyreğinde Üsküdar Para Vakıfları", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2016.; İsmail Bektaş, "Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyılın İlk Yarısında Üsküdar Para Vakıfları", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2017.; Ahmet Akgündüz, **İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

Tablo 1. Vakıfların Murabaha Gelirleri (Akçe)

Vakıf Adı	İşletilen Nakit Sermaye					Elde Edilen Gelir					
	Yıllar					Ribh (%)	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187		1183	1184	1185	1186	1187
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	12000	12000	12000	12000	12000	15	1800	1800	1800	1800	1800
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	4800	4800	4800	4800	6399,6	15	720	720	720	720	960
Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı	33600	32400	15600	13392	17307,96	15	5040	4860	2340	2010	2590
Belgradi Musa Çelebi Vakfı	21600	21600	21600	21600	21600	12,5	2670	2670	2670	2670	2670
Debbağ El-Hac Mustafa Nam Sahibü'l Hayrın Zal Mahmud Paşa Camii Vaizinine Vakfeylediği Nukud	44472	44472	44472	44472	51360	10	4448	4448	4448	4448	5136
Diğer Fatıma Hatun'un Nukudu Mevkufesi*	7800	7800	7800	7800	7800	15	1170	1170	1170	1170	1170
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı	19080	19080	19080	19080	19080	15	2850	2850	2850	2850	2850
Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı	0	3999,6	3999,6	3999,6	2400	15	0	600	600	600	360
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı	13800	13800	13800	13800	13800	15	2040	2040	2040	2040	2040
İbrahim Usta, Ahmed Bey, İsa Çelebi ve Zeban Hatun Vakfı	60000	60000	60000	60000	60000	15	9000	9000	9000	9000	9000
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	6600	6600	6600	15249,6	15249,6	15	1000	1000	1000	2280	2280
Keçeci İbrahim Cami-i Şerifinin Mesalihine Mevkufe Nukud	24000	24000	24000	24000	24000	15	3600	3600	3600	3600	3600

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 246.

Tablo 1. Vakıfların Murabaha Gelirleri (Akçe) (Devamı)

Vakıf Adı	İşletilen Nakit Sermaye					Elde Edilen Gelir					
	Yıllar					Ribh (%)	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187		1183	1184	1185	1186	1187
Naz Perver Mesalih-i Mescid-i Şerif Vakfı*	21600	21600	21600	21600	21600	15	2700	2700	2700	2700	2646
Otakçılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud*	10800	10800	10800	10800	10800	15	1620	1620	1620	1620	1620
Rüstem Çelebi Vakfı	26286	27060	26700	26700	26700	15	3943	4005	4005	4005	4005
Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi*	13740	13740	13740	13740	13740	15	2050	2050	2050	2050	2050
Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud	-	-	-	-	-	?	13800	13800	13800	8500	8952
Şaban Efendi Vakfı	7200	7200	7200	7200	7200	15	1080	1080	1080	1080	1080
Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı	18000	25200	25200	25200	25200	15	2700	3780	3780	3780	3780
Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu	80666,4	80666	80666	102480	105240	15	12100	12100	12100	15570	15780

“Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Belgradi Musa Çelebi Vakfı”, “Diğer Fatıma Hatun'un Nukudu Mevkufesi”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı”, “Keçeci İbrahim Cami-i Şerifinin Mesalihi İçin Mevkufe Nukud”, “İbrahim Usta, Ahmed Bey, İsa Çelebi ve Zeban Hatun Vakfı”, “Otakçılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud”, “Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi,” ve “Şaban Efendi Vakfı” isimli vakıflar olmak üzere toplam 10 vakfın murabaha gelirlerinde 5 sene içerisinde herhangi bir değişiklik gözlemlenmemiştir. Bu durumun defterde birkaç yıl için toplu olarak muhasebesi görülen vakıfların bir senelik gelir miktarları hesaplanırken, kayıta

toplu olarak gösterilen verilerin belirtilen sene toplamına bölünerek ortalamalarının alınması zorunluluğun bir sonucu olduğu düşünülebilir. Ancak yukarıda sayılan 10 vakıftan 9'unun çalışmanın zaman sınırı olan 5 yıllık süre içerisinde ayrıca görülen 1 yıllık ya da birkaç yıllık muhasebe kayıtlarına bakıldığında da murabaha gelirlerinin önceki senelere göre değişmediği anlaşılmıştır. Bir istisna olarak bu 10 vakfın içinden yalnızca “Otakçılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud Vakfı”nın 5 yıllık süre içinde murabaha gelirlerinin gerçekten değişip değişmediği tespit edilememiştir. Çünkü bu vakfın çalışmaya dahil edilen muhasebe kaydı, 1162-1188 seneleri arasında 26 senelik bir zaman aralığında ilgili kadı tarafından toplu olarak kontrol edilmiştir²³. Örneğin; “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı”nın 1183, 1184 ve 1185 tarihlerinde murabaha gelirlerinin her bir senede ayrı ayrı tespit edilebilmesi için 1183-1185 tarihleri arasında toplu olarak görülen muhasebe kaydı²⁴ incelenerek bu kayıta yer alan bilgilerin ortalaması alınmıştır. Dolayısıyla bu 3 senede her bir sene için murabaha geliri miktarı eşit çıkmıştır. Ancak vakfın 1186 tarihinde bir senelik görülen muhasebe kaydı²⁵ incelendiğinde de murabaha geliri miktarının değişmediği gözlemlenmiştir. Bu durum yine aynı vakfın 1187-1188 senelerinde görülen 2 senelik muhasebe kaydı²⁶ için de geçerlidir.

Murabaha gelirlerinde değişim tespit edilen 10 vakıf incelendiğinde ise bu değişikliklerin kayda değer olmadığı ve çoğunlukla işletilen nakit sermaye miktarında ve murabaha gelirlerindeki artışlar ya da azalışların küçük miktarlarda gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte özellikle hem kira hem murabaha geliri elde eden vakıfların murabaha gelirlerindeki artışlar oldukça dikkat çekicidir. Bu vakıflar, giderlerindeki artışlar sebebiyle işlettikleri nakit sermaye miktarını artırarak daha fazla murabaha geliri elde edebilmektedirler. Örneğin “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı” 1183, 1184, 1185 ve 1186 senelerinde 4.800 akçe nakit sermaye işleterek 720 akçe murabaha geliri elde etmiştir. Bu tarihlerde vakfın 6.936 akçelik kira geliri ile birlikte 7.656 akçe toplam geliri bulunmaktadır. Aynı dönemde vakfın giderleri de

²³ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 117b-2

²⁴ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 89a-1

²⁵ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 100b-2

²⁶ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 136a-1

7.656 akçedir ve vakıf başabaş noktasındadır. Ancak 1187 senesine gelindiğinde vakfın giderlerinde yaşanan artış dolayısıyla işletilen nakit sermaye miktarı da yükseltilerek elde edilen murabaha geliri 960 akçeye çıkarılmıştır.²⁷

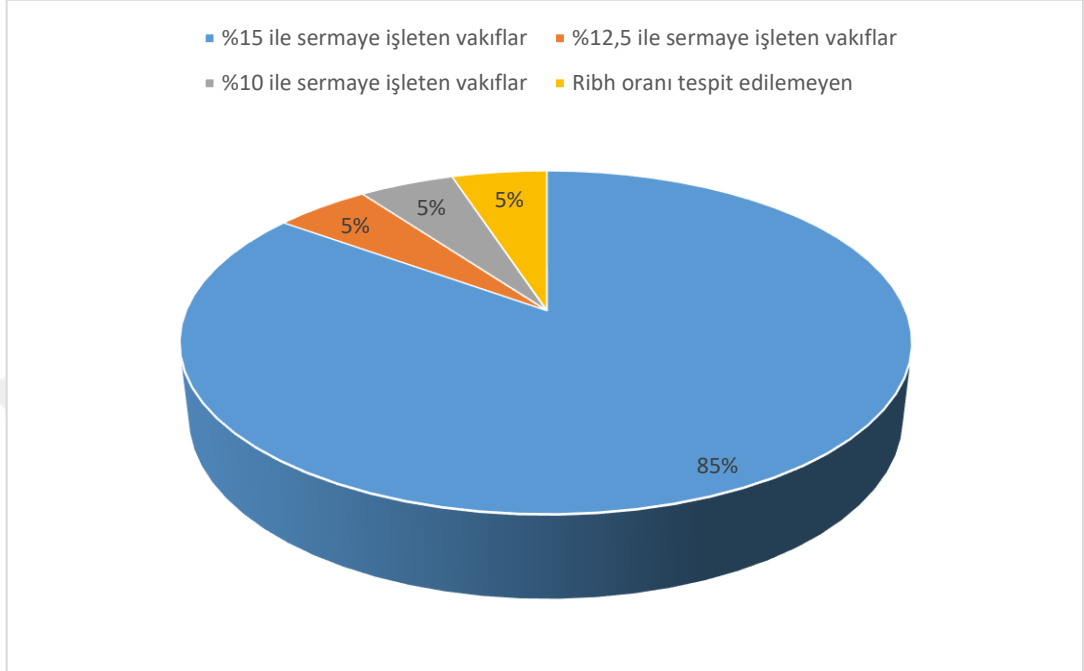
Tablo 1’de ribh oranı sütununda yer alan oranlar murabaha miktarlarının işletilen nakit sermaye miktarlarına bölünmesiyle elde edilmiştir. Bununla birlikte bazı vakıflarda muhasebe kayıtları görülürken ribh oranı açık bir şekilde kaydedilmiştir. Örneğin “Belgradi Musa Çelebi Vakfı”nın 1187 tarihli muhasebe kaydında²⁸ “onu onbir rub’u” (%12,5) ifadesi yer almaktadır.

Murabaha geliri elde eden 20 vakıftan 17 tanesi sermayelerini %15’lik ribh oranı üzerinden işletmiştir. Geri kalan 3 vakıftan “Belgradi Musa Çelebi Vakfı” isimli vakıf, sermayesini %12,5’luk ribh oranı üzerinden işletirken “Debbağ El-Hac Mustafa Nam Sahibü'l Hayrın Zal Mahmud Paşa Camisi Vaizinine Vakfeylediği Nukud” isimli vakıf sermayesini %10’luk ribh oranı üzerinden işletmiştir. “Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud Vakfı”nın ise ribh oranı tespit edilememiştir. Şekil 2’deki pasta grafikte farklı ribh oranları ile sermaye işleten vakıf sayılarının toplam vakıf sayısı içinde oransal dağılımı gösterilmiştir.

²⁷ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 78a-1, 99a-1, 125b-1

²⁸ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 108a-1

Şekil 2. Farklı Ribh Oranları ile Sermaye İşleten Vakıf Sayısının Toplam Vakıf Sayısı İçinde Oransal Dağılımı

Kaynak: Tablo 1.

1.1.1. Borçluların Cinsiyetlerine Göre Murabaha Gelirleri

Murabaha geliri elde eden 20 vakıf incelendiğinde 14 vakfın muhasebe kayıtlarının zimem (borçlular) bölümünde vakıflardan borç para alan kişilerin cinsiyet bilgilerine ulaşılabilmektedir. “Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı”nda 1185 ve 1187 tarihlerinde, “Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı”nda 1183 tarihinde, “Belgradi Musa Çelebi Vakfı”nda 1187 tarihinde, “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Diğer Fatıma Hatun'un Nukudu Mevkufesi”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı”, “İbrahim Usta, Ahmed Bey, İsa Çelebi ve Zeban Hatun Vakfı”, “Keçeci İbrahim Cami-i Şerifinin Mesalihi İçin Mevkufe Nukud Vakfı”, “Naz Perver Mesalih-i Mescid-i Şerif Vakfı”, “Rüstem Çelebi Vakfı”, “Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi Vakfı”, “Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud Vakfı”, “Şaban Efendi Vakfı” ve “Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu” isimli vakıfların her bir sene için zimem kayıtlarında borçluların cinsiyet bilgileri yer almaktadır. Muhasebe kaydında zimem bilgisi bulunan her vakfın hangi tarihte kaç erkek ve kaç kadına kaç akçe borç para verdiği

Ek 5’de gösterilmiştir. Vakıflardan borç para alan erkek ve kadınların 5 sene içinde toplam işlem sayıları, kullandırılan miktar ve işlem başına düşen ortalama nakit sermaye ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. Murabaha Gelirlerinin Borçluların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı (Akçe)

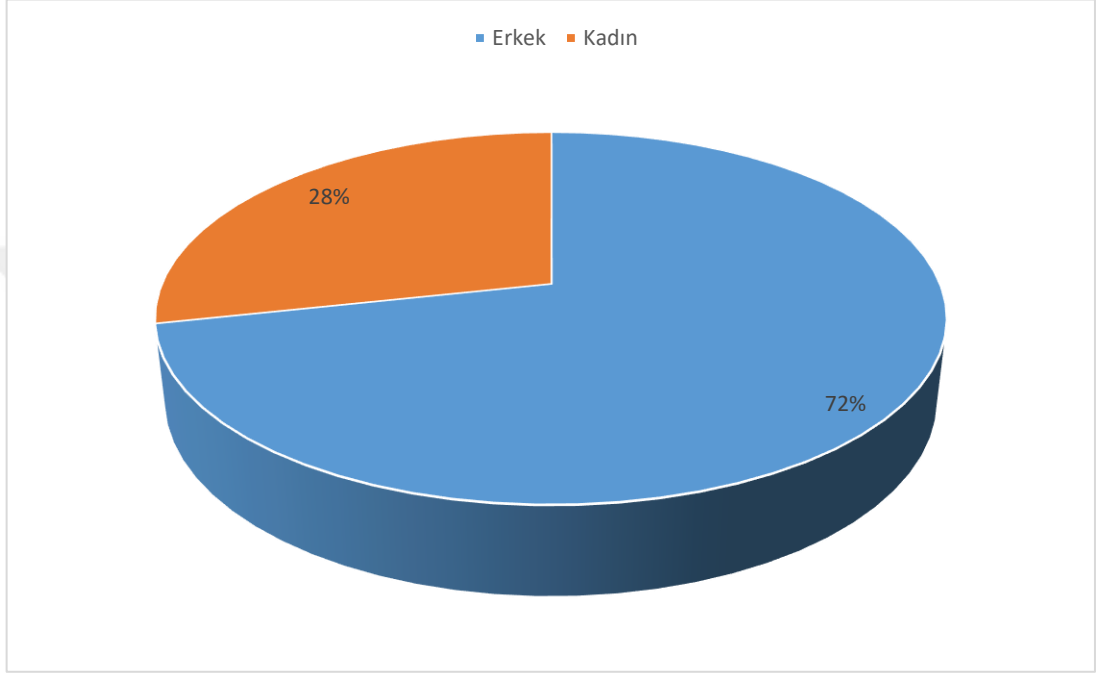
Cinsiyet	İşlem Sayısı	İşletilen Nakit Sermaye	İşlem Başına Düşen Nakit Sermaye
Erkek	248	2072160	8355,5
Kadın	25	82320	3292,8
Tespit Edilemeyen	37	722964	19539,6
Toplam	310	2877444	31187,9

Kaynak: Ek 5.

Bu veriler göz önünde bulundurularak borçlularının cinsiyet bilgilerini tespit edebildiğimiz 14 vakfın, erkek ve kadınlar için her bir işleminden ne kadar gelir elde ettiğinin tespit edilebilmesi için bu vakıfların ribh oranı bilgisine ihtiyaç duyulmaktadır. Birinci bölümde belirtildiği gibi bu 14 vakıf içerisinde yalnızca “Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud Vakfı”nın ribh oranı bilgisine ulaşamamaktadır. Bu vakıfta söz konusu dönemde erkekler için 75 adet murabaha işlemi kadınlar için ise 5 murabaha işlemi bulunmaktadır. Erkekler için 137.280 akçe nakit sermaye kullandırılmış, kadınlar için ise 4.200 akçe nakit sermaye kullandırılmıştır. Erkek ve kadınlar için her bir murabaha işleminden ne kadar gelir elde edildiğini tespit edebilmek için bu verilerin Tablo 2’deki verilerden çıkarılması gerekmektedir. Bu işlem yapıldıktan sonra elde edilen yeni bilgilere göre bir murabaha işlemi başına düşen ortalama miktar içinde erkek ve kadınlara ait bir murabaha işlemi başına düşen ortalama miktarın oransal dağılımı Şekil 3’te gösterilmiştir. Buna göre ribh oranı, vakıfların borçlularına ne kadar nakit sermaye kullandırdıkları ve borçlularının cinsiyet bilgisi tespit edilen 13 vakıf, erkekler için toplam 172 adet murabaha işlemi yaparken kadınlar için 19 adet murabaha işlemi yapmıştır. Bu işlemlerde erkekler için toplam 1.913.280 akçe borç vermiş, kadınlar için 78.120 akçe borç vermiştir. Yapılan murabaha işlemleri neticesinde erkeklerde bir murabaha

işleminde elde edilen ortalama gelir 1.253,23 akçe, kadınlarda bir murabaha işleminde elde edilen ortalama gelir 493,92 akçedir.

Şekil 3. Murabaha İşleminde Elde Edilen Ortalama Gelirin Cinsiyetlere Göre Oransal Dağılımı

Kaynak: Tablo 2.

1.1.2. Borçluların Mesleklerine Göre Murabaha Gelirleri

Zimem kaydı bulunan vakıflar incelendiğinde “Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Belgradi Musa Çelebi Vakfı”, “Diğer Fatıma Hatun'un Nukudu Mevkufesi,” “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı”, “İbrahim Usta, Ahmed Bey, İsa Çelebi ve Zeban Hatun Vakfı”, “Naz Perver Mesalih-i Mescid-i Şerif Vakfı”, “Rüstem Çelebi Vakfı”, “Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi,” “Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi”, “Şaban Efendi Vakfı” ve “Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu” isimli vakıflar olmak üzere toplam 11 vakfın zimem kaydında vakıflara borçlanan kişilerin meslek bilgilerine rastlanmıştır. Meslek türlerine göre murabahaya verilen mal-i vakf ve elde edilen gelir miktarları Tablo 3'te gösterilmiştir.

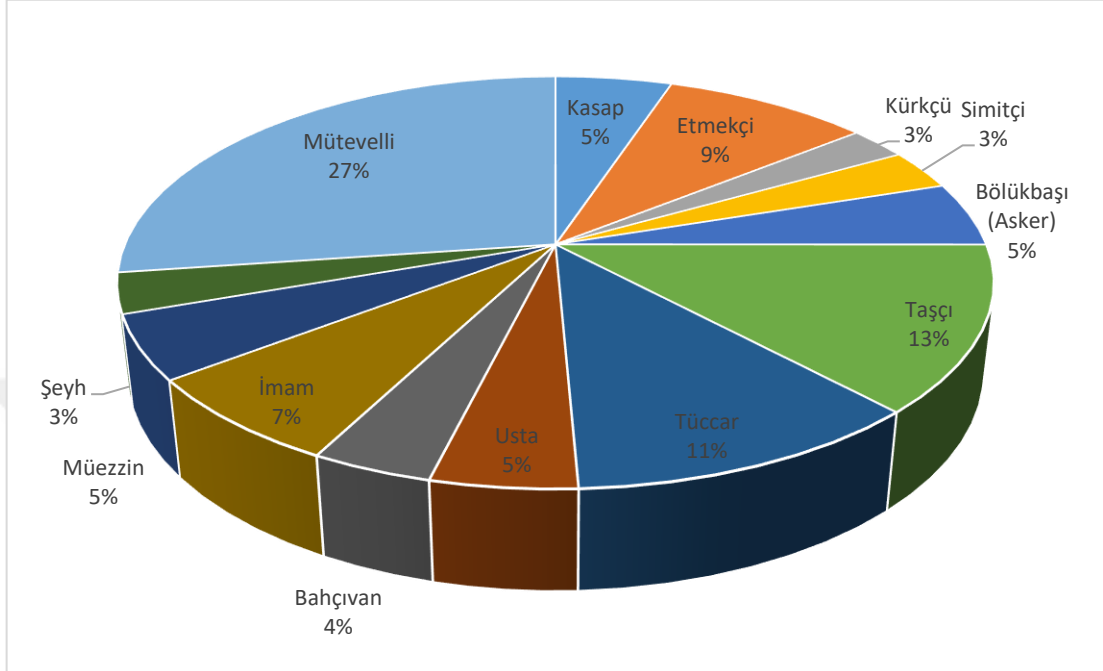
Tablo 3. Murabaha Gelirlerinin Borçluların Mesleklerine Göre Dağılımı (Akçe)

Meslekler	Kişi Sayısı	İşletilen Nakit Sermaye	Kişi Başına Düşen Nakit Sermaye	Elde Edilen Ortalama Gelir
Kasap	2	19440	9720	1458
Etmekçi	1	17280	17280	2592
Kürkçü	1	4860	4860	729
Simitçi	1	6000	6000	900
Bölükbaşı	1	9600	9600	1440
Taşçı	2	49320	24660	3699
Tüccar	1	21420	21420	3213
Usta	3	25980	8660,00	1299
Bahçıvan	1	7200	7200	1080
İmam	5	65940	13188	1978
Müezzin	2	19080	9540	1431
Şeyh	1	6000	6000	900
Mütevelli	2	54000	27000	4050

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 246.

İşlem sayıları, murabahaya verilen miktar ve elde edilen gelir sütunları incelendiğinde “mütevelli” mesleği için murabahaya verilen miktar ve elde edilen gelir miktarı sütununda yer alan rakamlar dikkat çekicidir. Yine “tüccar”, “taşçı” ve “etmekçi” mesleğinde bu sütunlarda yer alan miktarların diğer meslek grupları ile kıyaslandığına görece daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Her bir meslek türü için bir murabaha işleminden elde edilen gelirin bu gelirlerin toplamı içerisindeki oransal dağılımı Şekil 4’te gösterilmiştir.

Şekil 4. Murabaha İşleminde Elde Edilen Ortalama Gelirin Borçluların Mesleklere Göre Oransal Dağılımı

Kaynak: Tablo 3.

Konu ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda vakıflardan borç para alan kişilerin meslekleri üzerinden birtakım çıkarımlar yapılmaktadır. Çizakça'nın öne sürdüğü argümana göre vakıflardan görece daha düşük oranlar ile borç para alan mütevelliler daha sonra bu parayı daha yüksek oranlar ile sarraflara, tüccarlara ve mültezimlere vermekteydiler.²⁹ Bu çıkarım vakıflardan borç alan kişilerin genellikle aldıkları borçları daha karlı bir işte kullanmaları gerektiği varsayımına dayanıyor gibi görünmektedir. Çünkü vakıf muhasebesi kayıtlarının herhangi bir bölümünde vakıflardan borç alan kişilerin bu paraları hangi işler için kullandıklarına dair herhangi bir kayda rastlanmamaktadır. Bu tarz genel bir çıkarımda bulunabilmek için ya daha geniş bir bölgede ve daha geniş bir zaman aralığında söz konusu kayıtların zimem (borçlular) bölümünde vakıf mütevelliliği yapan kişilerin aldıkları borç para miktarının vakıfların toplamda kullandıkları nakit sermaye miktarı içindeki oranının oldukça yüksek çıkması gerekir ya da kayıtlarda vakıflardan borç para alan

²⁹ Murat Çizakça, **İslam Dünyasında Vakıflar**, çev. Elif Süreyya Genç, Konya, KTO Karatay Üniversitesi, 2017, s. 55-61

mütevellilerin aldıkları paraları hangi işler için kullandıklarını açık bir şekilde görmemiz gerekir. Bu çalışmanın kaynağını oluşturan 246 no'lu muhasebe defterinde bahsi geçen tarzda kayıtlara rastlanmamıştır.

1.1.3. Borçluların Dini İnanışlarına Göre Murabaha Gelirleri

“Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Belgradi Musa Çelebi Vakfı”, “Diğer Fatıma Hatun'un Nukudu Mevkufesi”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı”, “İbrahim Usta, Ahmed Bey, İsa Çelebi ve Zeban Hatun Vakfı”, “Keçeci İbrahim Cami-i Şerifinin Mesalihi İçin Mevkufe Nukud”, “Naz Perver Mesalih-i Mescid-i Şerif Vakfı”, “Rüstem Çelebi Vakfı”, “Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi”, “Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şaban Efendi Vakfı”, “Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı” ve “Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu” isimli vakıflar olmak üzere toplam 15 vakfın zimem bölümü incelenmiş, borçluların isimleri üzerinden bir değerlendirme yapılarak dini inanışlara göre murabaha gelirleri Tablo 4'te gösterilmiştir. İncelediğimiz zimem kayıtlarının hepsinde gayrimüslimlerin hangi dine (Musevilik, Hristiyanlık vs.) inandıkları özel olarak belirtilmemiş; gayrimüslim borçlular isimlerinin sonunda “zimmi” ifadesi yazılarak kaydedilmiştir.

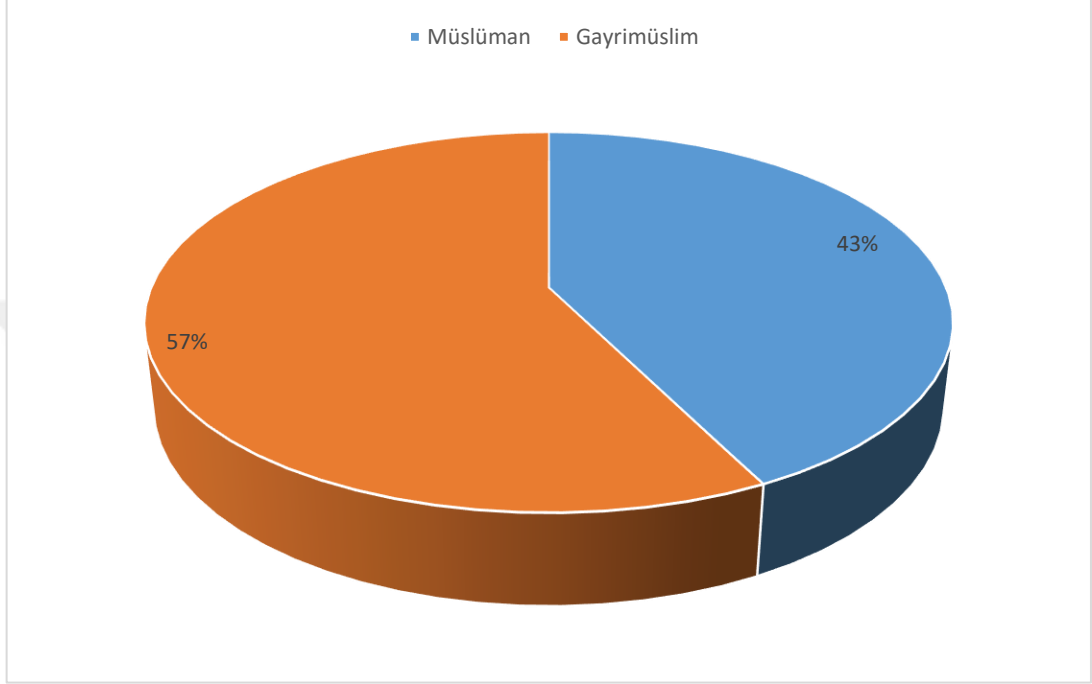
Tablo 4. Murabaha Gelirlerinin Borçluların Dinin İnançlarına Göre Dağılımı (Akçe)

Dini İnanç	İşlem Sayısı	İşletilen Nakit Sermaye	Ortalama Nakit Sermaye	Elde Edilen Ortalama Gelir
Müslüman	232	1721580	7420,60	1113,09
Gayri Müslim	39	390300	10007,69	1501,15

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 246.

Müslüman ve gayrimüslimler için bir murabaha işleminden elde edilen gelirin bu gelirlerin toplamı içerisindeki oransal dağılımı Şekil 5'de gösterilmiştir.

Şekil 5. Murabaha İşleminde Elde Edilen Ortalama Gelirin Borçluların Dini İnançlarına Göre Oransal Dağılımı

Kaynak: Tablo 4.

1.1.4. Vakıfların Borç Verirken Aldıkları Teminatlar

Vakıflar verdikleri borçlara karşılık alacaklarını güvence altına alabilmek için borçlulardan bir teminat isteyebilmektedirler.³⁰ “Diğer Fatıma Hatun'un Nukudu Mevkufesi”, “Keçeci İbrahim Cami-i Şerifinin Mesalihi İçin Mevkufe Nukud”, “Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi “ ve “Şaban Efendi Vakfı” isimli vakıflar olmak üzere toplam 4 vakfın zimem bölümünde vakıfların borç verirken aldıkları teminatlar hakkında bilgiye ulaşılabilmektedir. Bu vakıfların muhasebe kayıtlarında söz konusu teminatlar “bâ rehin”, “bâ kefil”, “bâ kefalet”, “istiğlal-i hane”, “menzili rehindir”, “ba temessük” gibi ibareler ile belirtilmiştir. Örneğin “Diğer

³⁰ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgiler veren çalışmalar için bkz.; Muhammed Emin Durmuş, “Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyıl Son Çeyreğinde Üsküdar Para Vakıfları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2016.; İsmail Bektaş, “Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyılın İlk Yarisında Üsküdar Para Vakıfları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2017.

Fatıma Hatun Vakfı” 1186-1187 tarihli muhasebe kaydında³¹ Hüma Hatun isimli kişiye 3.600 akçe borç vermiş, Zeynep Hatun isimli kişiyi ise bu borcun kefil olarak “bâ kefalet Zeynep Hatun” ibaresi ile kaydetmiştir. Bir başka örnekte “Keçeci İbrahim Çelebi Mescid-i Şerifinin Mesalihine Mevkufe Nukud Vakfı” 1183, 1184, 1185, 1186 ve 1187 tarihli muhasebe kayıtlarında³² senelik olarak Mehmed Beşe’ye 1.680 akçe, Seyyid Süleyman’a 1200 akçe, Dalyanoğlu Mustafa Beşe’ye 3.600 akçe, Aişe Hatun’a 1.200 akçe, Kambur Hüseyin Beşe’ye 2.400 akçe, Ahmed Beşe’ye 2.400 akçe, vakfin mütevellisi Hüseyin Beşe’ye 2.400 akçe ve Yusuf Beşe’ye 1.200 akçe borç vermiş, bu kişilerden Aişe Hatun, Kambur Hüseyin Beşe, Ahmet Beşe ve vakfin mütevellisi Hüseyin beşe haricindekilerin evlerini verdiği borçların teminatı olarak “menzili rehindir” ibaresi ile kaydetmiştir.

Sonuç olarak belirtilen 4 vakıf için toplamda 19.080 akçe kefil ile, 38.400 akçe rehin ile, 24.000 akçe istiğlal ile, 36.000 akçe de temessük ile teminat altına alınmıştır.

1.1.5. Tahsili Mümkün Olmayan Murabaha

“Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı” ve “Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud” isimli vakıflar olmak üzere toplam iki vakfın 1183, 1184, 1185, 1186 ve 1187 tarihli muhasebe kayıtlarının³³ zimem bölümünde “tahsili mümkün olmayan akçe” kaydına rastlanmıştır. Bu kayıtlara göre “Hibetullah Havace Vakfı”, “Çaça Oğlu” lakaplı kişiye 2.400 akçe, “Hatice Hatun” isimli kişiye 1.800 akçe borç vermiştir. Vakıf verdiği bu borçlar karşılığında %15’lik ribh oranı hesabı ile alması gereken sırayla 360 akçe ve 270 akçe gelirini tahsil edememiştir. “Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud Vakfı” ise “Ankaralı Ali Beşe”ye 1.320 akçe, “Abdi Kethüda”ya 1.800 akçe, “Katip Efendi”ye 240 akçe, “Yorgo”ya 900 akçe, “Erzurumlu Hasan Beşe”ye 1.200 akçe borç vermiştir. Bu vakfın ribh oranı bilgisi tespit edilemediği için vakfın bu işlemlerden elde etmesi gereken murabaha geliri miktarı da tespit edilememiştir. Her iki vakfın 5 sene içindeki muhasebe kayıtlarında tahsil edilemeyen bu paraların akıbeti hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

³¹ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 107a-2

³² Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 89b-2, 104b-3, 116b-1

³³ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 73a-1, 78b-2, 97b-3, 92b-1, 93a-2, 127b-1

1.1.6. Vakıfların Mal-i Vakf (Asl-i Mal) Durumları

Vakıf kurucularının vakfetmiş oldukları nakit ya da gayrimenkul varlıklar “asl-i mal” ibaresi ile ifade edilmektedir.³⁴ Bu çalışmaya kaynaklık eden muhasebe kayıtlarında ise asl-i mal ifadesi ile birlikte yaygın olarak mal-i vakf ibaresi de kullanılmaktadır. Ayrıca kuruluş sermayesine karşılık gelen bu tabirin aynı zamanda muhasebe kaydının tutulduğu tarih aralığında bir vakfın sahip olduğu nakit sermayeyi de ifade ettiği söylenebilir. Bu bölümde bir kira geliri ile birlikte murabaha geliri elde eden ve yalnızca murabaha geliri elde eden vakıfların nakit sermaye miktarlarını ve bu miktarların senelere göre değişimini inceleyeceğiz. Söz konusu vakıfların muhasebe kayıtlarında yer alan nakit sermaye miktarları Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Murabaha Geliri Elde Eden Vakıfların Nakit Sermayeleri (Akçe)

Vakıf Adı.	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	12000	12000	12000	12000	12000
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	9681,6	9681,6	9681,6	9681,6	9681,6
Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı	39177,6	43887,6	16536	17036,4	17307,6
Belgradi Musa Çelebi Vakfı	21600	21600	21600	21600	21600
Debbağ El-Hac Mustafa Nam Sahibü'l Hayrın Zal Mahmud Paşa Camii Vaizinine Vakfeyletiği Nukud	51360	51360	51360	51360	51360
Diğer Fatıma Hatun'un Nukudu Mevkufesi	7800	7800	7800	7800	7800
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı	19080	19080	19080	19080	19080
Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı	9912	9912	9912	9912	9912

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 246.

³⁴ Özcan, a.g.e, s. 275

**Tablo 5. Murabaha Geliri Elde Eden Vakıfların Nakit Sermayeleri
(Akçe) (Devamı)**

Vakıf Adı.	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı	18462	18462	18462	18000	18000
İbrahim Usta, Ahmed Bey, İsa Çelebi ve Zeban Hatun Vakfı	60000	60000	60000	60000	60000
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	15600	15600	15600	15249,6	15249,6
Keçeci İbrahim Cami-i Şerifinin Mesalihine Mevkufe Nukud	200	200	200	200	200
Naz Perver Mesalih-i Mescid-i Şerif Vakfı	180,5	180,5	180,5	180,5	180,5
Otakçılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud	90	90	90	90	90
Rüstem Çelebi Vakfı	222,5	222,5	222,5	222,5	222,5
Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi	114,5	114,5	114,5	114,5	114,5
Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud	1113	1113	1113	1308,5	1355,5
Şaban Efendi Vakfı	60	60	60	60	60
Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı	150	210	210	210	210
Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu	831,5	831,5	831,5	854	877,25

1183 ve 1184 seneleri arasındaki 11.910 akçelik artış “Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı” ve “Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı” isimli vakıfların mal-i vakf miktarlarındaki artış nedeniyledir. “Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı”nın 1183 ve 1184 tarihleri arasında mütevellisi vefat etmiş, söz konusu tarihte vakfın elde ettiği 4.710 akçelik kâr mal-i vakfa eklenip yeni mütevellî İsmail Efendi’ye teslim edilmiştir.³⁵ “Taşçı El-Hac Seydî Vakfı” ise 1182 ve 1183 tarihlerindeki muhasebe kaydına³⁶ göre elde ettiği 8.370 akçe muaccelle gelirinin 7.200 akçesini mal-i vakfına ilave etmiştir. Böylece söz konusu tarihler arasında toplam mal-i vakf miktarı 18.000 akçeden 25.200 akçeye yükselmiştir.

1184-1185 seneleri arasında 27.351,6 akçelik gerileme ise yukarıda bahsi geçen vakfın yeni mütevellisi İsmail Efendi’nin muhtemelen asl-i mal miktarındaki artışın da etkisiyle vakfa yeni gayrimenkuller satın alması sebebiyledir. Satın alınan bu gayrimenkuller için vakfın o tarihteki mal-i vakfının da bir bölümü kullanılmıştır.³⁷

1185-1186 ve 1186-1187 seneleri arasındaki sırasıyla 25.848 akçelik ve 8.701,2 akçelik artışlar ise “Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud” ve “Yakup Usta’nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu” isimli vakıfların mal-i vakflarındaki artışlar sebebiyledir. “Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı” yeni satın aldığı gayrimenkulleri kiraya vererek kira gelirlerini artırmış ve bu gelirleri mal-i vakfına eklemiştir. Ayrıca söz konusu vakıf 1183-1186 seneleri arasında sermayesinin sırasıyla %85, %73, %94, %78’lik kısmını işletmiştir. 1187 senesine gelindiğinde ise sermayesinin %100’ünü işletmeye başlamıştır.³⁸ Bu durum vakıfların elde ettikleri kira gelirlerini de murabaha ile işletebildikleri anlamına gelmektedir. “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud Vakfı”nın mal-i vakfındaki artışlar ise 1183 ve 1185 seneleri arasındaki senelik ortalama 5.560 akçelik tamirat masrafının 1186 senesinde 2.160 akçeye düşmesidir. Vakfın bu tarihteki gelirleri 4.740 akçe gerileyerek 16.960 akçeye gelmiştir. Buna rağmen 5.680 akçe kar ederek mal-i vakfını

³⁵ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 72a-1

³⁶ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 83b-1

³⁷ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 75b-1, 79b-1

³⁸ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 79b-1, 96b-1, 111b-1

1187 senesinde 1.355,5 akçeye çıkarabilmiştir.³⁹ Son olarak “Yakup Usta’nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu Vakfı” 1183-1185 seneleri arasında 99.810 akçe mal-i vakfının 94.000 akçelik kısmını işletmiş senelik 14.100 akçe murabaha geliri elde etmiştir. Bu dönemde 3 sene sonunda 2.700 akçe kar ederek 1186 senesine gelindiğine mal-i vakf miktarını 102.480 akçeye çıkarmıştır. 1186 senesinde ise mal-i vakfının tamamını işleterek murabaha gelirini 14.100 akçeden 15.570 akçeye çıkarmıştır. Böylece vakfın mal-i vakf miktarı 1187 senesinde 105.240 akçeye yükselmiştir.⁴⁰

Sonuç olarak murabaha geliri elde eden vakıflar, 5 senede toplam sermaye miktarlarının %70,10’unu işletmiştir. Bu oran yalnızca murabaha geliri elde eden 8 vakıf için %97,35, hem murabaha geliri hem kira geliri elde eden 12 vakıf için %56,23’tür.

1.2. Kira (İcare) Gelirleri

Vakıfların gayrimenkullerini kiraya verirken takip ettikleri usullerin⁴¹ ayrıntıları ile ilgili daha önce murabaha gelirleri bölümünde ismi geçen çalışmalar incelenebilir.

Çalışma kapsamına alınan 34 vakfın 26’sı kira geliri elde etmektedir. Bu vakıflardan 14 tanesi yalnızca kira geliri elde ederken geri kalan 12 vakıf hem kira hem murabaha geliri elde etmektedir. Tablo 6’da bu vakıfların 5 senede elde ettiği kira gelirleri gösterilmiştir. Yalnızca kira geliri elde eden vakıflar tabloda “vakıf adı” sütununda yer alan isimlerinin yanında “*” ibaresi ile gösterilmiştir.

³⁹ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 92b-1, 93a-2, 127b-1

⁴⁰ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 92b-2, 94b-1, 126a-2

⁴¹ Söz konusu usuller icare-i vahide, icareteyn akitleri ve mukataadır.

Tablo 6. Vakıfların Kira Gelirleri (Akçe)

Vakıf Adı	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfi	450	450	450	450	510
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfi	6936	6936	6936	6936	6936
Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfi	1560	1920	2337	2337	2337
Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı*	2880	2880	2880	2880	3240
Çengeli Çeşmesi Vakfı*	2340	2340	2340	2700	2700
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı	1620	1620	1620	1620	1620
Dürri Mehmed Efendi Nam Sahibü'l Hayrın Musakkafatı Vakfı*	5220	5220	5220	5220	5220
El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El-Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı*	14748	14748	14748	12402	12402
Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı	7086	6762	6762	6906	6296
Hayreddin Bey Vakfı*	4535	4535	4535	4535	4535
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı	1215	1215	1215	1215	1215
Hüma Hatun Vakfı*	4392	4392	4392	4392	4392
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	10818	10818	10818	10818	10818

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 246.

Tablo 6. Vakıfların Kira Gelirleri (Akçe) (Devamı)

Vakıf Adı	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187
Karakaş Mehmed Ağa Vakfı*	900	900	900	900	900
Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı*	720	720	720	720	720
Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı*	15640	15640	15640	15640	15640
Küçük Ali Ağa Vakfı*	1080	1080	1080	1080	1080
Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı*	9288	9288	9288	9313	9313
Rüstem Çelebi Vakfı	720	720	720	720	720
Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı*	18242	18242	21270	21840	21840
Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud	7900	7900	7900	8460	7920
Şaban Efendi Vakfı	360	360	360	360	360
Şerbetçi Mustafa Çelebi Beray-ı Muallimhan-ı Sabiyan Vakfı*	19420	19420	19420	18300	16890
Şerife Fatıma Hatun Vakfı*	5760	5760	5760	5760	5760
Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı	3624	3624	3624	3624	3624
Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu	180	180	180	180	180

“Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı”, “Dürri Mehmed Efendi Nam Sahibü'l Hayrın Musakkafatı Vakfı”, “Hayreddin Bey Vakfı”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı”, “Hüma Hatun Vakfı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Karakaş Mehmed Ağa Vakfı”, “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı”, “Küçük Ali Ağa Vakfı”, “Rüstem Çelebi Vakfı”, “Şaban Efendi Vakfı”, “Şerife Fatıma Hatun Vakfı”, “Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı” ve “Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu” isimli vakıflar olmak üzere toplam 17 vakfın kira gelirlerinde 5 sene içerisinde herhangi bir değişiklik gözlemlenmemiştir. Geri kalan 9 vakıftan “Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı”, “Çengeli Çeşmesi Vakfı”, “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”, “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı” olmak üzere 5 vakfın 5 sene sonunda kira gelirleri artarken “El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El-Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı”, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı” ve “Şerbetçi Mustafa Çelebi Beray-ı Muallimhan-ı Sabiyan Vakfı” olmak üzere 3 vakfın kira gelirleri azalmıştır. “Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud” vakfının ise yalnızca 1186 senesinde kira gelirlerinde bir miktar artış yaşanmış 1187 senesine gelindiğinde vakfın kira gelirleri önceki seneler ile aynı seviyeye gelmiştir.

1.2.1. Kiracıların Cinsiyetlerine Göre Kira Gelirleri

Kira geliri elde eden 26 vakfın muhasebe kayıtları incelenmiş; 20 vakfın irad bölümünde kiracıların isimlerine ulaşılabilmektedir. “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı”, “Küçük Ali Ağa Vakfı”, “Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şerbetçi Mustafa Çelebi Beray-ı Muallimhan-ı Sabiyan Vakfı” ve “Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu” vakıfları olmak üzere toplam 6 vakfın muhasebe kaydının irad bölümünde ise kiracılar ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Toplam 69.846,5 akçe bir yıllık kira miktarının, kaç akçesinin erkeklerden kaç akçesinin kadınlardan elde edildiği tespit edilmiştir. (Tablo 7) 73.423 akçelik kira miktarı için ise söz konusu bilgiler tespit edilememiştir.

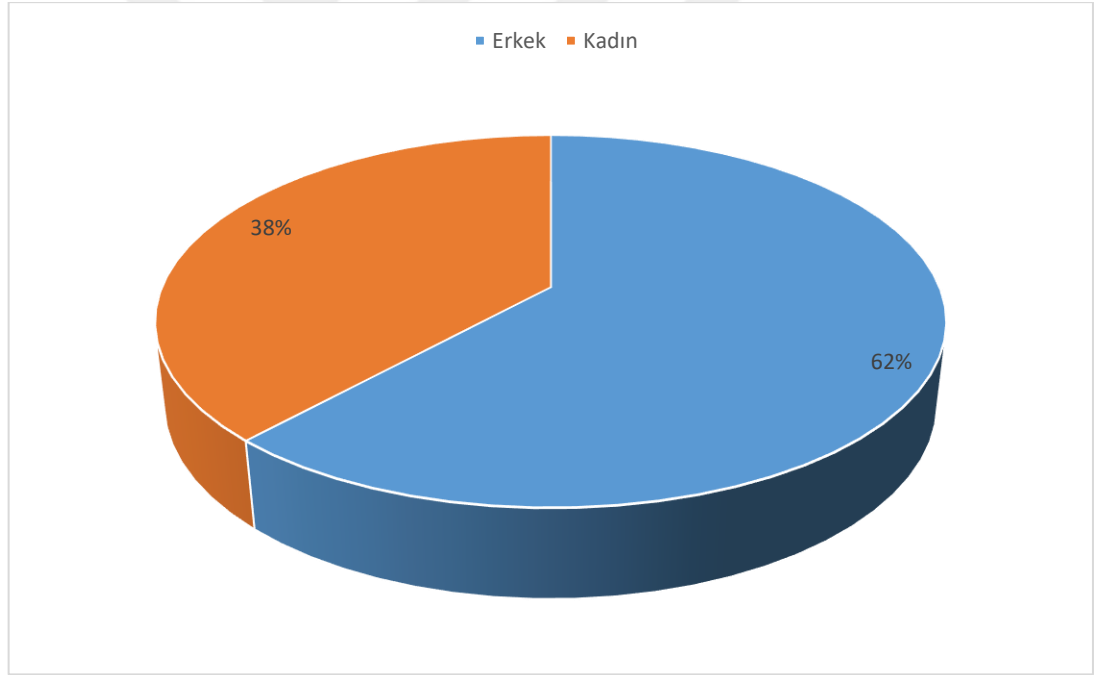
Tablo 7. Kira Gelirlerinin Kiracıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı (Akçe)

Cinsiyet	Kişi Sayısı	Toplam Kira Geliri	Ortalama Kira Geliri
Erkek	130	48765,5	375,11
Kadın	91	21081	231,65
Toplam	221	69846,5	316,04

Kaynak: Ek 6.

Bir erkek ve kadından elde edilen ortalama kira geliri miktarının bu gelirlerin toplamı içinde oransal olarak dağılımı Şekil 6’da gösterilmiştir.

Şekil 6. Elde Edilen Ortalama Kira Gelirinin Kiracıların Cinsiyetlerine Göre Oransal Dağılımı

Kaynak: Tablo 7.

1.2.2. Kiracıların Mesleklerine Göre Kira Gelirleri

“Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı”, “El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El-Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı”, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Hayreddin Bey Vakfı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi

Vakfı”, “Rüstem Çelebi Vakfı” ve “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı” olmak üzere toplam 9 vakıfta kiracıların meslek bilgilerine ulaşılabilmektedir. (Tablo 8)

Tablo 8. Kira Gelirlerinin Kiracıların Mesleklerine Göre Dağılımı (Akçe)

Meslekler	Kişi Sayısı	Toplam Kira Geliri	Ortalama Kira Geliri
Helvacı	1	270	270
Hamal	1	360	360
Berber	2	720	360
Müezzin	1	360	360
Çavuş	1	300	300
Bardakçı	2	330	165
Mismari	1	360	360
Bakkal	1	360	360
Kasap	3	618	206
Kalyoncu	1	300	300
Manav	2	420	210
Kazgancı	1	180	180
Suyolcu	1	180	180
Debbağ	1	192	192
Tabakçı	1	192	192
Lüleci	1	240	240
Hattat	1	360	360
Kunduracı	1	240	240
Haham	1	360	360

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 246.

Kiracıların mesleklerine göre kira gelirleri incelenmiş, kiracıların sosyal durumları ve kira gelirleri arasındaki ilişkiye dair dikkat çekici bir bulguya ulaşılamamıştır.

1.2.3. Kiracıların Dini İnanışlarına Göre Kira Gelirleri

20 vakfın irad bölümünde yer alan kiracıların isim bilgileri üzerinden kiracıların dini inanışları tespit edilmiştir. (Tablo 9) Kiracı bilgilerinin verildiği kayıtlarda gayrimüslim kiracıların – zimem kaydında yer alan gayrimüslim borçluların dini inanışları ile ilgili verilen bilgilerin aksine – hangi dini inançtan oldukları (Musevilik, Hristiyanlık vs.) özel olarak belirtilmiştir.

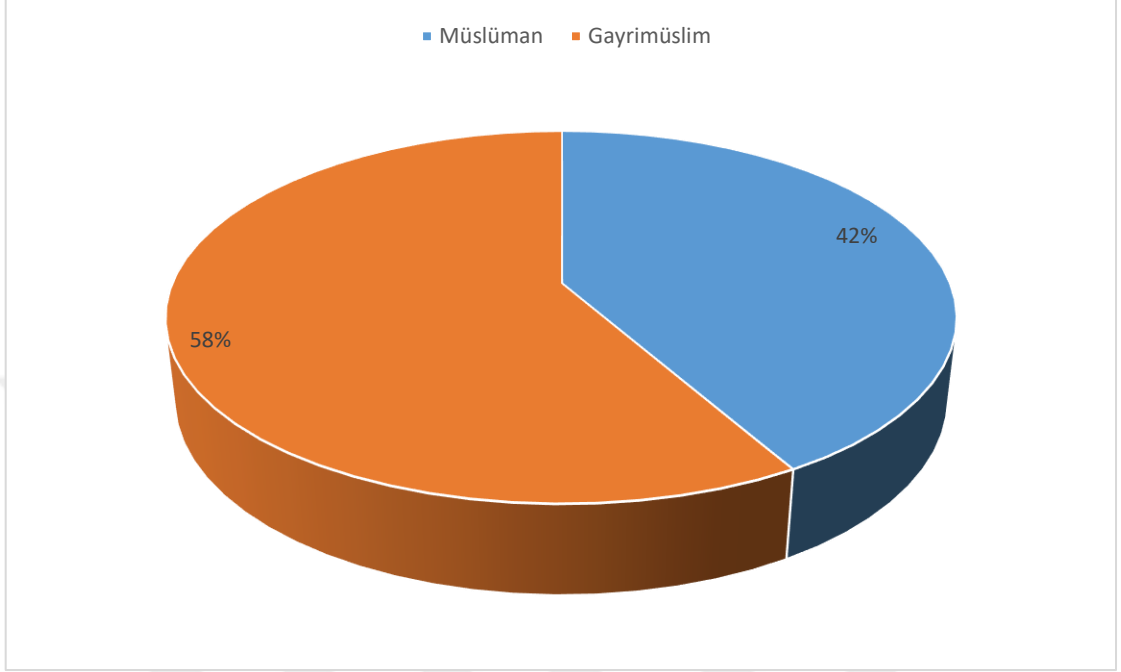
Tablo 9. Kira Gelirlerinin Borçluların Dini İnançlarına Göre Dağılımı (Akçe)

Dini İnanç		Kişi Sayısı	Toplam Kira Geliri	Ortalama Kira Geliri
Müslüman		283	89135	314,96
Gayrimüslim	Yahudi	21	8964	426,86
	Hristiyan	5	2136	427,20
	Zimmi	3	1660	553,33
	Gayrimüslim Ara Toplam	29	12760	440
	Toplam	341	114655	336,23

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 246.

Müslüman ve gayrimüslimler için bir kişiden elde edilen ortalama kira gelirinin bu gelirlerin toplamı içerisindeki oransal dağılımı Şekil 7’de gösterilmiştir.

Şekil 7. Ortalama Kira Gelirinin Kiracıların Dini İnançlarına Göre Oransal Dağılımı

Kaynak: Tablo 9.

1.2.4. Vakıfların Kiraya Verdikleri Gayrimenkuller ve Türlerine Göre Elde Edilen Gelirler

Kira geliri elde eden 26 vakfın 20'sinin irad bölümünde kiraya verilen gayrimenkul türleri ile ilgili bilgilere rastlanmıştır. Kira detayı ile ilgili bilgilere ulaşabildiğimiz vakıfların kiraya verdikleri gayrimenkuller, bu gayrimenkullerden bir yılda elde edilen toplam kira miktarı ve bir gayrimenkulden elde edilen yıllık ortalama kira miktarı Tablo 10'da gösterilmiştir.

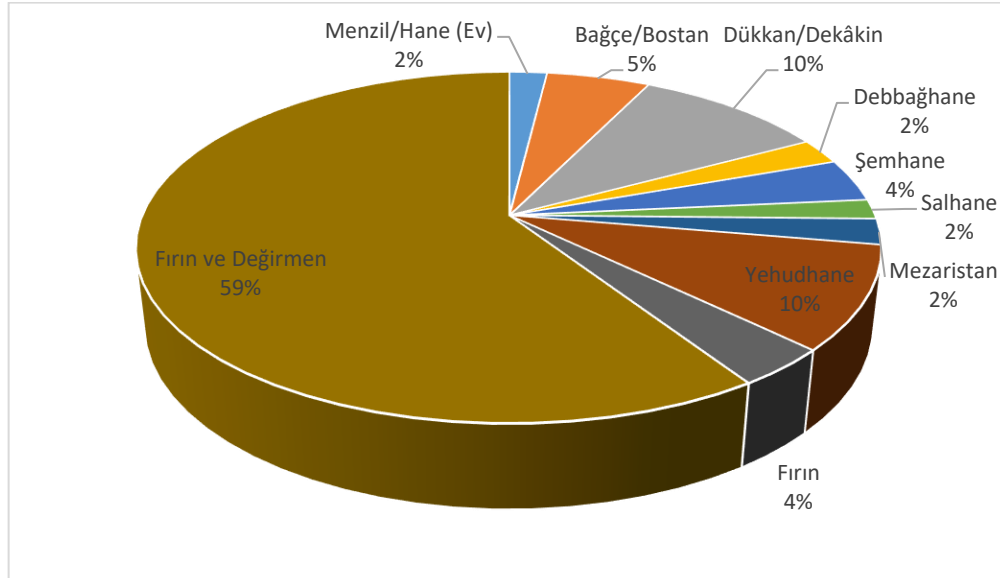
Tablo 10. Gayrimenkul Türleri ve Kira Gelirleri (Akçe)

Gayrimenkul Türleri	Sayı	Toplam Kira Geliri	Ortalama Kira Geliri
Menzil/Hane	219	64532	294,67
Bağçe/Bostan	15	12173	811,53
Dükkan	19	28594	1504,95
Debbağhane	1	360	360
Şemhane	3	1800	600
Salhane	9	2460	273,33
Mezaristan	1	360	360
Yehudhane	1	1440	1440
Fırın	1	540	540
Fırın ve Değirmen	1	9000	9000

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 246.

Her bir gayrimenkul türünden elde edilen yıllık ortalama kira gelirinin bu gelirlerin toplamı içinde oransal olarak dağılımı Şekil 8’de gösterilmiştir.

Şekil 8. Gayrimenkul Türlerinden Elde Edilen Yıllık Ortalama Kira Gelirinin Oransal Dağılımı

Kaynak: Tablo 10.

1.2.5. Muaccele Gelirleri

İncelediğimiz dönemde çalışma kapsamına alınan 34 vakıftan 11 tanesi muaccele geliri elde etmektedir. Bu vakıfların muaccele geliri elde ettiği seneler ve muaccele geliri miktarları Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Vakıfların Muaccele Gelirleri (Akçe)

Vakıf Adı	Yıllar						
	1181	1182	1183	1184	1185	1186	1187
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı				5400			
Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı			4800				
Çengeli Çeşmesi Vakfı				10800			
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı				10800		5400	
Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı				9600			
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı			12600				
Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı					13200		
Küçük Ali Ağa Vakfı	4440	10800					
Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı			4920				7200
Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı			2388	8400	318000		
Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı			8370		7200		

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 246.

“Küçük Ali Ağa Vakfı”nın 1181-1187 tarihleri arasında görülen muhasebe kaydında belirtilen muaccele gelirleri 1181 ve 1182 tarihlerinde elde edildiği için bu tabloya çalışmanın zaman sınırı dışında kalan bu iki sene de dahil edilmiştir. “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı” 1184 senesinde Derviş İbrahim, “Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı” 1183 senesinde Aişe binti Ahmed Beşe, “Çengeli Çeşmesi Vakfı” 1185 senesinde Mehmed Emin, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı” 1186 senesinde Rukiyye Hatun, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı” 1184 senesinde Osman ve Havva Hatun, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı” 1183 senesinde Aişe Hatun ve Hüseyin Efendi, “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı” 1185 senesinde Zeynel Abidin, “Küçük Ali Ağa Vakfı” 1181 ve 1182 senelerinde Rukiyye Hatun ve Hatice Hatun, “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı” 1184 ve 1185 senelerinde Ali ve zevcesi Fatıma ve Es-Seyyid Halil Ağa, “Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı” 1183 ve 1185

senelerinde Fatıma Hatun ve Serrac Osman isimli kişilerden muaccele geliri elde etmiştir. “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”nın 1183 senesinde elde ettiği muaccele geliri ve aynı senede bir önceki muhasebe döneminden gelen muaccele geliri hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır. Sonuç olarak 17 muaccele kaydının 15’i hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşılabilmiştir.

Buna göre “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı”nın 1185 senesinde 318.000 akçelik elde ettiği muaccele geliri haricinde bütün muacele gelirleri mahlul olan menzillerden elde edilmiştir. Söz konusu 318.000 akçelik muaccele geliri ise Fırın ve Değirmenden elde edilmiştir.

Muaccele geliri ödeyen 8 erkek toplamda 366.600 akçe, 8 kadın 57.810 akçe ödeme yapmıştır. Ancak yukarıda bahsi geçen 318.000 akçelik muaccele gelirini diğer muaccele gelirleriyle hem miktar açısından hem de muaccele geliri elde edilen gayrimenkul türleri açısından mukayese ettiğimizde bu geliri bir istisna olarak kabul etmek gerekir. Dolayısıyla muaccele geliri ödeyen kiracıları cinsiyet açısından analiz ederken söz konusu geliri analizin dışında bırakmak genel bir neticeye varmak anlamında mantıklı olacaktır. Bu geliri analizin dışında bıraktığımızda ise yeni sonuçlar 7 erkek 48.600, 8 kadın 57.810 akçe olarak değişecektir. Bir erkekten ortalama 6.942,85 akçe muaccele geliri elde edilmiş, bir kadından 7.226,25 akçe muaccele geliri elde edilmiştir. Bir kiracıdan ortalama olarak elde edilen muaccele geliri toplamı içinde muaccele geliri ödeyen kiracıların cinsiyetlerinin oransal dağılımı; erkeklerde %48,9, kadınlarda %51’dir.

Muaccele geliri ödeyen kiracıların dini inanışlarını incelediğimizde ise tüm kiracıların Müslüman olduğunu görmekteyiz.

1.2.6. Mukataa Gelirleri

Çalışma kapsamına alınan 34 vakfın irâd bölümleri incelendiğinde 3 vakfın mukataa geliri elde ettiği tespit edilmiştir. Bu kayıtlarda mukataa geliri miktarı, mukataa gelirinin kimlerden elde edildiği ve mukataa geliri elde edilen gayrimenkul türü hakkında bilgiler yer almaktadır.

“Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı”nın irad bölümünde iki adet mukataa geliri kaydına rastlanmıştır. Bu kayıtların ikisi de “mukataa-i kâriz” ibaresi ile kaydedilmiştir. “Kâriz” kelimesi, su kanalı, yer altı su kanalı gibi anlamlara gelmektedir. Buna göre söz konusu vakıf sahip olduğu su kanallarını Abdullah Ağa ve Mehmed Ağa isimli kişilere kullandırmış ve karşılığında Abdullah Ağa’dan yıllık 60 akçe ve Mehmed Ağa’dan yıllık 60 akçe olmak üzere yılda toplam 120 akçe mukataa geliri elde etmiştir.

“Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı” ise elde ettiği mukataa gelirini “mukataa-ı rah-ı âb” ibaresi ile kaydetmiştir. İbareden de anlaşılacağı üzere bu vakıf sahip olduğu suyollarından mukataa geliri elde etmektedir. Vakfın suyollarını, Hafız Mehmed Emin isimli kişi yıllık 360 akçe karşılığında kullanmaktadır.

“Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”nın mukataa geliri kayıtlarında ise mukataa geliri elde edilen kişi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Mukataa geliri elde edilgen gayrimenkul türü bilgisi ise kayıta “mukataa-i mektep ve çeşme” ibaresi ile yer almaktadır. Vakıf bu gayrimenkullerden senede 240 akçe gelir elde etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

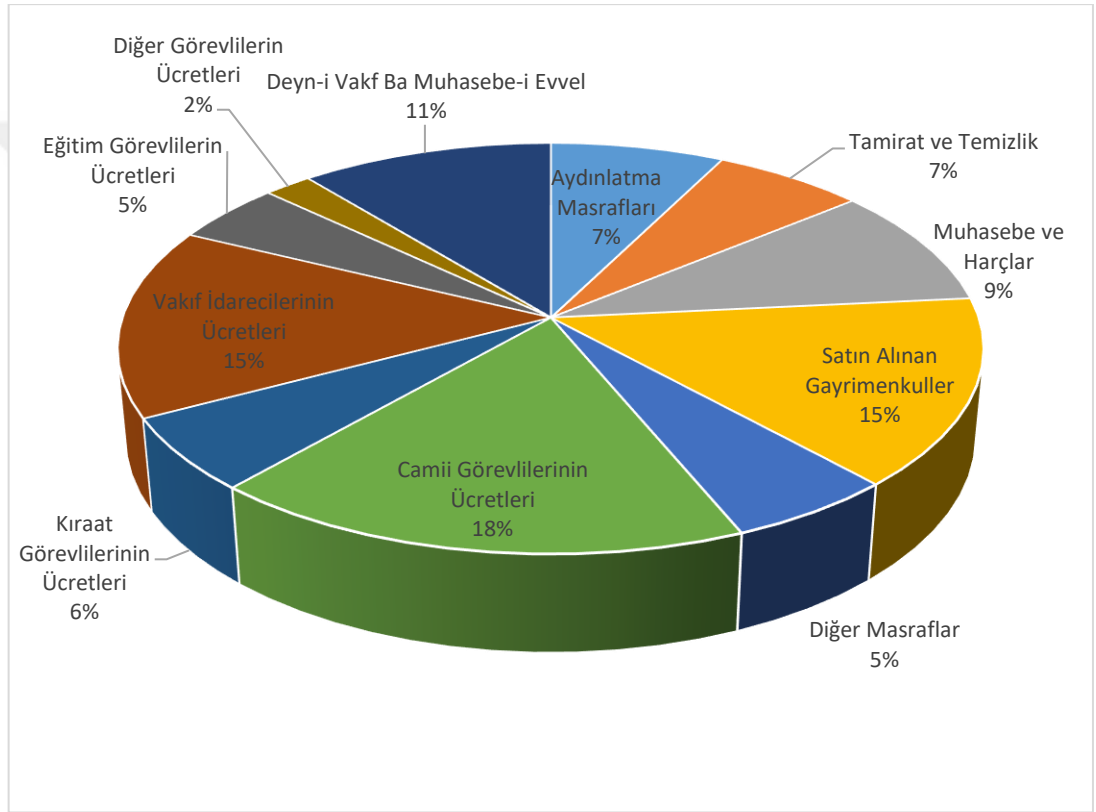
VAKIFLARIN GİDERLERİ

Birinci bölümde vakıfların gelir türleri tanıtılmış, çalışma kapsamına alınan 34 vakfın 5 senede elde ettiği gelir miktarları, bu miktarlarda yaşanan değişimler tespit edilmiş ve gelirler sosyal açıdan analize tabi tutulmuştur. Vakıfların mali durumlarını analiz etmeye devam edebilmek için vakıf giderlerinin de tespit edilmesi gerekmektedir. İkinci bölümde vakıfların giderlerini inceleyeceğiz.

İncelediğimiz dönemde 34 vakfın 5 senede toplam 1.637.570 akçelik giderinin 864.445,335 akçelik kısmını masraflar (mesarif) tutarı, 773.125,1 akçelik kısmını ise vazifeler (vezaif) tutarı oluşturmaktadır. Bu miktarların toplam giderler miktarı içinde oransal olarak dağılımı sırayla %53 ve %47’dir.

Masraflar ve vazifeler bölümlerinin altında yer alan her bir gider kalemi, harcama amacı göz önünde bulundurularak oluşturulmuş uygun üst başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Buna göre tüm giderler miktarı içinde bu üst başlıkların oransal olarak dağılımı ise Şekil 9’da gösterilmiştir.

Şekil 9. Gider Gruplarının Giderler Toplamı İçinde Oransal Dağılımı

Kaynak: Ek3, Ek4 ve Ek 7.

2.1. Mesarif (Masraflar)

34 vakfın 5 sene için her bir senede masraf miktarı Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. Vakıfların Masrafları (Akçe)

Vakıf Adı	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	2177,4	2177,4	2177,4	3761	1350
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	2616	2616	2616	2616	3456
Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı	4410	30442	4206	4090	4927
Belgradi Musa Çelebi Vakfı	150	150	150	150	150
Burhan Efendi Nam- ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı	4026	4026	4026	4026	6675
Çengeli Çeşmesi Vakfı	638	5505	10290	720	1410
Debbağ El-Hac Mustafa Nam Sahibü'l Hayrın Zal Mahmud Paşa Camisi Vaizinine Vakfeylediği Nukud	128	128	128	128	128
Diğer Fatıma Hatun'un Nukudu Mevkufesi	795	795	795	795	795
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı	10073,3	10073,3	10073,3	26250	2560
Dürri Mehmed Efendi Nam Sahibü'l Hayrın Musakkafatı Vakfı	540	540	540	540	540
El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El- Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı	3055	3055	3055	3392	3650
Evlice Baba Mescid- i Şerifi Vakfı	2724	8073	8073	2955	2634
Hayreddin Bey Vakfı	330	330	330	330	330
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı	2286	2286	8608	10819	10819

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 246.

Tablo 12. Vakıfların Masrafları (Akçe) (Devamı)

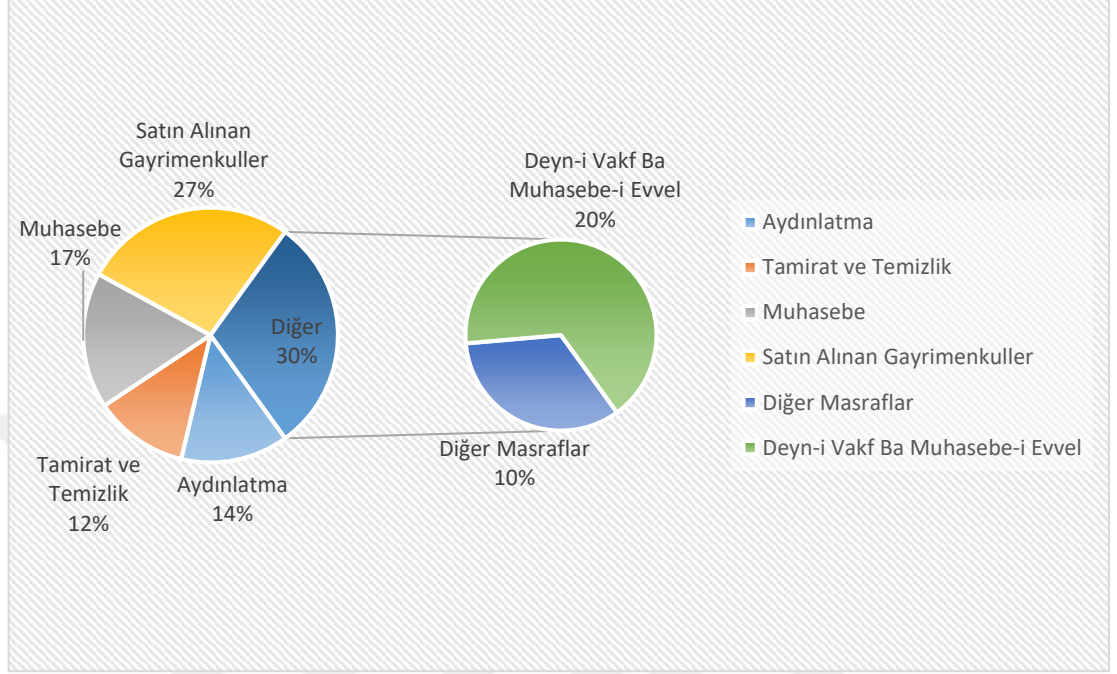
Vakıf Adı	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187
Hüma Hatun Vakfı	227	227	227	227	227
İbrahim Usta, Ahmed Bey, İsa Çelebi ve Zeban Hatun Vakfı	4500	4500	4500	4500	4500
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	4077,15	4077,15	4077,15	3918	3600
Karakas Mehmed Ağa Vakfı	3386,6	3386,6	3386,6	16920	280
Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı	1334,7	1334,7	1334,7	105	495
Keçeci İbrahim Cami-i Şerifinin Mesalihi İçin Mevkufe Nukud	420	420	420	420	420
Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı	8833,625	8833,625	8833,625	15862,9	8373
Küçük Ali Ağa Vakfı	2176,7	2176,7	2176,7	2176,7	2176,7
Naz Perver Mesalih-i Mescid-i Şerif Vakfı	180	179	179	179	126
Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı	2755	2755	2755	4673	9540
Otakçılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud	120	120	120	120	120

Tablo 12. Vakıfların Masrafları (Akçe) (Devamı)

Vakıf Adı	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187
Rüstem Çelebi Vakfı	154	154	154	154	154
Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi	50	50	50	60	60
Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı	2462	8586	311159	8435	8435
Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud	6760	6760	6760	3360	5410,25
Şaban Efendi Vakfı	120	120	120	120	120
Şerbetçi Mustafa Çelebi Beray-ı Muallimhan-ı Sabiyan Vakfı	8547,43	8547,43	8547,43	7225	6437,5
Şerife Fatıma Hatun Vakfı	1080	1080	1080	1080	1080
Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı	845	2510	2510	646	646
Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu	4020	4020	4020	3600	4956,5

Daha önce de ifade edildiği üzere her bir gider kalemi harcama amacına göre uygun üst başlıklar altında gruplara ayrılmıştır. Bu gider gruplarının toplam masraflar miktarı içinde oransal olarak dağılımı Şekil 10'da gösterilmiştir. Aydınlatma masrafları için 127.485 akçe, tamirat ve temizlik masrafları için 111.437 akçe, muhasebe ve harç masrafları için 161.029 akçe, gayrimenkul satın alımı için 252.000 akçe ve diğer masraflar için 280.128,67 akçe harcama yapılmıştır.

Şekil 10. Gider Gruplarının Masraflar (Mesarif) Toplamı İçinde Oransal Dağılımı

Kaynak: Ek 7 ve Ek 3.

Diğer grubu oranının bu kadar yüksek çıkmasının (%30) nedeni muhasebe kayıtlarında bir önceki muhasebe döneminden devreden borç (deyn-i vakf ba muhasebe-i evvel) kaleminin bu masraf grubuna dahil edilmesidir. Bu gider kalemi söz konusu gider grubundan çıkartılınca ilgili oranlar şu şekilde değişmektedir: Satın alınan gayrimenkuller: %34, muhasebe: %21, aydınlatma: %17, tamirat ve temizlik: %15, diğer masraflar: %13.

2.1.1. Aydınlatma

Aydınlatma masrafları için yapılan harcamaları oluşturan masraf türleri, her bir masraf türü için 5 senede yapılan toplam harcama miktarı, aynı masraf türü için harcama yapan vakıf sayısı ve bu vakıfların her birinin ilgili masraf türü için ortalama olarak ne kadar harcama yaptığı, her bir gider kalemin aydınlatma masrafları toplamı ve masraflar toplamı içinde oransal olarak ne kadar yer tuttuğu Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13. Aydınlatma Masrafları (Akçe)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Masraf	Masraf Türlerinin Aydınlatma Masrafları Toplamına Oranı (%)	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı
Bal Mumu	28698	8	3587,25	22,5	3,08
Zeytinyağı	55966,4	14	3997,6	43,9	6
Yağ Mumu	26412,5	12	2201,04	20,7	2,83
Kandillerin Tutuşturulması	6210	6	1035	4,9	0,67
Yağ Mumu ve Zeytinyağı	4711,8	1	4711,8	3,7	0,51
Kutu ve Kandiller	180	2	90	0,1	0,02
Kandiller	186	2	93	0,1	0,02
Minare için kutu	315	2	157,5	0,2	0,03
Şamdanlar	238	2	119	0,2	0,03
Kandiller ve Şamdanlar	4544,8	9	504,98	3,6	0,49
Mescid-i şerif'in mektebi için zeytinyağı	22	1	22	0,0	0,002
Toplam	127485				13,68

Kaynak: Ek 3.

Aydınlatma masrafları 1183 ve 1187 seneleri arasında 7.648,5 akçelik bir artış göstererek 22.214,5 akçeden 29.863 akçeye yükselmiştir.⁴² Bu artış miktarı 5 sene içinde aydınlatma masraflarında %34,43'lük bir artış yaşandığı anlamına gelmektedir. Bu gider grubundaki sürekli artış ve söz konusu artış miktarı, muhtemelen ilgili dönemde bu masraf grubunda yer alan malların fiyatlarında gerçekleşen genel artış ile ilgilidir.⁴³

2.1.2. Muhasebe ve Harç Masrafları

Muhasebe ve harçlar için yapılan harcamaları oluşturan masraf türleri, her bir masraf türü için 5 senede yapılan toplam harcama miktarı, aynı masraf türü için harcama yapan vakıf sayısı ve bu vakıfların her birinin ilgili masraf türü için ortalama olarak ne kadar harcama yaptığı, her bir masraf türünün tamirat ve temizlik masrafları toplamı ve genel masraflar toplamı içinde oransal olarak ne kadar yer tuttuğu Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14. Muhasebe ve Harç Masrafları (Akçe)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Masraf	Masraf Türlerinin Muhasebe ve Harç Masrafları Toplamına Oranı (%)	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı (%)
Harc-ı Hüccet-i İstifa	35583,9	8	4447,99	22,10	3,82
Resm-i Adi	33559,8	3	11186,60	20,84	3,60
Harc-ı Muhasebe	26885	32	840,16	16,70	2,88
Müjdegân	3510	4	877,50	2,18	0,38
Harc-ı Muhasebe, Kalemîyye, Mütferrika	780	2	390	0,48	0,08
Kaydiyye	286	4	71,50	0,18	0,03
Mütferrika	2720	22	123,64	1,69	0,29

Kaynak: Ek 3.

⁴² Bkz.; Ek 7

⁴³ Revgan-ı zeyt (Zeytinyağı) fiyatları için bkz.; Güran, **a.g.e.**, s. 155

Tablo 14. Muhasebe ve Harç Masrafları (Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Masraf	Masraf Türlerinin Muhasebe ve Harç Masrafları Toplamına Oranı (%)	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı (%)
Kalemiyye	6449,48	32	201,55	4,01	0,69
Müteferrika ve Kaydiyye	2751,5	20	137,58	1,71	0,30
Dellaliye ve Müjdegan ve Mesarif-i Saire	450	2	225	0,28	0,05
Dellaliye	6799,8	3	2266,60	4,22	0,73
Kaydiyye-i İlam ve Hüccet	120	1	120	0,07	0,01
İhzariyye-i Cabi	8440	5	1688	5,24	0,91
Harc-ı İlam Def-i Vazife-i Mehmed ... ve Harç-ı Hüccet-i İzin	12600	1	12600	7,82	1,35
Harc-ı Hüccet-i Menzil	9330	2	4665	5,79	1,00
Harc-ı Hüccet-i Beray-ı Vakf Kıt'a İki	2160	1	2160	1,34	0,23
Resm-i Kadı Efendi	840	1	840	0,52	0,09
Resm-i Vakf-ı Nazır	2160	2	1080	1,34	0,23
Resm-i Mütevelli	5604	6	0,0	3,48	0,60
Toplam	57704,78				6,19

Muhasebe ve harçlar masrafları için 1183 ve 1187 seneleri karşılaştırıldığında kayda değer bir artış ya da azalış gözlemlenememektedir. Ancak 1184 ve 1185 seneleri arasında 87.725,8 akçelik bir artış göze çarpmaktadır.⁴⁴ Bu artışın sebebi 1185 senesinde “Silahi Mehmed Bey Vakfı”nın muhasebe ve harçlar için yaptığı 93.810 akçelik ödemedir. Bu ödeme tutarının 1185 tarihi itibarıyla bu kadar yüksek çıkmasının sebebi ise vakfın satın aldığı gayrimenkuller ve mahlul kalan mülkleri için ödediği harç bedelleridir. Silahi Mehmed Bey Vakfı 1185 senesinde “Harc-ı Hüccet-i İstifa” ve “Resm-i Adi” masrafları için 63.600 akçe, “Harc-ı İlam Def-i Vezaif-i Muhdesat ve Harc-ı Hüccet-i İzin” masrafı için 12.600 akçe ve “Harc-ı Hüccet-i Menzil” masrafı için 7.560 akçe olmak üzere toplam 83.760 akçe harç bedeli ödemiştir.⁴⁵ Bu miktar 1184 ve 1185 seneleri arasında gerçekleşen söz konusu artış miktarının %95’lik kısmını oluşturmaktadır.

2.1.4. Satın Alınan Gayrimenkuller

Satın alınan gayrimenkuller için yapılan harcamalar, aynı gayrimenkul türü için harcama yapan vakıf sayısı ve bu vakıfların her birinin ilgili masraf türü için ortalama olarak ne kadar harcama yaptığı, her bir masraf türünün satın alınan gayrimenkuller toplamı ve masraflar toplamı içinde oransal olarak ne kadar yer tuttuğu Tablo 15’te gösterilmiştir.

Tablo 15. Satın Alınan Gayrimenkuller (Akçe)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Masraf	Masraf Türlerinin Gayrimenkul Masrafları Toplamına Oranı (%)	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı (%)
Bahçe ve Dükkan Satın Alımı	15000	1	15000	5,95	1,61
Ev Satın Alımı	237000	4	59250	94,05	25,43
Toplam	252000				27,04

Kaynak: Ek 3.

⁴⁴ Bkz.; Ek 7

⁴⁵ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 81b-1

“Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı” 1184 senesinde bir adet menzil, bir adet bahçe ve muhasebe kaydında kaç adet olduğu belirtilmeyen miktarda dükkân için 25.800 akçe ödeme yapmıştır.⁴⁶ Yine aynı senede “Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı” 6.000 akçeye bir adet yeni menzil satın almıştır.⁴⁷ 1185 senesinde “Çengelli Çeşme Vakfı” bir adet menzili 9.000 akçeye satın almış⁴⁸, “Silahi Mehmed Bey Vakfı” 9 adet menzil için 211.200 akçe ödeme yapmıştır.

2.1.5. Tamirat ve Temizlik

Tamirat ve temizlik için yapılan harcamaları oluşturan masraf türleri, her bir masraf türü için 5 senede yapılan toplam harcama miktarı, aynı masraf türü için harcama yapan vakıf sayısı ve bu vakıfların her birinin ilgili masraf türü için ortalama olarak ne kadar harcama yaptığı, her bir masraf türünün tamirat ve temizlik masrafları toplamı ve genel masraflar toplamı içinde oransal olarak ne kadar yer tuttuğu Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16. Tamirat ve Temizlik Masrafları (Akçe)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Masraf	Masraf Türlerinin Tamirat Masrafları Toplamına Oranı (%)	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı (%)
Mescid-i Şerif Tamiri	14656,5	9	1628,5	13,15	1,57
Deprem için mektep, ev ve dükkanların tamiri	18568	1	18568	16,66	1,99
Su yollarının tamiri	14520	1	14520	13,03	1,56
Çeşme Tamiri	9599,8	3	3199,94	8,61	1,03
Tamir	2712	4	678	2,43	0,29
Kutu Tamiri	1050	4	262,5	0,94	0,11

Kaynak: Ek 3.

⁴⁶ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 75b-1

⁴⁷ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 85b-1

⁴⁸ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 85a-1

Tablo 16. Tamirat ve Temizlik Masrafları (Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Masraf	Masraf Türlerinin Tamirat Masrafları Toplamına Oranı (%)	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı (%)
Mezarlık duvarı ve ... kapısı tamiri	1624	1	1624	1,46	0,17
Dükkan ve mescid-i şerifin duvarının tamiri	1452	1	1452	1,30	0,16
Sebil tamiri	772	1	772	0,69	0,08
Parmaklık tamiri	480	1	480	0,43	0,05
Bahsi geçen sürede söz konusu çeşmenin ilgili müteveli nazırları Abalı Karye müftüleriyle depremle masrafı	16680	1	16680	14,97	1,79
Cami imamı ve müezzininin evlerinin tamiri ve kiremit aktarması	3825	1	3825	3,43	0,41
İsmi geçen mescidin iki senede tamir ve onarımları için gereken taş ve kereste ve kireç ve moloz ve çivi ve kayık ve usta ücreti ve kiremid aktarması için ismi geçen mütevellinin masrafı	4200	1	4200	3,77	0,45

Tablo 16. Tamirat ve Temizlik Masrafları (Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Masraf	Masraf Türlerinin Tamirat Masrafları Toplamına Oranı (%)	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı (%)
Tahta ve Keten ve Kireç ve Usta Ücreti	255	1	255	0,23	0,03
Mütevelli-i Mezburun Su Yolu ve ... Masrafı	480	1	480	0,43	0,05
Çeşmenin Su Yolları İçin Ücret-i Üstadiyye ve Amele	5979	1	5979	5,37	0,64
Minare Tamiri	531,5	2	265,75	0,48	0,06
Hazine Tamiri	495	1	495	0,44	0,05
Musluk ve Keten ve Usta Ücreti	214,25	1	214,25	0,19	0,02
Tas Tamiri	90	1	90	0,08	0,01
İsmi geçen sürede tamirat ve mescid onarımı ve kiremit aktarması	2778,99	1	2778,99	2,49	0,30
Cami-i Şerifin Kiremit Aktarmasına	760	1	760	0,68	0,08
Çivi	1366,25	1	1366,25	1,23	0,15
Halı Temizliği	1260	3	420	1,13	0,14
Ev ve Mektep Lağımının Temizliği	3855	1	3855	3,46	0,41
Temizlik	3233	3	1077,7	2,90	0,35
Toplam	48706,99				5,23

1183 ve 1187 seneleri arasında tamirat ve temizlik masrafları 3.570,2 akçe azalarak 24.388,8 akçeden 20.818,6 akçeye gerilemiştir.⁴⁹ Bu durum tamirat ve temizlik masraflarının 5 sene içinde %14 oranında azalması anlamına gelmektedir. Bu azalışın muhtemel sebeplerinden bir tanesi 1179 senesinden uzaklaşılması olabilir. Çünkü 22 Mayıs 1766 tarihli büyük İstanbul depremi hicri olarak söz konusu tarihe tekabül etmektedir. 1187 senesine gelindiğinde İstanbul'a büyük hasarlar veren depremin üzerinden 8 sene geçmesi ve vakıflara ait binaların depremin olduğu tarihi takip eden, görece deprem senesine daha yakın yıllardaki hallerine göre fiziki açıdan daha iyi durumda olması ve böylece depremin olduğu seneden uzaklaşıldıkça tamirat masraflarının da düşmesi anlaşılabilir bir durumdur. Bununla birlikte defterdeki muhasebe kayıtlarında çalışmanın zaman aralığında görece daha uzak tarihlerde depremin hasar verdiği binaların tamirleri için harcama yapan vakıflara da rastlanılmıştır. Örneğin “Şerbetçi Mustafa Çelebi Vakfı”nın 1187-1188 tarihli muhasebe kaydında “tamir-i hane ve mekteb ve dekakin beray-ı zelzele” masrafı için 3.752,5 akçe harcama yapılmıştır.⁵⁰

2.1.6. Diğer Masraflar

Diğer masraflar için yapılan harcamaları oluşturan masraf türleri, her bir masraf türü için 5 senede yapılan toplam harcama miktarı, aynı masraf türü için harcama yapan vakıf sayısı ve bu vakıfların her birinin ilgili masraf türü için ortalama olarak ne kadar harcama yaptığı, her bir masraf türünün diğer masraflar toplamı ve genel masraflar toplamı içinde oransal olarak ne kadar yer tuttuğu Tablo 17’de gösterilmiştir.

⁴⁹ Bkz.; Ek 7

⁵⁰ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 115a-2

Tablo 17. Diğer Masraflar (Akçe)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Masraf	Masraf Türlerinin Diğer Masraflar Toplamına Oranı (%)	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı
Mukataa-i Zemin	16951,50	11	1541,05	6,05	2,27
Bir önceki muhasebe döneminden devreden zarar	186045,88	6	31007,65	66,41	
Aşure	13950	3	4650	4,98	1,87
Helva	9150	1	9150	3,27	1,23
Hasır	7350	3	2450	2,62	0,99
Zayi olan Kira Geliri	7699,99	7	1100,00	2,75	1,03
Süpürge	1359,50	7	194,21	0,49	0,18
Lazım olan Sandık ve Kilit	144	1	144	0,05	0,02
Derkenar-ı Kalem ve Add	531	1	531	0,19	0,07
Çatılı Binalar ve ... için defter	480	1	480	0,17	0,06
Cam ve Huni	60	1	60	0,02	0,01
Halat ve İp	2040	1	2040	0,73	0,27
Tas ve Zincir ve Kilit ve Çengeller	270	1	270	0,10	0,04
Şamdanlar için kalay	15	1	15	0,01	0,00
Yeni tulumba vesaire masraflar	600	1	600	0,21	0,08
Tas Masrafı	30	1	30	0,01	0,00
Hasır Seccade	60	1	60	0,02	0,01
Küçük Halı	30	1	30	0,01	0,00
Şamdanlar için teneke	18,75	1	18,75	0,01	0,00

Kaynak: Ek 3.

Tablo 17. Diğer Masraflar (Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Masraf	Masraf Türlerinin Diğer Masraflar Toplamına Oranı (%)	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı
Askı ve kutu tamiri ve süpürge	360	1	360	0,13	0,05
Mescid-i şerif içim pahalı ... ve urgan ve kapak	214,25	1	214,25	0,08	0,03
Kapılara İki Adet Kilit	420	1	420	0,15	0,06
Halı satın alımı	630	1	630	0,22	0,08
Kalp ve silik para veya akçe	120	1	120	0,04	0,02
Battal kira geliri	2080	2	1040	0,74	0,28
Kira indirimi	900	1	900	0,32	0,12
Lokma	600	1	600	0,21	0,08
Muallimin evi için Kömür	2700	1	2700	0,96	0,36
Sıbyan muallimi için kömür	3720	1	3720	1,33	0,50
Kayık ücreti ve Câbi'nin masrafı	2100	1	2100	0,75	0,28
Okunamayan	4060	9	451,09	1,45	0,54
Nezaret Efendi	760	1	760	0,27	0,10
İmam Ömer Efendi	1643	1	1642,50	0,59	0,22
Eski Müezzîn Müteveffa Osman Çelebi	1643	1	1642,50	0,59	0,22
Mescid-i şerifin mektebinin hocası	1643	1	1642,50	0,59	0,22
Mescid-i şerifin mektebinin halifesi	1643	1	1642,50	0,59	0,22
Müstahfız ücreti	225	1	225	0,08	0,03
Abkeş	1643	1	1642,50	0,59	0,22
Kayyım	1643	1	1642,50	0,59	0,22

Tablo 17. Diğer Masraflar (Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Masraf	Masraf Türlerinin Diğer Masraflar Toplamına Oranı (%)	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı
Lazım olanlar için sarf edilen	180	1	180	0,06	0,02
Mescid-i şerif masrafı	840	1	840	0,30	0,11
Lazım olanlar için masraflar	1140	1	1140	0,41	0,15
Evlerin bakımı için masraflar	399	1	399	0,14	0,05
Arakiyyecibaşı İmamı Mehmed Emin Efendi'den alınıp yaptırılan ilave bölüm için harç	1440	1	1440	0,51	0,19
Yusuf Ağa'daki vakıf malının tahsil edilmesi için mübaşire verilen ücret	600	1	600	0,21	0,08
Toplam	318070,72				42,63

Diğer masraflar miktarı toplamını oluşturan masraf türleri incelendiğinde bu masraf türlerinin vakıflar açısından bir süreklilik arz etmediği daha ziyade ihtiyaca binaen ortaya çıktıkları görülebilir. Dolayısıyla bu gider grubunda senelere göre artış ya da azalış miktarlarının nedenleri hakkında genel bir şey söylemek doğru olmayacaktır. Bununla birlikte bir istisna olarak bu masraf türleri arasında yer alan “mukataa-i zemin” masrafı, bu masraf türü için harcama yapan vakıflar⁵¹ açısından bir süreklilik arz etmektedir.

⁵¹ “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı”, “Dürri Mehmed Efendi Nam Sahibü'l Hayrın Musakkafatı Vakfı”, “El-Hac İsmail Nam Sahibü'l Hayrın El-Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı”, “Hüma

2.2. Vezaif (Vazifeler)

34 vakfın 5 sene için her bir senedeki masraf miktarı Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18. Vakıfların Vazifelilerine Ödediği Ücretler (Akçe)

Vakıf Adı	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	1620	1620	1620	1620	959
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	5040	5040	5040	5040	5040
Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı	0	0	0	0	0
Belgradi Musa Çelebi Vakfı	2520	2520	2520	2520	2520
Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı	720	720	720	720	720
Çengeli Çeşmesi Vakfı	840	840	840	840	840
Debbag El-Hac Mustafa Nam Sahibü'l Hayrın Zal Mahmud Paşa Camisi Vaizinine Vakfeyletiği Nukud	4320	4320	4320	4320	4320
Diğer Fatıma Hatun'un Nukudu Mevkufesi	375	375	375	375	375
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı	5400	5400	5400	5400	2030
Dürri Mehmed Efendi Nam Sahibü'l Hayrın Musakkafatı Vakfı	4680	4680	4680	4680	4680
El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El- Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı	1080	1080	1080	1080	1080
Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı	4902	4902	4902	4050	3267
Hayreddin Bey Vakfı	4205	4205	4205	4205	4205
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı	5040	5040	5040	5040	5040

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi 246.

Hatun Vakfı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı”, “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”, “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Şerbetçi Mustafa Çelebi Beray-ı Muallimhan-ı Sabiyan Vakfı” isimli vakıflar.

Tablo 18. Vakıfların Vazifelilerine Ödediği Ücretler (Akçe) (Devamı)

Vakıf Adı	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187
Hüma Hatun Vakfı	4165	4165	4165	4165	4165
İbrahim Usta, Ahmed Bey, İsa Çelebi ve Zeban Hatun Vakfı	4500	4500	4500	4500	4500
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	8820	8820	8820	9180	8280
Karakaş Mehmed Ağa Vakfı	3060	3060	3060	3060	620
Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı	360	360	360	360	360
Keçeci İbrahim Cami-i Şerifinin Mesalihi İçin Mevkufe Nukud	3180	3180	3180	3186	3186
Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı	16200	16200	16200	16200	6923
Küçük Ali Ağa Vakfı	1080	1080	1080	1080	1080
Naz Perver Mesalih-i Mescid-i Şerif Vakfı	2520	2520	2520	2520	2520
Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı	8280	8280	8280	8280	8073
Otakçılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud	1084,615	1084,615	1084,615	1084,615	1084,615

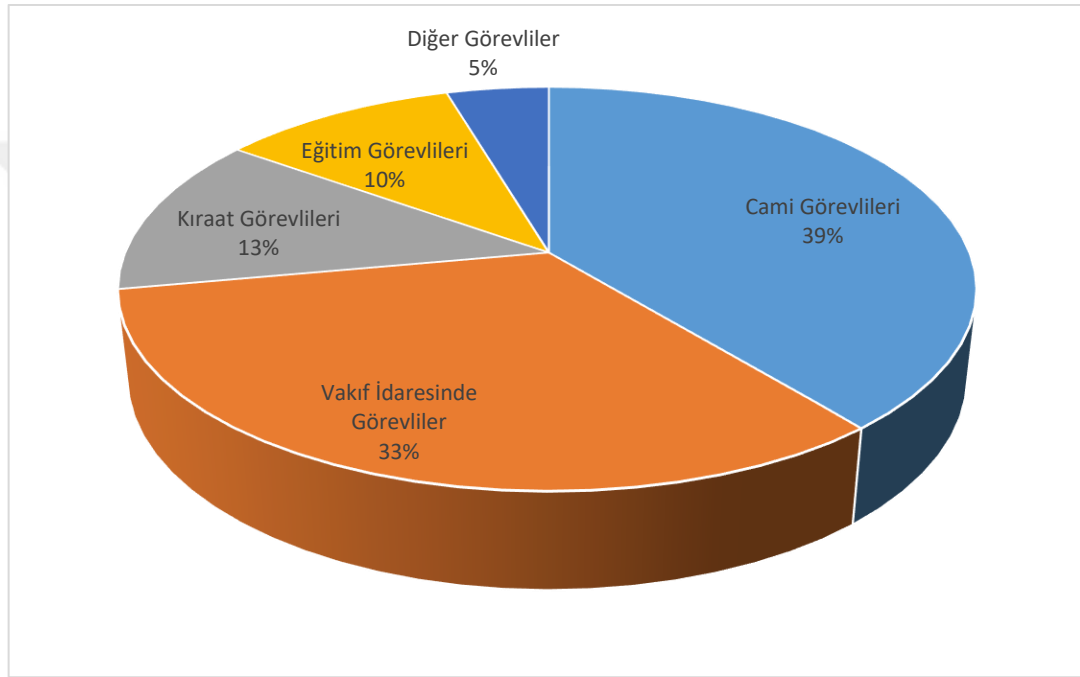
Tablo 18. Vakıfların Vazifelilerine Ödediği Ücretler (Akçe) (Devamı)

Vakıf Adı	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187
Rüstem Çelebi Vakfı	4509	4571	4571	4571	4571
Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi	2000	2000	2000	1990	1990
Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı	17100	17100	17100	17100	17100
Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud	7920	7920	7920	7920	7920
Şaban Efendi Vakfı	1320	1320	1320	1320	1320
Şerbetçi Mustafa Çelebi Beray-ı Muallimhan-ı Sabiyan Vakfı	11160	11160	11160	11160	11160
Şerife Fatıma Hatun Vakfı	4680	4680	4680	4680	4680
Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı	1064	7560	7560	7560	7560
Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu	9360	9360	9360	9360	9360

Tablo 18 incelendiğinde 1183-1187 seneleri arasında vakıf görevlilerinin ücretlerinde çok sık değişiklik olmadığı fark edilecektir. Ücretlerde yaşanan artış ya da azalışlar vakıfların belirli dönemlerde vakıf görevlilerinin ücretlerini dağıtırken takip ettikleri rakabe usulü ile ilgilidir. Bu uygulama çalışmanın “3.3.1. Bir Zarar Telafi Etme Usulü Olarak Rakabe” başlığının altında incelenecektir. Bu bölümde şimdilik vazife giderlerini oluşturan vazife türleri üzerinde duracağız. Çalışma kapsamına dahil edilen 34 vakfın muhasebe kayıtlarında 1183-1187 seneleri arasında toplam 150 adet vazife kaydına rastlanılmıştır. Vakıf idaresi için 69, camilerin muhtelif işleri için 45, Kur'an-ı Kerim'in belirli bölümlerini kıraat etmek üzere 18, eğitim görevlisi olarak 7, diğer görevler için 11 adet vazife kaydı tespit edilmiştir. 34 vakfın 5 senede ücretlerini ödediği her bir vazife türü, vazifelilerin ifa ettikleri görevler göz önünde bulundurularak uygun görev gruplarına göre sınıflandırılmıştır. Bu vazife

grupları için yapılan ödeme miktarlarının toplam vazife giderleri miktarı içinde oransal olarak dağılımı Şekil 11’de gösterilmiştir. Cami görevlileri için 301.986,5 akçe, kıraat görevlileri için 98.815,5 akçe, vakıf idaresinde görevliler için 255.615,3 akçe, eğitim görevlileri için 81.588 akçe ve diğer görevliler için 35.344,28 akçe ödeme yapılmıştır.

Şekil 11. Görev Gruplarına Ödenen Ücretlerin Ücretler Toplamı İçinde Oransal Dağılımı

Kaynak: Ek 4 ve Ek 7.

2.2.1. Vakıf İdaresinde Görevliler

Vakıf idaresinde görevlilerin grubunu oluşturan vazife türleri, her bir vazife türü için her bir senede yapılan toplam ödeme miktarı, aynı vazife türü için ödeme yapan vakıf sayısı, bu vakıfların ilgili vazife türü için ortalama olarak ne kadar ödeme yaptığı, her bir vazife türü için yapılan ödeme miktarının vakıf idaresinde görevliler grubuna yapılan ödemeler toplamı ve tüm vazifeliler için yapılan ödemeler toplamı içinde oransal olarak dağılımı Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19. Vakıf İdaresinde Görevliler İçin Ödenen Ücretler (Akçe)

Vazife Türü	Toplam Ücret	İlgili Vazife Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Ücret	Vazife Türlerinin Vakıf İdaresinde Vazifeliler Toplamına Oranı (%)	Vazife Türlerinin Ücretler Toplamına Oranı (%)
Tevliyet	129996,96	28	4642,75	50,86	16,81
Kitabet	43319,17	16	2707,45	16,95	5,60
Cibayet	49957,6	15	3330,51	19,54	6,46
Kayyım	17982	4	4495,50	7,03	2,33
Âbkeş ve Tevliyet	4539	1	4539	1,78	0,59
Nezaret	8020,6	4	2005,15	3,14	1,04
Nezaret-i Kadı Efendi	1800	1	1800	0,70	0,23
Toplam	255615,33	69			33,06

Kaynak: Ek 4.

Vakıf idaresinde görevliler için yapılan ödemelerin 5 sene içinde kayda değer bir değişikliğe uğramadığı görülebilir. 1183 ve 1187 seneleri karşılaştırıldığında yalnızca 2.005,8 akçelik bir azalma söz konusudur.⁵²

2.2.2. Eğitim Görevlileri

Eğitim görevlileri grubunu oluşturan vazife türleri, her bir vazife türü için her bir senede yapılan toplam ödeme miktarı, aynı vazife türü için ödeme yapan vakıf sayısı, bu vakıfların ilgili vazife türü için ortalama olarak ne kadar ödeme yaptığı, her bir vazife türü için yapılan ödeme miktarının eğitim görevlileri grubuna yapılan ödemeler toplamı ve tüm vazifeliler için yapılan ödemeler toplamı içinde oransal olarak dağılımı Tablo 20’de gösterilmiştir.

⁵² Bkz.; Ek 7

Tablo 20. Eğitim Görevlileri İçin Ödenen Ücretler (Akçe)

Vazife Türü	Toplam Ücret	İlgili Vazife Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Ücret	Vazife Türlerinin Eğitim Vazifelileri Toplamına Oranı (%)	Vazife Türlerinin Ücretler Toplamına Oranı (%)
Havace Katib ve Kitabet	23400	1	23400	28,68	3,03
Şeyh Efendi	23400	2	11700	28,68	3,03
Halife-i Mekteb ve Cabi	12600	1	12600	15,44	1,63
Şeyh'ül Kurra	11925	1	11925	14,62	1,54
Müderris Efendi	5460	1	5460	6,69	0,71
Muallim-i Sabiyan	4803	1	4803	5,89	0,62
Toplam	81588	7			10,55

Kaynak: Ek 4.

Eğitim görevlilerine yapılan ödemeler için 1183 ve 1187 seneleri karşılaştırıldığında 1.878 akçelik bir artış söz konusudur.⁵³

2.2.3. Cami Görevlileri

Cami görevlileri grubunu oluşturan vazife türleri, her bir vazife türü için her bir senede yapılan toplam ödeme miktarı, aynı vazife türü için ödeme yapan vakıf sayısı, bu vakıfların ilgili vazife türü için ortalama olarak ne kadar ödeme yaptığı, her bir vazife türü için yapılan ödeme miktarının cami görevlileri grubuna yapılan ödemeler toplamı ve tüm vazifeliler için yapılan ödemeler toplamı içinde oransal olarak dağılımı Tablo 21’de gösterilmiştir.

⁵³ Bkz.; Ek 7

Tablo 21. Cami Görevlileri İçin Ödenen Ücretler (Akçe)

Vazife Türü	Toplam Ücret	İlgili Vazife Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Ücret	Vazife Türlerinin Camii Vazifelileri Toplamına Oranı (%)	Vazife Türlerinin Ücretler Toplamına Oranı (%)
İmamet	151179,24	18	8398,85	50,06	19,55
Müezzin	91678,16	14	6548,44	30,36	11,86
Müezzin Sala	7272	3	2424	2,41	0,94
Müezzin Vakit	14409	1	14409	4,77	1,86
Müezzin Kamet	4755	1	4755	1,57	0,62
Müezzin ve Kayyım	7339,50	1	7340	2,43	0,95
Hitabet	20132	4	5033	6,67	2,60
Buhuri	1631	1	1631	0,54	0,21
Siracî	1791	1	1791	0,59	0,23
Vazife-i İkad-ı Kanadil Beray-ı Minare	1800	1	1800	0,60	0,23
Toplam	301986,9	45			39,06

Kaynak: Ek 4.

1183 ve 1187 seneleri karşılaştırıldığında cami görevlileri için yapılan ödemelerin %19,45 oranında azaldığı tespit edilmiştir. Böylece ödemeler miktarı 12.258,45 akçe azalarak 63.000,5 akçeden 50.742 akçeye gerilemiştir.⁵⁴ Yaşanan bu değişim, incelenen vazife grupları arasında senelere göre ödeme miktarlarındaki değişimin en çok cami görevlileri grubunda gerçekleştiği anlamına gelmektedir. Bu durumun sebebi “3.1. Rakabe Uygulaması” bölümünde değineceğimiz vakıf görevlilerinin ücretleri ödenirken takip edilen usûl ile ilgilidir.

⁵⁴ Bkz.; Ek 7

2.2.4. Kıraat Görevlileri

Kıraat görevlileri grubunu oluşturan vazife türleri, her bir vazife türü için her bir senede yapılan toplam ödeme miktarı, aynı vazife türü için ödeme yapan vakıf sayısı, bu vakıfların ilgili vazife türü için ortalama olarak ne kadar ödeme yaptığı, her bir vazife türü için yapılan ödeme miktarının kıraat görevlileri grubuna yapılan ödemeler toplamı ve tüm vazifeliler için yapılan ödemeler toplamı içinde oransal olarak dağılımı Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22. Kıraat Görevlileri İçin Ödenen Ücretler (Akçe)

Vazife Türü	Toplam Ücret	İlgili Vazife Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Ücret	Vazife Türlerinin Kıraat Vazifeleri Toplamına Oranı (%)	Vazife Türlerinin Ücretler Toplamına Oranı (%)
Cüzhan	34040	3	11346,67	34,45	4,40
Eczahan	19117,8	3	6372,60	19,35	2,47
İhlaşan	21940,6	5	4388,12	22,20	2,84
Yasinhan	11174,6	3	3724,87	11,31	1,45
Mülkhan	1314	1	1314	1,33	0,17
Hamim, Amenerrasulü ve Dua	2446,5	1	2446,50	2,48	0,32
Amenerrasulühan	2700	1	2700	2,73	0,35
Devirhan	6082	1	6082	6,15	0,79
Toplam	98815,5	18			12,78

Kaynak: Ek 4.

1183 ve 1187 seneleri karşılaştırıldığında yalnızca 646,5 akçelik bir azalış söz konusudur.⁵⁵

⁵⁵ Bkz.; Ek 7

2.2.5. Diğer Görevliler

Diğer görevliler grubunu oluşturan vazife türleri, her bir vazife türü için her bir senede yapılan toplam ödeme miktarı, aynı vazife türü için ödeme yapan vakıf sayısı, bu vakıfların ilgili vazife türü için ortalama olarak ne kadar ödeme yaptığı, her bir vazife türü için yapılan ödeme miktarının diğer görevliler grubuna yapılan ödemeler toplamı ve tüm vazifeliler için yapılan ödemeler toplamı içinde oransal olarak dağılımı Tablo 23’de gösterilmiştir.

Tablo 23. Diğer Görevliler İçin Ödenen Ücretler (Akçe)

Vazife Türü	Toplam Ücret	İlgili Vazife Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Ücret	Vazife Türlerinin Diğer Vazifeliler Toplamına Oranı (%)	Vazife Türlerinin Ücretler Toplamına Oranı (%)
Vazife-i Rah-ı Âb	9000	3	3000	25,46	1,16
Müstahfız-i Tas	600	1	600	1,70	0,08
Âbkeş	4781,2	2	2390,6	13,53	0,62
Mekteb-i Turşucu	3600	1	3600	10,19	0,47
Evlad-ı Vâkîf	7200	1	7200	20,37	0,93
Seccade Ferraş	1800	1	1800	5,09	0,23
Avarız-ı Cemaate Memur	5423,075	1	5423,075	15,34	0,70
Okunamayan	2940	1	2940	8,32	0,38
Toplam	35344,275	11			4,57

Kaynak: Ek 4.

1183 ve 1187 seneleri karşılaştırıldığında 258,8 akçelik bir artış söz konusudur.⁵⁶

⁵⁶ Bkz.; Ek 7

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VAKIFLARIN GELİR-GİDER DENGESİ

Gelir ve giderlerde yaşanan değişimlerin ve rakabe usulünün vakıfların zarar durumlarına etkisini tespit edebilmek ve mali analizi nihayete erdirebilmek için üçüncü bölümde vakıfların gelir-gider dengesini inceleyeceğiz.

34 vakfın 5 senede toplam gelir ve gider miktarları her bir sene için ayrı ayrı olmak üzere Tablo 24'te gösterilmiştir.

Tablo 24. Vakıfların Gelir ve Gider Toplamları (Akçe)

Vakıf Adı	1183		1184		1185		1186		1187	
	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	3330	3797,4	3330	3797,4	3330	3797,4	2250	5381	2310	2310
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	7656	7656	7656	7656	7656	7656	7656	7656	7896	7896
Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı	9120	4410	3090	30442	4677	4176	4347	4090	4927	4927
Belgradi Musa Çelebi Vakfı	2670	2670	2670	2670	2670	2670	2670	2670	2670	2670
Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı	5009,5	4746	5009,5	4746	5009,5	4746	5009,5	4746	5267	7395
Çengeli Çeşmesi Vakfı	2340	1478	13140	6345	2340	11130	2700	1560	2700	2250
Debbağ El-Hac Mustafa Nam Sahibü'l Hayrın Zal Mahmud Paşa Camisi Vaizinine Vakfeyletiği Nukud	4448	4448	4448	4448	4448	4448	4448	4448	4448	4448
Diğer Fatıma Hatun'un Nukudu Mevkufesi	1170	1170	1170	1170	1170	1170	1170	1170	1170	1170
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı	8070	15473	8070	15473	8070	15473	9870	31650	4470	4590
Dürri Mehmed Efendi Nam Sahibü'l Hayrın Musakkafatı Vakfı	5220	5220	5220	5220	5220	5220	5220	5220	5220	5220

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 246.

Tablo 24. Vakıfların Gelir ve Gider Toplamları (Akçe) (Devamı)

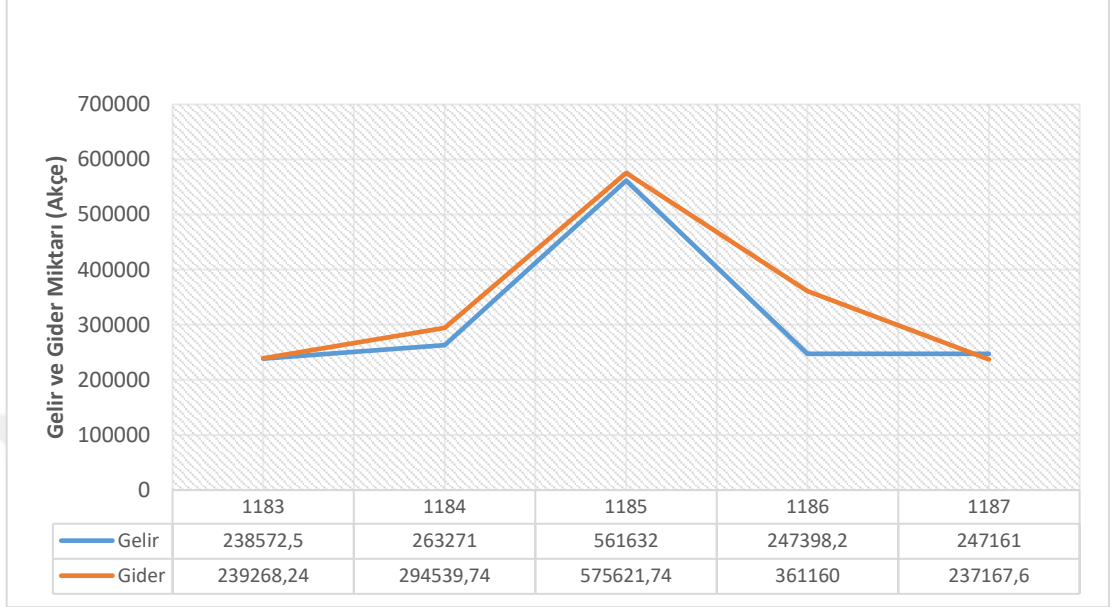
Vakaf Adı	1183		1184		1185		1186		1187	
	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider
El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El-Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı	14748	4135	14748	4135	14748	4135	12402	4472	12402	4730
Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı	7626	7626	11319,5	11319,5	11319,5	11319,5	7011	7011	5907	5907
Hayreddin Bey Vakfı	4535	4535	4535	4535	4535	4535	4535	4535	4535	4535
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı	3255	7326	3255	13648	3255	13648	3255	15859	3255	15859
Hüma Hatun Vakfı	4392	4392	4392	4392	4392	4392	4392	4392	4392	4392
İbrahim Usta, Ahmed Bey, İsa Çelebi ve Zeban Hatun Vakfı	9000	9000	9000	9000	9000	9000	9000	9000	9000	9000
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	12868	12897,15	12868	12897,15	12868	12897,15	13098	13098	13098	13098
Karakaş Mehmed Ağa Vakfı	900	6446,6	900	6446,6	900	6446,6	900	19980	900	900
Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı	2186	1694	2186	1694	2186	1694	720	465	783,75	855
Keçeci İbrahim Cami-i Şerifinin Mesalihi İçin Mevkufe Nukud	3600	3600	3600	3600	3600	3600	3600	3600	3600	3600
Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı	15640	25033,625	15640	25033,625	15640	25033,625	15640	99697	15640	15640
Küçük Ali Ağa Vakfı	3256,7	3256,7	3256,7	3256,7	3256,7	3256,7	3256,7	3256,7	3256,7	3256,7
Naz Perver Mesalih-i Mescid-i Şerif Vakfı	2700	2700	2700	2700	2700	2700	2700	2700	2646	2646
Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı	10656,16	11035	10656,16	11035	10656,16	11035	9313	12953	16513	16513
Otaççılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud	1620	1204,6	1620	1204,6	1620	1204,6	1620	1204,6	1620	1204,6

Tablo 24. Vakıfların Gelir ve Gider Toplamları (Akçe) (Devamı)

Vakıf Adı	1183		1184		1185		1186		1187	
	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider
Rüstem Çelebi Vakfı	4663	4663	4725	4725	4725	4725	4720	4720	4720	4720
Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi	2050	2050	2050	2050	2050	2050	2050	2060	2050	2050
Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı	20630	19562	27708	25696	335282	328259	34863	25535	34863	25535
Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud	21700	14680	21700	14680	21700	14680	16960	11280	16872	12530,25
Şaban Efendi Vakfı	1440	1440	1440	1440	1440	1440	1440	1440	1440	1440
Şerbetçi Mustafa Çelebi Beray-ı Muallimhan-ı Sabiyan Vakfı	20124,16	19874,16	20124,16	19874,16	20124,16	19874,16	19800	18385	17597,5	17597,5
Şerife Fatıma Hatun Vakfı	5760	5760	5760	5760	5760	5760	5760	5760	5760	5760
Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı	1909	1909	11004	10070	11004	10070	9272	8206	9272	8206
Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu	14280	13380	14280	13380	14280	13380	15750	12960	15960	14316,5

Bu tablodan hareketle çalışmada incelediğimiz tüm vakıfların toplam gelir ve gider miktarlarının 5 sene içerisindeki seyri Şekil 12'deki çizgi grafikte gösterilmiştir.

Şekil 12. Gelir-Gider Toplamlarının Senelere Göre Değişimi (1183-1187) (Akçe)

Kaynak: Tablo 24.

Şekil 12 incelendiğinde 5 yıllık dönem içerisinde Eyüp vakıflarının toplam gelir ve gider miktarlarının genellikle bir paralellik arz ettiği söylenebilir.

1183 ve 1184 seneleri incelendiğinde gelirler miktarında 24.698,5 akçelik bir artış tespit edilmiştir. Bu artışın sebebi 1184 senesinde “Çengelli Çeşmesi Vakfı”, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı” ve “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı”nın elde etmiş olduğu muaccelle gelirleridir. Giderler miktarında ise 55.271,5 akçelik bir artış yaşanmıştır. Bu artış ise “Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı”nın satın aldığı dekakin, menzil ve bahçe, “Çengelli Çeşmesi Vakfı”nın mütevellî ve nazırı için ödediği resm bedeli ve zayi icare masrafı, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı”nın satın aldığı menzil, “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı”nın sahip olduğu dükkanın tamiri için ve vakfın gelirinin meşrut kılındığı mescidin tavanının tamiri için yaptığı harcamalardır.

1184 ve 1185 seneleri arasında gelirler 298.361 akçe artarken giderler de 281.082 akçe artmıştır. Gelirler ve giderlerdeki dikkat çekici bu artışın sebebi ise “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı”nın 1185 senesi itibariyle elde ettiği muaccelle geliri ve bu gelir sayesinde satın aldığı gayrimenkullerdir.

1186 senesine gelindiğinde ise söz konusu muaccelle geliri olmadığı için gelirler yeniden 1184 senesindeki seviyeye gerilemiştir. Aynı durum satın alınan gayrimenkul masrafları olmadığı için giderler miktarı için de geçerlidir. Ancak burada bir detay göze çarpmaktadır; gelirler 314.233,8 akçe gerilerken giderler 214.461 akçe gerilemiştir. Bu durum, “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı”, “Karakaş Mehmed Ağa Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı” ve “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı” isimli vakıfların 1186 senesindeki deyn-i vakf masraflarında yaşanan artışlar nedeniyledir.

1186-1187 seneleri arasında gelirlerde kayda değer bir değişiklik tespit edilemezken giderler 123.993 akçe gerilemiştir. Bu gerilemenin sebebi rakabe usulünden kaynaklanmış olup bir sonraki başlıkta değinilecektir. Şimdilik 1187 senesine gelindiğinde vakıfların giderlerinde yaşanan bu değişimi daha net bir şekilde görebilmek ve sebebini irdeleyebilmek için 34 vakfın senelere göre gelirleri ve giderleri arasındaki farklara (kar-zarar) odaklanalım.

1183 senesinde “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Karakaş Mehmed Ağa Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı” ve “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı” isimli vakıflar toplam 27.289,6 akçe zarar etmiş, “Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı”, “Çengelli Çeşmesi Vakfı”, “El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El-Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı”, “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı”, “Rüstem Çelebi Vakfı”, “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şaban Efendi Vakfı” ve “Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu” isimli vakıflar toplam 26.593,9 akçe kar etmiştir. Geri kalan 18 vakfın gelirleri ve giderleri birbirine eşittir. Sonuç olarak toplamda 695,715 akçelik bir zarar söz konusudur.

1184 senesine gelindiğinde “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”,

“Karakaş Mehmed Ağa Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı” ve “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı” isimli vakıflar olmak üzere toplam 8 vakıf zarar etmiştir ve toplam zarar miktarı 60.963,6 akçeye yükselmiştir. “Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı”, “Çengelli Çeşmesi Vakfı”, “El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El-Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı”, “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı”, “Otakçılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud”, “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şerbetçi Mustafa Çelebi Beray-ı Muallimhan-ı Sabiyan Vakfı”, “Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı” ve “Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu” isimli vakıflar ise kar etmektedir ve toplam kar miktarı 29.694,9 akçeye yükselmiştir. Geri kalan 16 vakfın gelir ve giderleri birbirine eşittir. Böylece iki sene sonunda toplam zarar miktarı 31.268,7 akçeye yükselmiştir.

1185 senesinde ise “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Çengelli Çeşmesi Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Karakaş Mehmed Ağa Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı” ve “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı” isimli vakıflar zarar ederken “Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı”, “El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El-Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı”, “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı”, “Otakçılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud,” “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şerbetçi Mustafa Çelebi Beray-ı Muallimhan-ı Sabiyan Vakfı”, “Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı” ve “Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu” isimli vakıflar kar etmektedir. 1185 senesinde toplam zarar miktarı 42.401,6 akçe iken toplam kar miktarı 28.411,9 akçedir. 16 vakfın ise gelir ve giderleri birbirine eşittir. Böylece 3 sene sonunda toplam 13.989,7 akçelik bir zarar söz konusudur.

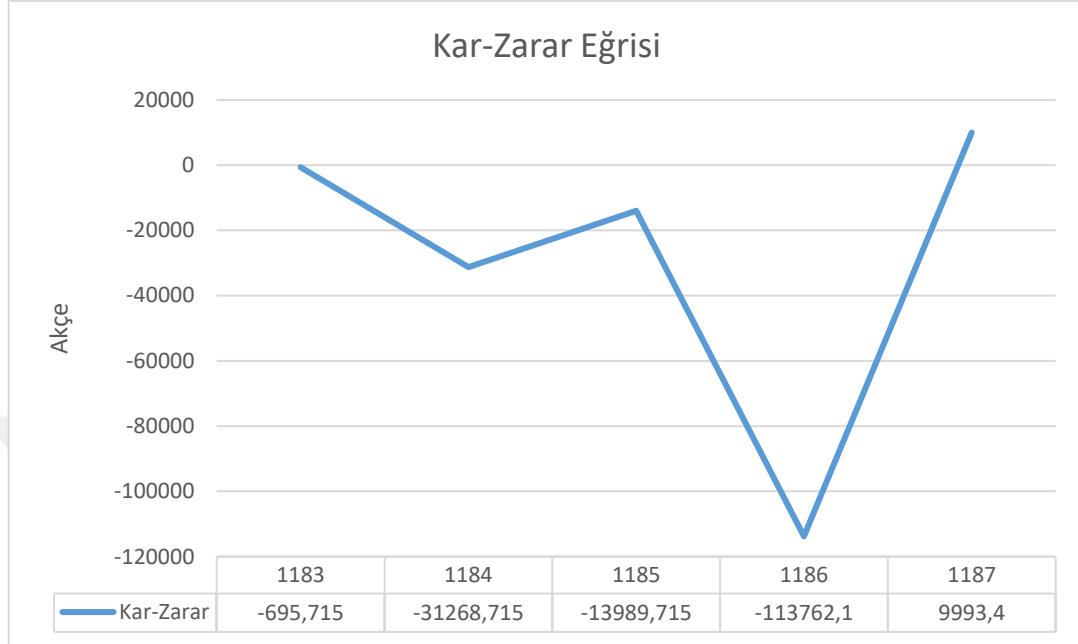
1186 senesinde “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı”, “Karakaş

Mehmed Ağa Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı”, “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı” ve “Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi” isimli vakıflar toplamda 144.302 akçe zarar etmişken “Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı”, “Çengelli Çeşmesi Vakfı”, “El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El-Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı”, “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı”, “Otakçılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud”, “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şerbetçi Mustafa Çelebi Beray-ı Muallimhan-ı Sabiyan Vakfı”, “Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı” ve “Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu” isimli vakıflar toplamda 30.539,6 akçe kar etmiştir. 16 vakfın gelir ve giderleri birbirine eşittir. Böylece 4. senenin sonunda toplam zarar miktarı 113.762 akçeye yükselmiştir.

1187 senesine gelindiğinde ise “Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı” ve “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı” isimli vakıflar olmak üzere yalnızca 4 vakıf zarar etmiştir. “Çengelli Çeşmesi Vakfı”, “El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El-Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı”, “Otakçılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud”, “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı” ve “Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu” isimli vakıflar olmak üzere toplam 7 vakıf ise kar etmiştir. 1187 senesinde toplam zarar miktarı 14.923,3 akçe iken toplam kar miktarı 9.993,4 akçedir. Böylece 5 senenin sonunda 9.993,4 akçelik bir kar ortaya çıkmaktadır.

Tüm bu bulgular incelendiğinde 5 sene içinde vakıfların toplam gelir ve gider miktarları arasındaki farkların (kar-zarar) değişimi açısından en çok dikkat çeken seneler 1186 ve 1187 seneleridir. Şekil 13'te bu değişimler daha açık bir biçimde görülebilir.

Şekil 13. Kar-Zarar Toplamlarının Senelere Göre Değişimi (1183-1187) (Akçe)

Kaynak: Tablo 24 ve Şekil 12.

1187 senesine kadar olan 4 yıllık sürede 34 vakıf için her bir senede zarar söz konusudur. Bu 4 senelik sürede ise zarar miktarının en çok artış gösterdiği sene 1186 senesidir.⁵⁷ 1186 senesine gelindiğinde toplam zarar miktarında yaşanan bu artışın sebebini daha önce belirtmiştik. Toplam zarar miktarının maksimum seviyeye ulaştığı 1186 senesinden bir sonraki sene olan 1187 senesinde bu zararın bir şekilde kapatılmış olması ise ilgi çekicidir. Ayrıca 1187 senesinde 9.993,4 akçe de kara geçilmiştir. 1187 senesindeki bu değişimi anlayabilmek için muhasebe kayıtlarına daha yakından baktığımızda sürekli olarak zarar etmenin önüne geçmeyi sağlayan bir yöntem olarak rakabe uygulaması karşımıza çıkmaktadır.

⁵⁷ 1185-1186 seneleri arasında 13.989,7 akçelik toplam zarar miktarı 99.772,3 akçe artış göstererek 113.762 akçeye yükselmiştir.

3.1. Rakabe Uygulaması

İslam hukukunda mülkiyete konu olan eşyanın sadece maddi varlığını belirten bir terim olarak kullanılan rakabe kelimesi “boyun” demektir. Kelime, arapça “beklemek, kollamak, korumak” anlamlarına gelen rakb kökünden türemiştir.⁵⁸ İslam hukukunda genellikle çıplak mülkiyet kavramına karşılık gelen anlamı ile kullanılan rakabe kelimesi, İslam hukuku kaynaklarının “vakıf” kısmında tamirat ve inşaa alt başlığında incelenmektedir⁵⁹ ve kelime birinci kullanım şeklinden farklı olarak vakıf binaların tamirinde yaşanan finansman sıkıntısı nedeniyle vakıf görevlilerinin ücretlerinde takip edilen usulü belirtmektedir.⁶⁰ Buradan anlıyoruz ki fıkıhta bu kelime iki ayrı kavramı ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu çalışmanın konusunu ilgilendiren ise kelimenin iki şekilde kullanımından ikincisidir. Muhasebe kayıtlarının “vezaiif” bölümlerinde “min er-rakabe” ya da “ber vech-i rakabe tevzi’ akçedir” notu ile rastladığımız kayıtların şerh bölümünde rakabe uygulaması şu şekilde anlatılmaktadır: “Vech-i meşruh üzre mütevellî-i mezburun iki senelik muhasebesi rûyet olunduk da irad-ı vakfdan bad’el-(ihrac) el-mesarîf altıbinüçyüzyirmisekiz akçeye erbab-ı vezaiife verildiği şerh verildi.”⁶¹ Buna göre vakfın iki senede elde ettiği gelirlerden toplam masraflar miktarı düşüldükten sonra geriye kalan 6.328 akçelik miktar vakıf görevlilerine dağıtılmıştır. Sonuç olarak vakfın görevlileri, ilgili tarihler arasında günlük 27 akçeden senede 9.720 akçe ve iki senede toplam 19.440 akçelik almaları gereken ücret miktarı yerine, iki senede toplam 6328 akçe alabilmişlerdir.

5 yıllık sürede hangi vakfın hangi tarihlerde rakabe uygulamasına başvurduğu, her bir vakfın rakabe uygulamasından önce ve sonra vazifelilerine ne kadar ücret ödediği ve rakabe uygulamasından sonra vazifelilerin ücretlerinin uğradığı kaybın yüzdelik oranları Tablo 25’de gösterilmiştir.

⁵⁸ Halit Çalış, “Rakabe”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXXIV, ss. 427-428

⁵⁹ Mefail Hızlı, “Osmanlı Vakıf Sisteminde Rakabe”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. VI, No. 1, 1994, ss. 53-70.

⁶⁰ Akgündüz, **a.g.e.**, s. 318

⁶¹ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 75a-1

Tablo 25. Rakabe Uygulamasından Önce ve Sonra Ücretler (Akçe)

Vakıf Adı	Günlük Vazifeler Toplamı	Rakabeden Önce Bir Yılda Vazifeler Toplamı	Rakabeden Sonra Yıllara Göre Vazifeler Toplamı					Yıllık Kesinti Miktarı					Kesinti Oranı				
			1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	4,5	1620					959					661					40,80
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı	15	5400					2030					3370					62,41
Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı	27	9720	4902	3146,5	3147	4050	3267	4818	6574	6574	4050	6453	49,57	67,63	67,63	41,67	66,39
Hayreddin Bey Vakfı	16	5760	4205	4205	4205	4205	4205	1555	1555	1555	1555	1555	27	27	27	27	27
Hüma Hatun Vakfı	17	6120	4165	4165	4165	4165	4165	1955	1955	1955	1955	1955	31,94	31,94	31,94	31,94	31,94
Karakaş Mehmed Ağa Vakfı	8,5	3060					620					2440					79,74
Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı	45	16200					7245					8955					55,28
Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı	23	8280					8073					207					2,50
Rüstem Çelebi Vakfı	17	6120	4539	4569,6	4570	4569,6	4569,6	1581	1550	1550	1550	1550	25,83	25,33	25,33	25,33	25,33
Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi	8,5-9,5	3060-3420	2000	2000	2000	1990	1990	1060	1060	1420	1430	1430	34,64	34,64	41,52	41,81	41,81
Şerife Fatıma Hatun Vakfı	30	10800	4680	4680	4680	4680	4680	6120	6120	6120	6120	6120	56,67	56,67	56,67	56,67	56,67
Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı	21	7560	1064					6496					85,93				
Toplam	182,50	84060	25555,00	22766,10	22766	23659,6	41803,60	23585	18814	19174	16660	34696	28,06	22,38	22,81	19,82	41,28

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 246

1183 senesinde rakabe uygulamasına başvuran vakıf sayısı 8, 1184, 1185 ve 1186 senesinde 7'dir. 1187 senesine gelindiğinde ise bu sayı 12'ye yükselmiştir. Bu durum bir önceki bölümde 1186 ve 1187 seneleri arasındaki değişimi anlamamızda bize oldukça yardımcı olmaktadır. 1186 senesinde 129.002 akçe olan bir önceki dönemden devreden borç masrafının (deyn-i vakf ba muhasebe-i evvel) 116.336 akçesi tabloda gösterilen vakıflarda bu dönemde başlatılan rakabe uygulaması nedeniyle 1187'deki ilgili muhasebe kayıtlarının mesarif bölümünde gösterilmemiştir. Dolayısıyla 1187 senesine gelindiğinde toplam gider miktarındaki 123.993 akçelik gerilemenin neredeyse tamamına yakınının ilgili vakıflarda 1187 senesi itibariyle başlatılan rakabe uygulamasının bir sonucu olarak ortaya çıktığını görebiliyoruz. Giderlerdeki bu gerileme sebebiyle de yine 1187 senesinde 113.762 akçe olarak gerçekleşen toplam zarar miktarı kapatılmış gözükmemektedir. Ancak bu durum söz konusu zarar miktarının bir sene içinde gerçekten de kapatılabildiği anlamına gelmemektedir. Yani zarar miktarındaki bu gerilemenin büyük bir kısmı en azından 1187 senesi için yalnızca kâğıt üzerinde gerçekleşmiştir. Çünkü rakabe uygulaması, vakıfların belirli dönemlerde toplam zarar miktarlarının bir anda kapatılabilmemesinden ziyade vakıfların artık daha fazla zarar etmesinin önüne geçebilmek adına başvurulmuş bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Rakabe uygulamasına başlanılan tarihte vakfın muhasebesine - eğer söz konusu zararı, ilgili sene itibariyle kapatabilecek miktarda arızı bir gelir elde edilmediyse - “deyn-i vakf ba muhasebe-i evvel” masrafının yazılmaması sebebiyle zararlar kapatılmış gibi gözükmemektedir. Zararların gerçekten kapatılabilmesi için ise dönemsel olarak elde edilen arızı gelirlere (muaccele gelirleri, yeni alınan gayrimenkullerden elde edilen kiralar vs.) ihtiyaç duyulmaktadır. Rakabe uygulaması ise burada arızı olarak elde edilen gelirlerin vakfın vazifelerine gitmesini önleyerek elde edilen dönemsel gelirle öncelikle vakıf borcunun kapatılmasını sağlamaktadır. Örneğin Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı'nın 1187 senesine gelinceye kadar daha önceki senelerden devreden vakıf borcu (deyn-i vakf ba muhasebe-i evvel) 3.740 akçedir. 1187 senesinde rakabe uygulamasına başlanmıştır ve aynı tarihte 7.200 akçelik bir muaccele geliri elde edilmiştir. Böylece vakfın gelirleri 9.313 akçeden 16.513 akçeye yükselmiştir. Aynı dönemde daha önce bahsi geçen 3.740 akçelik vakıf borcu ile birlikte vakfın masrafları ise 9.440 akçe

tutmaktadır. 16.513 akçelik gelirden 9.440 akçelik masraf tutarı düşüldükten sonra geriye kalan miktar vazifelilere dağıtılmış böylece söz konusu 3.740 akçelik vakıf borcu ilgili tarih itibariyle kapatılabilmektedir.⁶²

Peki, vakıfları 1186 senesine gelindiğinde rakabe uygulamasına yönelten ve vakıf sayısındaki bu artışın sebebi olarak gözüken birikmiş “deyn-i vakf bâ muhasebe-i evvel” masrafları vakıfların hangi gider kalemleri için yaptığı harcamalardan oluşmaktadır? Vakıflar gerçekten de yalnızca sahip oldukları gayrimenkullerin tamiri için mi bu uygulamaya başvurmaktaydılar? Yoksa herhangi bir zarar etme durumunda da bu işlemi uygulamaya koyabiliyorlar mıydı? Bu soruların cevabını bulabilmek için vakıfların deyn-i vakf masraflarına, deyn-i vakf masrafı gösterip rakabe uygulamasına başvuran vakıfların masraf toplamaları içinde tamirat masraflarının ne kadar yer tuttuğuna, bu vakıfların ilgili dönem içerisinde vazifelilerinin ücretlerinde ne kadar kesinti yaptıklarına ve deyn-i vakf masrafı göstermeden rakabe uygulamasına başvuran vakıflara daha yakından bakmamız gerekmektedir. Muhasebe kayıtlarında deyn-i vakf masrafı gösteren vakıflar ve her bir senedeki masraf miktarları Tablo 26’da gösterilmiştir.

**Tablo 26. Bir Önceki Muhasebe Döneminden Devreden Borç
(Deyn-i Vakf bâ Muhasebe-i Evvel) (Akçe)**

Vakıf Adı.	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	488	488	488	2337	
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı	6143,3	6143,3	6143,3	22210	
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı			8142	10393	10393
Karakaş Mehmed Ağa Vakfı	3106,6	3106,6	3106,6	16640	
Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı	1430,125	1430,12	1430,12	75149	
Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı	421,6	421,6	421,6	2273	3740
Toplam	11589,63	11589,63	19731,63	129002	14133

Kaynak: Ek 3.

⁶² Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 110a-1

Tablodaki vakıflardan “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı” ve “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı” isimli vakıflar olmak üzere toplam 4 vakıf 1187 senesinde rakabe uygulamasına başvurmuştur. Geri kalan 2 vakıftan “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı” rakabe uygulamasına başvurmazken “Karakaş Mehmed Ağa Vakfı”nın giderlerinde tamirat kaydına rastlanmamıştır. Yukarıda bahsi geçen 4 vakfın 5 senede toplam masraf tutarı 80.363,9 akçeyken yalnızca tamirat giderleri için yaptıkları harcama tutarı 13.579,5 akçedir. Tamirat masraflarının toplam masraflar tutarı içindeki oranı ise %16’dır. Bu 4 vakfın 1187 senesinde vazifelilerinden kestiği toplam ücret miktarı ise 13.193 akçedir. Gerçekten de yapılan kesintilerin tamirat masrafları için yapılan harcama tutarı ile benzerlik gösterdiğini görmekteyiz. Ancak herhangi bir gayrimenkulden gelir elde etmeyen vakıflarda da bu uygulamaya başvurulduğu tespit edilmiştir. Örneğin; “Saraylı Fatıma Hatun Vakfı” 1183-1187 seneleri arasında görevlilerinin ücretlerinden toplamda 6.400 akçe kesinti yapmıştır. Söz konusu vakıf yalnızca murabaha geliri elde etmektedir ve herhangi bir gayrimenkule sahip değildir.⁶³ Dolayısıyla vakfın görevlilerinden yaptığı bu kesintinin bir gayrimenkul tamiri için yapıldığı söylenemez. Bu örnek rakabe uygulamasının tamirat masrafları dolayısıyla zarar etme durumu haricinde bir durum söz konusu olduğunda da işleme konulabildiği anlamına gelmektedir.

Uygulamanın teorisinin bize söylediği başka bir durum ise rakabe uygulamasını işleme koyan vakıfların süreç içerisinde bir muaccele geliri elde etmeleri durumunda vazifelilerinin ücretlerini tekrar eski miktarları üzerinden ödemeleri gerektiğidir.⁶⁴ Ancak uygulamanın pratiğini incelerken bunun aksine bir örnekle de karşılaştık. Örneğin “Evlice Baba Vakfı” 1183, 1184, 1185, 1186 ve 1187 senelerinde vazifelilerin ücretlerini dağıtırken rakabe uygulamasına başvurmuştur. Vakıf, teorideki bilginin aksine 1184 senesinde elde ettiği 9.600 akçelik muaccele gelirini ücretlerinde kesinti yapılan görevlileri için kullanmamıştır. Bunun yerine ilgili

⁶³ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 74a-1, 88b-2, 107a-1

⁶⁴ Süleyman Kaya, **Osmanlı Hukukunda İcāre-teyn**, İstanbul, Klasik, 2014, s. 134-135

dönemdeki masraflarını karşılamış ve 3.000 akçeye yeni bir gayrimenkul satın almıştır.⁶⁵

Tüm bu bulgulara rağmen yukarıdaki örneklerde ismi geçen vakıfların mütevellilerinin yaptıkları bu işlemten dolayı herhangi bir cezai müeyyide ile karşılaşp karşılaşmadıklarını bilemiyoruz. Ancak incelediğimiz 246 no'lu defter, çalışmanın başında da belirttiğimiz gibi kadıların belirli aralıklara vakıfları kontrol ettikten sonra nihai muhasebeyi kayıt altına aldıkları defterlerdendir. Dolayısıyla yukarıda anlatılan işlemler - eğer kadılar gözlerinden kaçırmadıysa - kadılar tarafından onaylanmıştır. Yine de bu uygulamanın gerçekten de farklı amaçlara yönelik olarak işleme konulabildiğini söyleyebilmek için daha geniş zaman aralığında yapılan çalışmalara ve daha fazla örnek incelenmesine ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte 5 yıl içinde rakabe uygulaması sebebiyle vakıf vazifelilerinin ücretlerinde yapılan toplam kesinti miktarı göz önünde bulundurulduğunda bu kesintilerin gizli bir gelir kalemi olduğu da söylenebilir. 5 senelik sürede toplam 12 vakıfta belirli dönemlerde başvuru rakabe uygulaması nedeniyle vakıf vazifelilerinin ücretlerinde toplam 112.930 akçe kesinti yapılmıştır. Bu miktarın söz konusu 12 vakfın 5 yıl içinde elde ettiği toplam gelir miktarı olan 386.476,5 akçeye oranı %29,22'dir.

SONUÇ

Bu çalışma, 18. yüzyıl şer'iyye sicillerinde yer alan 246 no'lu muhasebe defterinden hareketle 1183-1187 seneleri arasında Eyüp'te işlerliğini sürdüren, tamamına yakını sıradan insanlar tarafından kurulmuş 34 vakfın mali durumlarını incelemiş, defterde yer alan kişi isimleri üzerinden söz konusu dönemde vakıfların gelirlerini ve giderlerini sosyal açıdan analiz etmeye çalışmıştır.

Vakıf gelirlerinin %24'ünü murabaha gelirleri oluştururken %76'sını kira gelirleri oluşturmaktadır. Murabaha geliri elde eden vakıfların büyük bir kısmı (%85) sermayelerini %15'lik ribh oranı üzerinden işletmişlerdir. Yalnızca murabaha geliri

⁶⁵ Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 75a-1, 85b-1, 105b-1, 118a-1

elde eden vakıflar, sermayelerinin tamamına yakını (%97), hem murabaha hem kira geliri elde eden vakıflar, sermayelerinin %56'sını işletmişlerdir. Bu oran murabaha geliri elde eden tüm vakıflar için %70'dir. Vakıflardan borç alan kişiler sosyal açıdan analiz edilmiş yaygın kanaatin aksine kadınların kayda değer ölçüde⁶⁶ iktisadi hayatın içinde oldukları gözlemlenmiştir. Borçlular mesleki açıdan incelendiğinde ise murabaha gelirlerine en çok katkı yapan mesleklerin vakıf mütevellileri (%27), taşçılar (%13) ve tüccarlar (%11) olduğu tespit edilmiştir. Borçluların dini inanışlarına göre murabaha gelirleri incelendiğinde ise Gayrimüslimlerin (%57) Müslümanlara (%43) göre murabaha gelirlerine daha fazla katkı yaptığı tespit edilmiştir. Kira gelirlerinin %62,55'ini icare-i vahide ve müeccele gelirleri, %37'sini muaccele gelirleri ve %0,3'ünü de mukataa gelirleri oluşturmaktadır. Vakıf gayrimenkullerini kullanan kiracılar cinsiyet açısından incelendiğinde murabaha gelirleri için ulaşılan sonuca benzer bir sonuç ile karşılaşmıştır; bir erkek ve bir kadından elde edilen ortalama kira geliri içerisinde bir kadından elde edilen ortalama kira geliri oranı %38 bir erkekten elde edilen ortalama kira geliri %62'dir. Benzerlik ile ilgili durum, dini inanışlarına göre kiracılar analizi için de geçerlidir ve dini inanışlara göre murabaha gelirleri analizinde ulaştığımız sonuçlara benzerliği açısından oldukça dikkat çekicidir. Bir Müslüman ve bir gayrimüslimden elde edilen ortalama kira geliri içinde bir gayrimüslimden elde edilen kira geliri oranı %58, bir Müslümandan elde edilen kira geliri oranı %42'dir.⁶⁷

Vakıf giderlerinin %53'ünü masraflar (mesarif) tutarı %47'sini ise vakıfların görevlileri için ödedikleri ücretler (vezaif) tutarı oluşturmaktadır. Vakıfların masraflar tutarında gerçekleşen değişimler satın alınan gayrimenkuller için yapılan harcamalar, muhasebe ve harç masrafları ve elde edilen muaccele gelirleri ile yakından ilişkilidir. Vakıflar dönemsel olarak elde edilen bu gelirler ile yeni mülkler satın almış ve satın aldıkları bu mülkler için muhasebe ve harç bedelleri ödemişlerdir. Dolayısıyla bu gider grupları dönemsel olarak vakıf gelirlerini ve giderlerini değiştirmektedir. Aydınlatma masrafları gider grubunda ise her bir senede artış gözlemlenmiştir. Bu gider grubu için yapılan harcama miktarında 5 sene içerisinde %34 oranında bir artış gerçekleştiği

⁶⁶ Bir kadından elde edilen ortalama murabaha geliri, vakıf gelirlerine %28 oranında katkı yapmaktadır.

⁶⁷ Bu sonuç murabaha gelirleri bölümünde sırasıyla %57 ve %43 olarak tespit edilmiştir.

tespit edilmiştir. Bu gider grubundaki sürekli artış ve söz konusu artış miktarı, bu durumun ilgili dönemde bu masraf grubu için satın alınan malların fiyatlarında gerçekleşen artışlar ile ilgili olabileceğini düşündürmektedir. Ancak aydınlatma giderleri için vakfa alınan malların miktarları hakkında bilgi edinemediğimiz için bu konu hakkında net bir şey söylemek doğru olmayacaktır.

Vakıfların, vakıf görevlileri için ödediği ücretler toplamının %39'unu cami görevlileri için ödenen ücretler, %33'ünü vakıf idaresinde görevliler için ödenen ücretler, %13'ünü kıraat görevlileri için ödenen ücretler, %10'unu eğitim görevlileri için ödenen ücretler, %5'ini de diğer görevliler için ödenen ücretler oluşturmaktadır. Cami ve kıraat görevlileri için ödenen ücretler miktarı oranının bu kadar yüksek çıkmasının muhtemel sebeplerinden bir tanesi çalışma kapsamın alınan vakıflar içinde camii işleri ve camii görevlilerinin ücretlerinin ödenmesi için kurulan vakıfların önemli bir alan kaplamasıdır. (26 vakıf) 1183-1187 arasında vakıf görevlilerine ödenen ücretler toplamında %7.5 oranında bir azalma tespit edilmiştir. Bu değişim vakıf görevlilerinin ücretleri ödenirken takip edilen rakabe usulü ile ilgilidir.

Hem gelir hem gider miktarlarında gerçekleşen değişimlerin çoğunlukla birbirlerine paralel çizgiler takip ettikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla gelir ve giderlerdeki değişimlerin birbirine çok benzemeyen miktarlarda olması gibi durumlarda ortaya çıkan kar ya da zarar miktarı görece daha büyük oranlarda olmaktadır. Bu çalışmanın incelediği tarih aralığında ise 1183'ten 1186'ya kadar sürekli bir zarar söz konusudur. 1186 senesinde bu zarar miktarı maksimum seviyeye çıkmıştır. Vakıflar, bu zararların önüne geçebilmek için teoride sınırları yalnızca vakıf gayrimenkullerinin tamiri için kullanılması ile çizilen rakabe uygulamasını devreye sokmaktadır. Yapılan incelemede bu uygulamanın yalnızca vakıf gayrimenkullerinin tamiri için işleme sokulmadığı, herhangi bir gayrimenkule sahip olmayan ve yalnızca nakit para işletme yolu ile gelir elde eden vakıflar için de uygulanabildiği tespit edilmiştir. Yine uygulamanın teorisinde bilinenin aksine bir durum olarak vakıflar, rakabe uygulaması sürecinde süreklilik arz eden gelirleri haricinde bir gelir elde ettiklerinde, bu gelir ile ücretlerinde kesinti yaptıkları görevlilerin ücretlerini ödemek yerine yeni gayrimenkuller satın alabilmektedirler.

Tüm bunlarla birlikte yukarıdaki çıkarımları yapmamıza neden olan örneklerin istisnai birer örnek olup olmadıklarını bilemiyoruz. Aynı zamanda, her ne kadar incelediğimiz muhasebe defteri, kadıların vakıfların denetimini kontrol amacıyla oluşturmuş olduğu bir vakıf teftiş defteri hüviyetinde olsa da — ki bu defterlerde yer alan kadı mühürleri, söz konusu muhasebe kayıtlarının kadıların onayından geçmiş olduğunu göstermektedir — örneklerdeki uygulamaları gerçekleştiren vakıf mütevellilerinin herhangi bir cezai müeyyide ile karşılaşp karşılaşmadıklarını da bilemiyoruz. Tüm bu nedenlerden dolayı konu ile ilgili daha geniş bir zaman aralığında çok sayıda örneği inceleyen ve muhasebe defteri haricindeki birincil kaynaklar ile de desteklenen araştırmalara ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri Arşivi

- Havass-ı Refia Mahkemesi 246 No'lu Şer'iyye Sicili

İKİNCİL KAYNAKLAR

- Akgündüz, Ahmet: İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.
- Akkaya, Arif: “18. Yüzyılın Sonlarında Muhasebe Kayıtları Işığında Üsküdar Para Vakıfları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2018.
- Bardakoğlu, Ali: “İcare”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXI, ss. 379-388
- Barkan, Ömer Lütfi: Şer'i Miras Hukuku ve Evlatlık Vakıflar, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. VI, No. 1, 1940, ss. 165-181
- Barkan, Ömer Lütfi: “Edirne ve Civarındaki Bazı İmâret Tesislerinin Yıllık Muhasebe Bilançoları”, **Belgeler**, C. I, No. 2, 1964, ss. 235-377
- Barkan, Ömer Lütfi: “Fatih Cami ve İmâreti Tesislerinin 1489-1490 Yıllarına Ait Muhasebe Bilançoları”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. XXIII, No. 1-2, 1963, ss. 297-341
- Bektaş, İsmail - Durmuş, Muhammed Emin: “Osmanlı'da Muhasebe Usûlü ve Vakıf Muhasebe Kayıtları Okuma Kılavuzu”, **Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. III, No. 2, 2017 ss. 196-209.
- Bektaş, İsmail: “Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyılın İlk Yarısında Üsküdar Para Vakıfları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2017.

- Çalış, Halit: “Rakabe”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXXIV, ss. 427-428
- Çiftçi, Cafer: **Bursa’da Vakıfların Sosyo-Ekonomik İşlevleri: Avarız Vakıfları, Hirfet Vakıfları, Para Vakıfları, Selatin Vakıfları**, Bursa, Gaye Kitabevi, 2004.
- Çizakça, Murat: **İslam Dünyasında Vakıflar**, çev. Elif Süreyya Genç, Konya, KTO Karatay Üniversitesi, 2017.
- Çizakça, Murat: **Risk Sermayesi, Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları**, İstanbul, İslami İlimler Araştırma Vakıf, 1993
- Çizakça, Murat: **A History of Philanthropic Foundations the Islamic World the Seventh Centurt to the Present**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi, 2000
- Demirhan, Dilek - Susmuş, Türker - Gönen, Seçkin: “Osmanlı’da Para Vakıflarının İşleyişi ve Muhasebe Uygulamaları: Davudpaşa Mahkemesi Para Vakıfları” **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İÜ SBE İktisat Tarihi ABD, İstanbul, 2015.
- Dönmez, İbrahim Kafi: “Murabaha”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXXI, ss. 148-152.
- Durmuş, Muhammed Emin: “Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyıl Son Çeyreğinde Üsküdar Para Vakıfları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2016.
- Faroqhi, Suraiya: “Vakıf Administration in Sixteenth Century Konya: The Zaviye of Sadreddin-i Konevi”, **Journal of the Economic and Social History of the Orient**, C. XVII, No. 2, ss. 145-172.

- Güran, Tevfik: **Ekonomik ve Mali Yönleriyle Vakıflar: Süleymaniye ve Şehzade Süleyman Paşa Vakıfları**, İstanbul, Kitabevi, 2006
- Gürsoy, Çiğdem: “Şeyhü’l-İslâm Ömer Hüsâmeddin ve Kazasker Mehmed Vahid Efendilerin Para Vakıflarına Dair Meşihat Arşivi’ndeki 1698 Numaralı Defterin Değerlendirilmesi”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İÜ SBE İktisat Tarihi ABD, İstanbul, 2011.
- Güvemli, Oktay: **Türk Devletleri Muhasebe Tarihi**, 4 c., C. 2 İstanbul, YMO Odası, 2000.
- Heybeli, Hacer - Demir, Tanju - Gökmen, Ertan: “Şer’iyye Sicillerindeki Muhasebe Kayıtlarına Göre XVIII. Yüzyılda Manisa Vakıfları”, **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XIV, No. 3, 2016, ss. 274-324.
- Hızlı, Mefail: “Osmanlı Vakıf Sisteminde Rakabe”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. VI, No. 1, 1994, ss. 53-70.
- Kaya, Süleyman: “XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kredi İlişkilerinin Hukuki Boyutu”, **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No. 3, 2007, ss. 13-41.
- Kaya, Süleyman: “XVIII. Yüzyıl Sonlarında Üsküdar Vakıflarının Gelir Kaynakları”, **Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi**, C. XV, No. 29, 2010, ss. 95-132.
- Kaya, Süleyman: **Osmanlı Hukukunda İcareteyn**, İstanbul, Klasik, 2014.
- Kaya, Süleyman: “XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri” **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE İlahiyat ABD, İstanbul, 2007.
- Köprülü, Bülent: “Evvelki Hukukumuzda Vakıf Nev’iyetleri ve İcareteynli Vakıflar”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. XVII, No. 3-4, 1951 ss. 685-716.

- Köprülü, Mehmed Fuad: “Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihi Ehemmiyeti”, **Vakıflar Dergisi**, No. 1, 1938, ss. 1-6.
- Köprülü, Mehmed Fuad: “Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü”, **Vakıflar Dergisi**, No. 2, 1942, ss. 1-35.
- Kurt, İsmail: **Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1996.
- Orbay, Kayhan: “The Waqf of Saruca Pasha in Gallipoli and Agricultural Economy in 17th Century Thrace”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, No: 27, 2011, ss. 143-163.
- Orbay, Kayhan: “Bursa’da Sultan II. Murad Vakfı’nın Mali Tarihi (1608-1641)”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. LX, No. 2, 2011, ss. 293-322.
- Orbay, Kayhan: “Structure and Content of the Waqf Account Book as Sources for Ottoman Economic and Institutional History”, **Turcica**, C. XXXVIII, 2007, pp. 3-47.
- Orbay, Kayhan: “Vakıf Muhasebe Defterlerinde Aynî Toplanan Tarımsal Gelirler ve Ayni Giderlerin Fiyatlandırılması ve Tarihsel Fiyatlar Endekslemeleri Konusunda” **Osmanlı Araştırmaları**, C. XXIV, No. 24, 2004, ss. 289-305.
- Orbay, Kayhan: “The Financial Administration of an Imperial Waqf in an Age of Crisis: A Case Study of Bâyezîd II’s Waqf in Amasya (1594-1657)”, **Unpublished Master Thesis**, Bilkent University The Institute of Economics and Social Sciences Department of History, Ankara, 2001.
- Özcan, Tahsin: **Osmanlı Para Vakıfları: Kanûni Dönemi Üsküdar Örneği**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.

Reyhan, Cenk:

Osmanlı'da Kapitalizmin Kökenleri: Kent-Kapitalizm İlişkisi Üzerine Tarihsel-Sosyolojik Bir Çözümleme, yay. haz. Harun Turgan, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008.

Şensoy, Fatma:

Türker Susmuş, Seçkin Gönen, “Cash Waqfs and Their Accounting Applications at End of the 18th Century in the Ottoman Empire”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. XXVI, No. 3-4, 2012, ss. 101-124.

Şensoy, Fatma:

“Osmanlı İmparatorluğu’nda Vakıfların Ekonomik Boyutları, **Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi**, No. 10, 2016, ss. 41-63.

Şensoy, Fatma:

Muhasebe Defterlerinden Vakıfların Vakıfların Çok Yönlü Boyutlarını İzlemek: Bir Örnek XVIII. YY.”, **Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi**, No. 7, 2014, ss. 76-103.

EK 1. BİR MUHASEBE KAYDI ÖRNEĞİ VE TRANSKRİPSİYONU

87

EK 1. BİR MUHASEBE KAYDI ÖRNEĞİ VE TRANSKRİPSİYONU (Devamı)

Mahsûlat ve ihracat an vakf-ı merhum Rüstem Çelebi der medine-i Hazret-i Ebâ Eyyûb el-Ensârî an zaman Mahmud Efendi el-mütevelli ale'l-vakfu'l mezbur fi gurre-i muharremü'l haram sene selâse ve semânîn ve miete ve elf ilâ gaye-i zilhiccetü's-şerife.			
Mal-i vak-ı merbuh bâ muhasebe-i evvel Guruş 222.5			
An mahsul-i icarat der sene-i kamile 720		An mahsul-i murabahat der sene-i kamile 3943	
An el-mahsulat-ı murabahat ve icarat der sene-i kamile 4663			
El-vezâif Yevm 17		4505 der sene-i kamile Min er-Rakabe beher akçeye 265	
Vazife Eczahan Yevm 9	Vazife Tevliyet Yevm 5	Vazife Kitabet Yevm 1	Vazife Hitabet Yevm 2
El-mesarif		154 der sene-i kamile	
Mukataa-i zemin Hazreti Eyüp 12	Harc-ı Muhasebe 100	Kalemiyye 21	Müteferrika 21
Vezâif ma'a'l-mesarif 4652			
Mal-i vakf-ı merbuh der zimem-i nâs Guruş 222.5			
Der Zimem Kürkçü Vasil Zımmi Guruş 40.5		Der Zimem Sadraî Kıptî Guruş 182	
Vech-i meşruh üzre mütevelli-i mezburun muhasebesi rüyet olundukda iraddan badel ba'de'l-ihrac ve'l-mesarif baki kalan erbab-ı vezaife tevzi' olunduğu işbu mahalle şerh verildi.			

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi 246, vr. 72b-1

EK 2. ÇALIŞMA KAPSAMINA ALINAN VAKIFLAR

Vakıf No.	Varak No. ve Muhasebe Tarihi		Vakıf Adı	Mütevelli	Yer Bilgisi
	Varak No.	Muhasebe Tarihi			
1	89b-1	1181-1185	Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	Mehmed Said Efendi	
	104a-2	1186			
	5b-1	1187-1188			
2	78a-1	1182-1185	Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	El-Hac Mustafa Efendi	Cezeri Kasımpaşa Mahallesi
	99a-1	1186			
	125b-1	1187			
3	72a-1	1183-1184 (18 aylık)	Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı	Es-Seyyid El-Hac İbrahim Efendi İmam İsmail Efendi(1183)	Baba Haydar Mahallesi
	75b-1	1184 (6 aylık)			
	79b-1	1185			
	96b-1	1186			
	111b-1	1187			
4	87b-1	1172-1185	Belgradi Musa Çelebi Vakfı	Arakiyyecibaşı Camisi İmamı Mehmed Emin Efendi	
	95b-2	1186			
	108a-1	1187			
5	99b-1	1183-1186	Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı	Mehmed Emin Efendi	Kiremitçi Süleyman Mahallesi
	112b-1	1187-1188			
6	70a-1	1180-1183	Çengeli Çeşmesi Vakfı	Mustafa Efendi	Davud Ağa Mahallesi
	74b-1	1184			
	85a-1	1185			
	101a-1	1186			
	107b-3	1187			
7	84b-1	1179-1185	Debbağ El-Hac Mustafa Nam Sahibü'l Hayrın Zal Mahmud Paşa Camisi Vaizinine Vakfeyletiği Nukud	Pehlivan Ahmed Çelebi Osman Efendi(1187)	
	97b-2	1186			
	124b-1	1187-1188 (17 aylık)			
8	74a-2	1183-1184 (18 aylık)	Diğer Fatıma Hatun'un Nukudu Mevkufesi	Müezzın El-Hac Hüseyin Halife El-Hac Hasan(1185)	Hacı Hüsvrev Mahallesi
	88b-3	1185			
	107a-2	1186-1187			
9	89a-1	1183-1185	Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı	Mefharü'l Eimme El-Hac Salih Efendi	Hasköy/El-Hac Şaban Mahallesi
	100b-2	1186			
	136a-1	1187-1188			
10	130b-3	1182-1190	Dürri Mehmed Efendi Nam Sahibü'l Hayrın Musakkafatı Vakfı	Mehmed Ağa	
11	93b-1	1182-1185	El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El-Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı	Emine Hatun	Hasköy/El-Hac Şaban Mahallesi
	97a-1	1186			
	116a-2	1187-1188			
12	75a-1	1182-1183	Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı	Süleyman Ağa	
	85b-1	1184-1185			
	105b-1	1186			
	118a-1	1187-1188			

EK 2. ÇALIŞMA KAPSAMINA ALINAN VAKIFLAR (Devamı)

Vakıf No.	Varak No. ve Muhasebe Tarihi		Vakıf Adı	Mütevelli	Yer Bilgisi
	Varak No.	Muhasebe Tarihi			
13	90b-2	1183-1185	Hayreddin Bey Vakfı	Es-Seyyid Ahmed Ağa	
	106a-1	1186			
	111a-1	1187			
14	73a-1	1183-1184	Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı	Abdullah Efendi	Karye-i Ali Bey
	78b-2	1185			
	97b-3	1186-1187			
15	90a-1	1179-1185	Hüma Hatun Vakfı	Mehmed Efendi	
	104a-1	1186			
	130b-1	1187-1190			
16	71b-2	1180-1183	İbrahim Usta, Ahmed Bey, İsa Çelebi ve Zeban Hatun Vakfı	İmam Mehmed Emin Efendi	Süleyman Subaşı Mahallesi
	99a-2	1184-1186			
	127a-1	1187-1190			
17	90a-2	1174-1185	İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	İmamzade Abdülhalim Efendi Abdullah Efendi(1186)	
	105b-2	1186			
	108b-3	1187-1188			
18	90b-1	1183-1185	Karakaş Mehmed Ağa Vakfı	Mefharü'l Eimme El-Hac Salih Efendi	Dökmecibaşı Mahallesi
	100a-1	1186			
	137b-1	1187-1188			
19	82b-1	1177-1185	Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı	Türbedar Ahmed Efendi Mehmed Emin Efendi(1186)	Çavuş Kasım Mahallesi
	100b-1	1186			
	130a-1	1187-1190			
20	89b-2	1183-1185	Keçeci İbrahim Cami-i Şerifinin Mesalih-i İçin Mevkufe Nukud	Hüseyn Beşe Mustafa Beşe İbn-i Mehmed(1186)	Pirinçi Karyesi
	104b-3	1186			
	116b-1	1187-1188			
21	84a-2	1178-1185	Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı	Bektaşî Efendi	Hasköy
	104b-2	1186			
	136b-2	1187-1188			
22	109b-1	1181-1187	Küçük Ali Ağa Vakfı	İmam Ömer Efendi	
23	71b-1	1179-1183	Naz Perver Mesalih-i Mescid-i Şerif Vakfı	İmam Ahmed efendi	
	95a-2	1184-1186			
	112a-1	1187-1188			
24	87a-1	1180-1185	Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı	İmam Abdullah Efendi	
	94a-1	1186			
	110a-1	1187			

EK 2. ÇALIŞMA KAPSAMINA ALINAN VAKIFLAR (Devamı)

Vakıf No.	Varak No. ve Muhasebe Tarihi		Vakıf Adı	Mütevelli	Yer Bilgisi
	Varak No.	Muhasebe Tarihi			
25	117b-2	1162-1188	Otakçılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud	Avcıbaşızade Seyyid Mustafa Ağa	Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesi
26	72b-1	1183	Rüstem Çelebi Vakfı	Mahmud Çelebi	
	76a-1	1184			
	79b-2	1185			
	97b-1	1186			
	108b-2	1187			
27	74a-1	1183-1184	Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi	Müezzın El-Hac Hüseyin Halife El-Hac Hasan(1185)	Hacı Hüseyin
	88b-2	1185			
	107a-1	1186-1187			
28	71a-1	1183	Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı	El-Hac Osman Efendi İbrahim Ağa(1184)	
	74b-2	1184			
	81b-1	1185			
	98b-1	1186-1187			
29	92b-1	1183-1185	Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud	Abdullah Efendi	Karye-i Makrihorya
	93a-2	1186			
	127b-1	1187-1190			
30	80a-1	1180-1185	Şaban Efendi Vakfı	Es-Seyyid Mehmet Ağa	Defterdar Kara Süleyman Efendi Mahallesi
	95a-3	1186			
	111b-2	1187			
31	77b-1	1180-1185	Şerbetçi Mustafa Çelebi Beray-ı Muallimhan-ı Sabiyan Vakfı	Hafız Hüseyin Efendi	Cami-i Kebir Mahallesi
	95b-1	1186			
	115a-2	1187-1188			
32	78b-1	1180-1185	Şerife Fatıma Hatun Vakfı	Mehmed Said Efendi	
	103b-2	1186			
	109a-1	1187			
33	83b-1	1182-1183	Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı	Es-Seyyid Mustafa Ağa	
	83a-1	1184-1185			
	96a-1	1186			
	108b-1	1187			
34	92b-2	1183-1185	Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu	Abdullah Efendi	Karye-i Makrihorya
	94b-1	1186			
	126a-2	1187-1190			

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi 246

Ek 3. MUHASEBE KAYITLARININ MESARİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (Akçe)

Masraf Türü	Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı					Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı					Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı					Belgradi Musa Çelebi Vakfı				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
Şem-i Asel	101	101	101			900	900	900	900	900										
Revgan-ı Zeyt	428	428	428	720	720	340	340	340	340	340	1210	1162	1458	1792	1924					
Şem-i Revgan	288	288	288	424	360	330	330	330	330	330	700	540	900	936	1090					
Kanadil													126							
İkad-ı Kanadil											360	300	360	360	360					
Kanadil Ve Şemadan	72	72	72	70	60	140	140	140	120	120	87	90		60	120					
Tamir-i Parmaklık															480					
Tamir (Belirsiz)										60			312		533					
Tamir-i Minare	60	60	60																	
Tamir-i Mescid-i Şerif	314	314	314			630	630	630	650		1056			402						
Mismâr										1366										
Efşan-ı Kalıçe											120	120	120	120	120					
Harc-ı Muhasebe	120	120	120	120	120	80	80	80	80	80	360	120	240	240	240	90	90	90	90	90
Müteferrika				30	30	20	20	20	20	20	30			60	30	30	30	30	30	30
Kalemiyye	30	30	30	30	30	20	20	20	20	20	67			60	30	30	30	30	30	30
Müteferrika ve Kaydiyye	30	30	30									30	60							
Harc-ı Hüccet-i İstifa	108	108	108																	
Harc-ı Hüccet-i Beray-ı Vakf Kıt'a İki												2160								
Resm-i Müteveli	108	108	108																	
Çarüb						36	36	36	36	36										
Cam ve Huni														60						
Kalay Beray-ı Şemadan										15										
Kalıçe										30										
Teneke Beray-ı Şemadan										18,8										
Kapılara İki Adet Kilitler											420									
İştiray-ı Kalıçe													630							
İştiray-ı Dekâkin ve Bağçe												15000								
İştiray-ı Mülk-ü Menzil												10800								
Züyuf												120								
Mukataa-i Zemin	30	30	30	30	30	120	120	120	120	120										
Deyn-i Vakf Ba Muhasebe-i Evvel	488	488	488	2337																

EK 3. MUHASEBE KAYITLARININ MESARİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı					Çengeli Çeşmesi Vakfı					Debbağ El-Hac Mustafa Nam Sahibü'l Hayrın Zal Mahmud Paşa Camisi Vaizinine Vakfelediği Nukud					Diğer Fatıma Hatun'un Nukudu Mevkufesi				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
Tamir-i Çeşme									510	120										
Mütevellî-i Mezburun Su Yolu Meremmatına Masrafı								480												
Çeşmenin Su Yolları İçin Ücret-i Üstadiyye ve Amele					5979															
Tamir-i Hazine							495													
Tamir-i Rah-ı Âb	3630	3630	3630	3630																
Tamir-i Tas								30	30	30										
Müjdeğân					60		120													
Harc-ı Muhasebe	150	150	150	150	150	120	120	120	120	120	80	80	80	80	80	45	45	45	45	45
Müteferrika	36	36	36	36	36	30			30	30						15	15	15	15	15
Kalemiyye	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	21	21	21	21	21	15	15	15	15	15
Müteferrika ve Kaydiyye							30	30			27	27	27	27	27					
Dellaliye					60															
Harc-ı Hüccet-i Menzil								600												
Harc-ı Hüccet-i İstifa	60	60	60	60	180															
Resm-i Adi	120	120	120	120																
Resm-i Vakf- ı Nazır							1080													
Resm-i Mütevellî					180		1080													
Tas mea Zincir ve Kilit mea Kalalib							270													
Mesarif-i Tas						30														
İştiray-ı Mülk-ü Menzil								9000												
Zayi İcare							2280													
Aşura																720	720	720	720	720
Okunamayan						428				1080										

EK 3. MUHASEBE KAYITLARININ MESARİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı					Dürri Mehmed Efendi Nam Sahibü'l Hayrın Musakkafatı Vakfı					El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El-Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı					Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
Şem-i Asel				360	360											840	840	840	765	720
Revgan-ı Zeyt	200	200	200	1080	1080						855	855	855	1035	1070	663	663	663	1032	354
Şem-i Revgan	120	120	120	270	360											251	251	251	438	900
Kutu ve Kanadil																180				
Kanadil																			60	
Şemadan														190						
İkad-ı Kanadil					300											70	120	120	120	120
Kanadil Ve Şemadan				370							120	120	120		120					
Tamir-i Kutu											120	120	120							
Tamir (Belirsiz)														1087						
Tamir-i Mescid-i Şerif	2400	2400	2400														303	303		
Tathir											180	180	180	600						
Müjdegân																				
Harc-ı Muhasebe	200	200	200	200	200	120	120	120	120	120	360	360	360	360	360	180	180	180	180	180
Müteferrika				30	30	30	30	30	30	30					60	30			30	30
Kalemiyye	30	30	30	30	30	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	30			30	30

EK 3. MUHASEBE KAYITLARININ MESARİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı					Dürri Mehmed Efendi Nam Sahibü'l Hayrın Musakkafatı Vakfı					El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El-Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı					Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
Müteferrika ve Kaydiyye	30	30	30								60	60	60	60			66	66		
Dellaliye ve Müjdegan ve Mesarif-i Saire				210																
İhzariyye-i Cabi																300	200	200	300	300
Harc-ı Hücet-i Menzil																	585	585		
Harc-ı Hücet-i İstifa				240													480	480		
Resm-i Vakf-ı Nazır	360	360	360																	
Resm-i Müteveli	360	360	360	540													480	480		
Çârüb	30	30	30																	
İştiray-ı Mülk-ü Menzil																	3000	3000		
Züyük																				
Battal İcare																180	905	905		
Zayi İcare				510																
Lokma															600					
Aşura															1200					
Ücret-i Kayık ve İhzariyye-i Cabi											700	700	700							
Okunamayan															180					
Mukataa-i Zemin	200	200	200	200	200	330	330	330	330	330	600	600	600							
Deyn-i Vakf Ba Muhasebe-i Evvel	6143	6143	6143	22210																

EK 3. MUHASEBE KAYITLARININ MESARİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	Hayreddin Bey Vakfı					Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı					Hüma Hatun Vakfı					İbrahim Usta, Ahmed Bey, İsa Çelebi ve Zeban Hatun Vakfı				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
Şem-i Asel																600	600	600	600	600
Mescid-i mezburun iki senede tamir ve termimi için iktiza eden taş ve keraste ve kireç ve haraban Ve mismar ve ücret-i kayık ve üstadiyye kiremid aktarmasına mütevell-i mezburun masrufu						2100	2100													
Cami-i Şerifin Kiremit Aktarmasına								280	240	240										
Harc-ı Muhasebe	240	240	240	240	240	120	120	120	120	120	120	120	120	120	120	120	120	120	120	120
Kaydiyye								16												
Müteferrika						30	30	30												
Kalemiyye	40	40	40	40	40	30	30	20	30	30	35	35	35	35	35	30	30	30	30	30
Müteferrika ve Kaydiyye	50	50	50	50	50				36	36	42	42	42	42	42	30	30	30	30	30
Çârûb																60	60	60	60	60
Helva																1830	1830	1830	1830	1830
Aşura																1830	1830	1830	1830	1830
Okunamayan						6	6													
Mukataa-i Zemin											30	30	30	30	30					
Deyn-i Vakf Ba Muhasebe-i Evvel								8142	10393	10393										

EK 3. MUHASEBE KAYITLARININ MESARİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı					Karakas Mehmed Ağa Vakfı					Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı					Keçeci İbrahim Cami-i Şerifinin Mesalihi İçin Mevkufe Nukud				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
Şem-i Asel	400	400	400	390	480															
Revgan-ı Zeyt	619,6	619,6	619,6	846	830											110	110	110	110	110
Şem-i Revgan	240	240	240	240	360											120	120	120	120	120
Kanadil Ve Şemadan				120	160															
Tamir-i Kutu				240	120															
Tamir-i Çeşme											867	867	867							
Tamir-i Mescid-i Şerif				312	320															
Müddet-i mezburede tamirat ve meremmat-ı mescid ve aktarma-i kiremit	926,3	926,3	926,3																	
Harc-ı Muhasebe	240	240	240	240	240	200	200	200	200	200	60	60	60	60		120	120	120	120	120
Harc-ı Muhasebe, Kalemîyye, Mütferrika															180					
Kaydiyye																				
Mütferrika				40							15	15	15	15		30	30	30	30	30
Kalemîyye	44,16	44,16	44,16	40		40	40	40	40	40	30	30	30	30		40	40	40	40	40
Mütferrika ve Kaydiyye	37,5	37,5	37,5		60	40	40	40	40	40										
Dellaliye											26,6	26,6	26,6							
İhzariyye-i Cabi	360	360	360	360																
Harc-ı Huccet-i İstifa											133	133	133							
Resm-i Adi											147	147	147							
Çârûb	120	120	120		150															
Hasır				150																
Battal İcare											30	30	30							
Tenzil-i İcare																				
Zayi İcare															315					
Okunamayan	210	210	210	60							26,6	26,6	26,6							
Mukataa-i Zemin	880	880	880	880	880															
Deyn-i Vakf Ba Muhasebe-i Evvel						3107	3107	3107	16640											

EK 3. MUHASEBE KAYITLARININ MESARİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER

(Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı					Küçük Ali Ağa Vakfı					Naz Perver Mesalih-i Mescid-i Şerif Vakfı					Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
Şem-i Asel	1650	1650	1650	1800	1500															
Revgan-ı Zeyt	1200	1200	1200	2160	2160						22					988	988	988	1440	1440
Şem-i Revgan	502,5	502,5	502,5	1000	1000											360	360	360	360	360
Kutu Beray-ı Minare	75	75	75													30	30	30		
Şemadan																16	16	16		
İkad-ı Kanadil					120															
Kanadil Ve Şemadan	120	120	120	120	105											65,6	65,6	65,6	90	100
Mekteb-i mescid-i şerif için revgan-ı zeyt											22									
Tamir-i Kutu				60	60															210
Tamir (Belirsiz)																				720
Cami-i mezbur imamı ve müezzini menzilleri tamiri ve aktarma ve kiremit	1275	1275	1275																	
Tahta ve Keten ve Kireç ve Üstadiye																85	85	85		
Tamir-i Mescid-i Şerif											32	53	53	53		42,5	42,5	42,5		
Musluk ve Keten ve Ücret-i Üstadiyye						42,9	42,9	42,9	42,9	42,9										
Efşan-ı Kaliçe																60	60	60	60	60
Tathir	37,5	37,5	37,5		1200											7,5	7,5	7,5		
Müjdegân																				120
Harc-ı Muhasebe	250	250	250	250	250						80	80	80	80	80	150	150	150	150	150
Harc-ı Muhasebe, Kalemiyye, Müteferrika						120	120	120	120	120										
Kaydiyye																				
Müteferrika				50	50											30	30	30	30	30

EK 3. MUHASEBE KAYITLARININ MESARİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı					Küçük Ali Ağa Vakfı					Naz Perver Mesalih-i Mescid-i Şerif Vakfı					Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
Kalemiye	50	50	50	50	50						20	20	20	20	20	60	60	60	60	60
Müteferrika ve Kaydiyye	50	50	50								26	26	26	26	26					
Dellaliye																				120
İhzariyye-i Cabi																180	180	180	180	180
Harc-ı Hüccet-i İstifa																				720
Resm-i Mutevelli																				720
Çârüb	30	30	30	30	30											24	24	24	30	20
Tulumba-i Cedid ve Mesarif-i Saire					600															
Hasır Seccade																20	20	20		
Pahalı ... Ve urgan ve kapak beray-ı mescid-i şerif						42,9	42,9	42,9	42,9	42,9										
Zayi İcare																				790
Kömür Muallim-i Sıbyan	840	840	840	1200																
Okunamayan	75	75	75	120												215	215	215		
Nezaret Efendi	100	100	100	360	100															
Ömer Efendi İmam-ı Mescid-i Şerif						329	329	329	329	329										
Müezzin-i Esbak Müteveffa Osman Çelebi						329	329	329	329	329										
Havace-i Mekteb-i Mescid-i Şerif						329	329	329	329	329										
Halife-i Mekteb-i Mescid-i Şerif						329	329	329	329	329										
Abkeş						329	329	329	329	329										
Kayyım						329	329	329	329	329										
Mukataa-i Zemin	1148,5	1148,5	1148,5	1148	1148															
Deyn-i Vakf Ba Muhasebe-i Evvel	1430,13	1430,13	1430,13	75149												422	422	422	2273	3740

EK 3. MUHASEBE KAYITLARININ MESARİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	Otakçılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud					Rüstem Çelebi Vakfı					Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
Harc-ı Muhasebe	120	120	120	120	120	100	100	100	100	100	30	30	30	40	40
Kaydiyye															
Müteferrika						21	21	21	21	21	10	10	10	10	10
Kalemiyye						21	21	21	21	21	10	10	10	10	10
Mukataa-i Zemin						12	12	12	12	12					
Masraf Türü	Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı					Masraf Türü	Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı								
	1183	1184	1185	1186	1187		1183	1184	1185	1186	1187				
Şem-i Asel	990	990	990	1440	1440	Harc-ı Hüccet-i Menzil			7560						
Revğan-ı Zeyt	462	540	540	1125	1125	Harc-ı Hüccet-i İstifa			31800						
Şem-i Revğan	240	720	720	720	720	Resm-i Adi		840	31800						
Kanadil Ve Şemadan	120	120	120	360	360	Resm-i Kadı Efendi		840							
Tamirat Dükkan ve Sakf-ı Mescid-i Şerife		1452				Hasır				3000	3000				
Tamir-i Duvar-ı Mezaristan ve bab-ı ... şerife		1624				Sandık ve Kilit Beray-ı Lazime			144						
Tamir-i Mescid-i Şerif			960			Derkenar-ı Kalem ve Add			531						
Müjdeğân		90	3120			Musakkafat ve Kayd için defter				240	240				
Harc-ı Muhasebe	150	150	150	150	150	Askı ve Tamir-i Kutu ve Çarub				180	180				
Kaydiyye	30	30	30			İştiray-ı Mülk-ü Menzil			211200						
Müteferrika				30	30	Zayı İcare		540							
Kalemiyye	30	30	30	30	30	Ücret-i Müstahfez			225						
Dellaliye		180	6360			Sarrafiye Beray-ı Lazime			180						
Kaydiyye-i İlam ve Hüccet			120			Mesarif Beray-ı Lazime			1140						
İhzariyye-i Cabi	240	240	240	240	240	Menzil rûyeti için mesarif-i lazime			399						
Harc-ı İlam Def-i Vezâif-i Muhdesat ve Harc-ı Hüccet-i İzin			12600			Arakiyyecibaşı İmamı Mehmed Emin Efendi'nin ahz ve ilka olunan mahdes cüz için harç				720	720				
						Mukataa-i Zemin	200	200	200	200	200				

EK 3. MUHASEBE KAYITLARININ MESARİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud					Şaban Efendi Vakfı					Şerbetçi Mustafa Çelebi Beray-ı Muallimhan-ı Sabiyan Vakfı					Şerife Fatıma Hatun Vakfı				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
Revgan-ı Zeyt														1125	1125					
Şem-i Revgan														960	960					
Revgan Şem ve Revgan-ı Zeyt											1571	1571	1571							
Tamir-i Çeşme				2160	4210															
Çeşme-i mezburun müddet-i mezburede mütevellî -i mezburun nazırları Abalı Karye müftüleriyle li-ecli ez-zelazil masrufatı	5560	5560	5560																	
Tamir-i Hane ve Mekteb ve Dekakin beray-ı zelzele											3559	3559	3559	4140	3753					
Tathir-i kâriz-i hane ve kâriz-i mekteb											1285	1285	1285							
Harc-ı Muhasebe	900	900	900	900	900	80	80	80	80	80						120	120	120	120	120
Kaydiyye	30	30	30	30	30															
Müteferrika	120	120	120	120	120															
Kalemiyye	150	150	150	150	150	20	20	20	20	20	240	240	240	120	120	30	30	30	30	30
Müteferrika ve Kaydiyye						20	20	20	20	20				120	120	30	30	30	30	30
İhzariyye-i Cabî																720	720	720	720	720
Hasır											400	400	400							
Tenzil-i İcare																180	180	180	180	180
Zayi İcare											733	733	733	300						
Kömür Muallim Hane											660	660	660	360	360					
Mukataa-i Zemin											100	100	100	100						

EK 3. MUHASEBE KAYITLARININ MESARİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (Akçe) (Devamı)

Masraf Türü	Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı					Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
Revgan-ı Zeyt						1860	1860	1860	1860	1860
Şem-i Revgan						720	720	720	720	720
İkad-ı Kanadil						900	900	900	400	400
Tamir-i Sebil		300	300	86	86					
Tamir-i Minare										351,5
Efşan-ı Kaliçe									360	
Tathir										757,5
Harc-ı Muhasebe	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200
Kaydiyye										30
Müteferrika				30	30	30	30	30	30	
Kalemiyye	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
Müteferrika ve Kaydiyye	30	30	30							
Dellaliye ve Müjdegan ve Mesarif-i Saire		120	120							
Harc-ı Huccet-i İstifa		360	360							
Resm-i Mütevellî		360	360							
Çârûb										7,5
Resen mea Koğa		720	720	300	300					
Zayı İcare	585	90	90							
Okunamayan										600
Mesarif-i Mescid-i Şerif						280	280	280		
Ücret ... tahsil-i mal-i vakf el-hac Yusuf Ağa		300	300							

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi 246

Ek 4. Muhasebe Kayıtlarının vezaif Bölümlerinde Yer Alan Bilgiler (Akçe)

Vazife Türü	Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı					Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı					Baba Haydar Nakşibendi Mescid-i Şerifi Vakfı					Belgradi Musa Çelebi Vakfı				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
İmamet	720	720	720	720	426	1800	1800	1800	1800	1800						360	360	360	360	360
Müezzin	540	540	540	540	320	1080	1080	1080	1080	1080						360	360	360	360	360
Yasinhan																360	360	360	360	360
İhlashan																360	360	360	360	360
Eczahan																360	360	360	360	360
Tevliyet (Mütevelli)	360	360	360	360	213	1080	1080	1080	1080	1080						360	360	360	360	360
Nezaret (Nazır)																360	360	360	360	360
Kitabet (Kâtib)						360	360	360	360	360										
Cibayet (Câbi)						720	720	720	720	720										
Vazife Türü	Burhan Efendi Nam-ı Diğer ... Çeşmesi Vakfı					Çengeli Çeşmesi Vakfı					Debbâğ El-Hac Mustafa Nam Sahibi'l Hayrın Zal Mahmud Paşa Camisi Vaizinine Vakfeylediği Nukud					Diğer Fatıma Hatun'un Nukudu Mevkufesi				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
Tevliyet (Mütevelli)	360	360	360	360	360						720	720	720	720	720	75	75	75	75	75
Şeyh Efendi											3240	3240	3240	3240	3240					
Vazife-i Rah-ı Âb	360	360	360	360	360	720	720	720	720	720										
Müstahfız-i Tas						120	120	120	120	120										
Seccade Ferraş											360	360	360	360	360					
Okunamayan																300	300	300	300	300

**EK 4. MUHASEBE KAYITLARININ VEZÂİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER
(Akçe) (Devamı)**

Vazife Türü	Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi Vakfı					Dürri Mehmed Efendi Nam Sahibü'l Hayrın Musakkafatı Vakfı					El-Hac İsmail Nam Sahibu'l Hayrın El-Hac Şaban Mahallesi Mescid-i Şerifi ve Sairesi Vakfı					Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
İmamet	1080	1080	1080	1080	435											908	908	908	750	605
Müezzin Sala	720	720	720	720	290															
Müezzin Kamet	1080	1080	1080	1080	435															
Müezzin ve Kayyım																1634	1634	1634	1350	1089
Hitabet	1080	1080	1080	1080	435	720	720	720	720	720										
Buhuri																363	363	363	300	242
Vazife-i İkad-ı Kanadil Beray-ı Minare											360	360	360	360	360					
Hamim, Amenerasulü ve Dua																545	545	545	450	363
İhlashan						2880	2880	2880	2880	2880										
Tevliyet (Müteveli)	1080	1080	1080	1080	435	1080	1080	1080	1080	1080						545	545	545	450	363
Kitabet (Kâtib)											360	360	360	360	360	545	545	545	450	363
Cibayet (Câbi)											360	360	360	360	360	363	363	363	300	242
Okunamayan	360	360	360	360																
Vazife Türü	Hayreddin Bey Vakfı					Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Vakfı					Hüma Hatun Vakfı					İbrahim Usta, Ahmed Bey, İsa Çelebi ve Zeban Hatun Vakfı				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
İmamet						1440	1440	1440	1440	1440						1800	1800	1800	1800	1800
Müezzin						1440	1440	1440	1440	1440						1620	1620	1620	1620	1620
Mülkhan	263	263	263	263	263															
Yasinhan	1577	1577	1577	1577	1577															
Cüzhan											1960	1960	1960	1960	1960					
İhlashan											490	490	490	490	490					
Eczahan	1051	1051	1051	1051	1051															
Tevliyet (Müteveli)	526	526	526	526	526	1440	1440	1440	1440	1440	735	735	735	735	735	1080	1080	1080	1080	1080
Kayyım						360	360	360	360	360										
Kitabet (Kâtib)	394	394	394	394	394	360	360	360	360	360	490	490	490	490	490					
Cibayet (Câbi)	394	394	394	394	394						490	490	490	490	490					

EK 4. MUHASEBE KAYITLARININ VEZÂİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER
(Akçe) (Devamı)

Vazife Türü	İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı					Karakaş Mehmed Ağa Vakfı					Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı					Keçeci İbrahim Cami-i Şerifinin Mesalihi İçin Mevkufe Nukud				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
İmamet	2340	2340	2340	2340	1440	1440	1440	1440	1440	291						3000	3000	3000	3000	3000
Müezzin	1800	1800	1800	1800	1800	360	360	360	360	73										
Tevliyet (Mütevelli)	1440	1440	1440	1440	1440						360	360	360	360	360	180	180	180	180	180
Âbkeş ve Tevliyet						1080	1080	1080	1080	219										
Kayyım	360	360	360	360	360															
Nezaret (Nazır)						180	180	180	180	110										
Kitabet (Kâtib)	720	720	720	720	720															
Cibayet (Câbi)	720	720	720	720	720															
Şeyh Efendi	1440	1440	1440	1440	1440															
Âbkeş	360	360	360	360	360															
Vazife Türü	Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı					Küçük Ali Ağa Vakfı					Naz Perver Mesalih-i Mescid-i Şerif Vakfı					Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
İmamet	4320	4320	4320	4320	1932						1800	1800	1800	1800	1800	2160	2160	2160	2160	2106
Müezzin Sala	720	720	720	720	322	180	180	180	180	180										
Müezzin Vakit	3240	3240	3240	3240	1449															
Müezzin											720	720	720	720	720	1440	1440	1440	1440	1404
Hitabet	1440	1440	1440	1440	644											1080	1080	1080	1080	1053
Siracı (Kandil Aydınlatma Görevi)																360	360	360	360	351
Amenerrasulühan						540	540	540	540	540										
Devirhan	1440	1440	1440	1440	322															
Tevliyet (Mütevelli)	2160	2160	2160	2160	966	360	360	360	360	360						1080	1080	1080	1080	1053
Kayyım																720	720	720	720	702
Kitabet (Kâtib)	1080	1080	1080	1080	483											720	720	720	720	702
Cibayet (Câbi)	720	720	720	720	322											720	720	720	720	702
Muallim-i Sabiyan	1080	1080	1080	1080	483															

EK 4. MUHASEBE KAYITLARININ VEZÂİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER
(Akçe) (Devamı)

Vazife Türü	Otaçlılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud					Rüstem Çelebi Vakfı					Saraylı Fatıma Hatun'un Nukud-ı Mevkufesi					Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
İmamet											706	706	630	630	360	3600	3600	3600	3600	3600
Müezzin											471	471	420	420	240	2340	2340	2340	2340	2340
Cüzhan																3600	3600	3600	3600	3600
Eczahan						2385	2419	2419	2419	2419										
Tevliyet (Mütevelli)						1325	1344	1344	1344	1344	471	471	425	425	240	2160	2160	2160	2160	2160
Kayyım																2160	2160	2160	2160	2160
Kitabet (Kâtib)						265	269	269	269	269	353	353	525	525	240	1440	1440	1440	1440	1440
Cibayet (Câbi)						530	538	538	538	538						1800	1800	1800	1800	1800
Avarız-ı Cemaate Memur	1085	1085	1085	1085	1085															
Vazife Türü	Taşçı El-Hac Seyyidi Vakfı					Yakup Usta'nın Cami-i Şerif Mesalihine Mevkufe Nukudu														
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187										
İmamet						2520	2520	2520	2520	2520										
Müezzin						3600	3600	3600	3600	3600										
Yasinhan	50,6	360	360	360	360															
İhlashan	50,6	360	360	360	360															
Tevliyet (Mütevelli)	253,3	1800	1800	1800	1800	1800	1800	1800	1800	1800										
Nezaret (Nazır)	50,6	360	360	360	360															
Kitabet (Kâtib)	50,6	360	360	360	360															
Cibayet (Câbi)	101,2	720	720	720	720	1440	1440	1440	1440	1440										
Şeyh'ül Kurra	405	2880	2880	2880	2880															
Âbkeş	101,2	720	720	720	720															

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi 246

EK 4. MUHASEBE KAYITLARININ VEZAİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER
(Akçe) (Devamı)

Vazife Türü	Şaban Ağa Çeşmesinin Mesalihine Mevkufe Nukud					Şaban Efendi Vakfı					Şerbetçi Mustafa Çelebi Beray-ı Muallimhan-ı Sabiyan Vakfı					Şerife Fatma Hatun Vakfı				
	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187	1183	1184	1185	1186	1187
İmamet	1080	1080	1080	1080	1080	440	440	440	440	440										
Müezzin	2520	2520	2520	2520	2520	220	220	220	220	220										
Cüzhan																1248	1248	1248	1248	1248
İhlashan	360	360	360	360	360															
Tevliyet (Mütevelli)	1800	1800	1800	1800	1800	220	220	220	220	220	1440	1440	1440	1440	1440	780	780	780	780	780
Nezaret (Nazır)																780	780	780	780	780
Nezaret-i Kadı Efendi											360	360	360	360	360					
Kitabet (Kâtib)	720	720	720	720	720	220	220	220	220	220						468	468	468	468	468
Cibayet (Câbi)	720	720	720	720	720	220	220	220	220	220						312	312	312	312	312
Halife-i Mekteb ve Cabi											2520	2520	2520	2520	2520					
Havace Katib ve Kitabet											4680	4680	4680	4680	4680					
Müderres Efendi																1092	1092	1092	1092	1092
Muallim-i Sabiyan																				
Vazife-i Rah-ı Âb	720	720	720	720	720															
Mekteb-i Turşucu											720	720	720	720	720					
Evlad-ı Vakf											1440	1440	1440	1440	1440					

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi 246

EK 5. VAKIFLARDAN BORÇ ALANLARIN CİNSİYETLERİ VE ALDIKLARI BORÇ MİKTARLARI

Vakıf No.	Borçlular (Kişi Sayısı)										Kullandırılan Nakit Sermaye (Kuruş)									
	1183		1184		1185		1186		1187		1183		1184		1185		1186		1187	
	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.
1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	100	0	100	0	100	0	100	0	100	0
2	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	40	0	40	0	40	0	40	0	80
3	T.E.		T.E.		2	0	T.E.		3	0	280		270		130	0	111,66		144,233	0
4	T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		1	0	180		180		180		180		180	0
7	T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		370,6		370,6		370,6		370,6		370,6	
8	2	0	2	0	1	0	0	2	0	2	65	0	65	0	65	0	0	65	0	65
9	T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		159		159		159		159		159	
12	T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		0		33,33		33,33		33,33		20	
14	5	1	5	1	5	1	5	1	5	1	105	10	105	10	105	10	105	10	105	10
16	2	0	2	0	2	0	2	0	2	0	500	0	500	0	500	0	500	0	500	0
17	T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		55		55		55		55		55	
20	7	1	7	1	7	1	7	1	7	1	124	10	124	10	124	10	124	10	124	10
23	2	0	2	0	2	0	2	0	2	0	180	0	180	0	180	0	180	0	180	0
25	T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		90		90		90		90		90	
26	2	0	2	0	2	0	2	0	1	1	219,05	0	222,5	0	222,5	0	222,5	0	182	40,5
27	2	0	2	0	2	0	2	0	2	0	114,5	0	114,5	0	114,5	0	114,5	0	114,5	0
29	15	1	15	1	15	1	15	1	15	1	1144	35	1144	35	1144	35	1144	35	1144	35
30	2	0	2	0	2	0	2	0	2	0	60	0	60	0	60	0	60	0	60	0
33	1	0	T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		150	0	210		210		210		210	
34	9	0	9	0	9	0	10	0	10	0	677,22	0	677,22	0	677,22	0	854	0	877	0

Kaynak: Havass-1 Refia Mahkemesi 246

EK 6. VAKIF GAYRİMENKULLERİNDE KALAN KİRACILARIN CİNSİYETLERİ VE ÖDEDİKLERİ KİRA MİKTARLARI

Vakıf No.	Kiracılar (Kişi Sayısı)										Elde Edilen Kira Miktarı (Akçe)									
	1183		1184		1185		1186		1187		1183		1184		1185		1186		1187	
	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.
1	2	3	2	3	2	3	2	3	2	2	300	150	300	150	300	150	300	150	420	90
2	9	10	9	10	9	10	9	10	9	10	4530	2406	4530	2406	4530	2406	4530	2406	4530	2406
3	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	8	1	7	2	7	2	1560		1920		2181	36	1881	336	1881	336
5	6	1	6	1	6	1	6	1	7	4	2340	180	2340	180	2340	180	2340	180	1800	1080
6	3	3	2	4	3	5	3	6	3	6	1261	1080	540	1800	900	1440	900	1800	900	1800
9	5	3	5	3	5	3	5	3	5	3	1260	360	1260	360	1260	360	1260	360	1260	360
10	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	2190	3030	2190	3030	2190	3030	2190	3030	2190	3030
11	34	4	34	4	34	4	21	4	21	4	13338	1410	13338	1410	13338	1410	9852	2550	9852	2550
12	T.E.	T.E.	20	18	20	18	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	7086		2965	3221	2965	3221	6906		6296	
13	9	0	9	0	9	0	9	0	9	0	3180	0	3180	0	3180	0	3180	0	3180	0
14	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	1215		1215		1215		1215		1215	
15	4	0	4	0	4	0	4	0	4	0	4392	0	4392	0	4392	0	4392	0	4392	0
17	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	8136	2682	8136	2682	8136	2682	8136	2682	8136	2682
18	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	360	540	360	540	360	540	360	540	360	540
19	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	360	360	360	360	360	360	360	360	360	360
21	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	15640		15640		15640		15640		15640	
22	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	1080		1080		1080		1080		1080	
24	24	23	24	23	24	23	24	23	24	23	3879	4179	3879	4179	3879	4179	3879	4179	3879	4179
26	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	3	0	3	0	3	0	720		720		720	0	720	0	720	0
28	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	12	9	12	9	12	9	18242		18242		14446	6422	14446	6422	14446	6422
29	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	7920		7920		7920		8460		7920	
30	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	360		360		360		360		360	
31	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	19420		19420		19420		18300		17610	
32	5	7	5	7	5	7	5	7	5	7	2160	2160	2160	2160	2160	2160	2160	2160	2160	2160
33	6	12	6	12	6	12	6	12	6	12	1080	2544	1080	2544	1080	2544	1080	2544	1080	2544
34	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	T.E.	180		180		180		180		180	

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi 246

EK 7. GİDER GRUPLARININ SENELERE GÖRE DEĞİŞİMİ

Masraflar	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187
Aydınlatma Masrafları	22214,5	22377,5	23129,5	29878	29863
Muhasebe ve Harç Masrafları	11320,2	19694,2	107420	10985	11610
Satın Alınan Gayrimenkuller	0	28800	223200	0	0
Tamirat ve Temizlik Masrafları	24388,8	27527,8	23918,8	14782,9	20818,6
Diğer Masraflar	16463,3	20045,3	20078,3	17339,9	20156,1
Vazifeler	Yıllar				
	1183	1184	1185	1186	1187
Vakıf İdaresinde Görevliler	49835,2	52649,9	52776,4	52524,4	47829,4
Eğitim Görevlileri	14457	16932	16932	16932	16335
Cami Görevlileri	63000,5	63000,5	62874	62370	50742
Kıraat Görevlileri	19519,5	20172,5	20172,5	20078	18873
Diğer Görevliler	6645,82	7264,62	7264,62	7264,62	6904,62

Kaynak: Ek 3 ve Ek 4'ten yararlanılarak düzenlenmiştir.